

**TC
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ŞİRKETLERDE DEVİR BİRLEŞME VE MUHASEBE
KAYITLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HÜSEYİN CİN

ANABİLİM DALI: İŞLETME

KOCAELİ 2007

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ŞİRKETLERDE DEVİR BİRLEŞME VE MUHASEBE KAYITLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HÜSEYİN CİN

ANABİLİM DALI : İŞLETME
PROGRAMI : MUHASEBE FİNANSMAN
TEZ DANIŞMANI : Yrd. Doç. Dr. Sami KARACAN

KOCAELİ 2007

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ŞİRKETLERDE DEVİR, BİRLEŞME VE MUHASEBE KAYITLARI

YÜKLSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan

:Hüseyin CİN

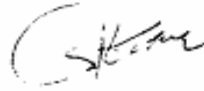
Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 20/06/2007 2007/17

Prof. Dr. Yunus KİŞHALI

Yrd. Doç. Dr. Sami KARACAN

Yrd. Doç. Dr. Hülya Gündüz

ÇEKMECECİOĞLU

KOCAELİ, 2007

İÇİNDEKİLER

ÖZET	IV
ABSTRACT	V
TABLolar LİSTESİ	VI
GİRİŞ	1
1 ŞİRKET BİRLEŞMELERİ	3
1.1 BİRLEŞME KAVRAMI	3
1.2 Şirket Birleşmelerinin Nedenleri	4
1.2.1 Sinerjik Nedenler	5
1.2.2 Ölçek Ekonomilerinden Faydalanma	6
1.2.3 Yetenekli Yönetime Sahip Olma	8
1.2.4 Birleşmenin İç Büyümeye Göre Avantajlarının Olması	8
1.2.5 Finansal Nedenler	9
1.2.6 Vergi Avantajı	10
1.2.7 Değerli Sınai Haklara Sahip Olma	12
1.2.8 Yeniden Yapılanma İle Yüksek Getiri Sağlamak	12
1.2.9 Rekabetin Azaltılması	12
1.2.10 Psikolojik Nedenler	13
1.3 Şirket Birleşmelerinin Sınıflandırılması	13
1.3.1 Ekonomik Faaliyet Alanlarına Göre Şirket Birleşmelerinin Sınıflandırılması	14
1.3.1.1 Yatay Birleşmeler (Horizontal Mergers)	14
1.3.1.2 Dikey Birleşmeler (Vertical Mergers)	14
1.3.1.3 Dairesel Birleşmeler (Congeneric Mergers)	15
1.3.1.4 Çok Yönlü Dağılma İle Birleşmeler (Conglomerate Mergers)	16
1.3.2 Hukuki Yapılarına Göre Şirket Birleşmeleri	16
1.3.2.1 Biçimsel Birleşmeler	17
1.3.2.1.1 Tröst	17
1.3.2.1.2 Holding	18
1.3.2.1.3 Konsorsiyum	19
1.3.2.1.4 Birleşme (Combination)	20
1.3.2.1.4.1 Devralma (Merger)	20
1.3.2.1.4.2 Satın Alma (Acquisition)	21
1.3.2.1.4.3 Konsolidasyon (Consolidation)	22
1.3.2.1.4.4 Ele Geçirme (Take Over)	23
1.3.2.1.4.5 Ortak Girişim (Joint Venture)	23
1.3.2.2 Biçimsel Olmayan Birleşmeler	25
1.3.2.2.1 Centilmenlik Anlaşmaları	25
1.3.2.2.2 Kartel	26
1.3.2.2.3 Çıkar Grupları (Comunities of Interest)	27
1.3.2.2.4 Yönetim Kurullarının Aynı Kişilerden Oluşması Nedeni ile İşbirliği İçinde Çalışan Şirketler (Interlocking Directories)	27
1.3.2.2.5 Konsern	27
1.4 Şirket Birleşmelerinin Tarihsel Gelişimi	28
1.4.1 Amerika Birleşik Devletleri'nde Şirket Birleşmeleri	30
1.4.2 Avrupa Ülkelerinde Şirket Birleşmeleri	31

1.4.3	Türkiye’de Şirket Birleşmeleri	33
1.4.4	Avrupa Birliği Rekabet Hukuku ve Şirket Birleşmeleri	36
2	ŞİRKET BİRLEŞMELERİNE İLİŞKİN MEVZUAT VE ŞİRKET BİRLEŞMELERİNDE ÖZELLİK ARZEDEN KONULAR	41
2.1	Türk Ticaret Kanunu Açısından Şirket Birleşmeleri	41
2.1.1	Türk Ticaret Kanunu Açısından Birleşme Kavramının Tanımlanması	42
2.1.2	Türk Ticaret Kanunu Açısından Birleşme Türleri	43
2.1.2.1	Tam Birleşme (Yeni Kuruluş)	44
2.1.2.2	Katılma Şeklinde Birleşme (Devralma)	44
2.1.3	Birleşmenin Unsurları	44
2.1.3.1	Malvarlıklarının Birleşmesi	45
2.1.3.2	Tasfiyesiz İnfisah	45
2.1.3.3	Değişirme Primi	46
2.1.4	Birleşmenin Koşulları	46
2.1.5	Külli Halefiyet	48
2.1.6	Özel Düzenleme Kapsamına Giren AŞ’lerin Birleşme İşlemleri	49
2.1.6.1	Anonim Şirketlerin Kendi Aralarındaki Birleşme İşlemleri	51
2.1.6.1.1	Hazırlık Safhası	52
2.1.6.1.2	Gerçekleştirme Safhası	53
2.1.6.1.3	Yürütme Safhası	54
2.2	Kurumlar Vergisi Kanunu’na Göre İşletme Birleşmeleri	54
2.3	Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun Uyarınca Şirket Birleşmeleri	58
2.3.1	Birleşme veya Devralma Sayılmayan Haller	60
2.3.2	Kurula Bildirilerek İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devralmalarda Bildirim Usul ve Esasları	61
2.3.3	Birleşme ve Devralmaların Değerlendirilmesi	62
2.4	Sermaye Piyasası Kanunu’na Göre Şirket Birleşmeleri	63
2.5	Gelir Vergisi Kanunu’na Göre Şirket Birleşmeleri	63
2.6	Katma Değer Vergisi Kanunu’na Göre Şirket Birleşmeleri	65
2.6.1	Gelir Vergisi Kanunu’na Göre Yapılan Birleşmelerde Katma Değer Vergisi	65
2.6.2	Kurumlar Vergisi Kanunu’na Göre Yapılan Birleşmelerde Katma Değer Vergisi	66
2.7	Bankacılık Kanunu Açısından Birleşme ve Devir	67
2.8	Şirket Birleşmelerinde Özellik Arzeden Konular	69
2.8.1	Vergi kanunları Açısından Özellik Arzeden Konular	69
2.8.2	Birleşme Giderleri	69
2.8.3	Devralınan Sabit Kıymetlere İlişkin Amortismanlar ve Yeniden Değerleme	70
2.9	Uygulama Yönünden Özellik Arzeden Konular	70
2.9.1	Birleşen Şirketin Gayrimenkullerinin ve Taahhütlerinin İşletmeye Devri	70
2.9.2	Birleşen Şirketin Hak İmtiyaz ve Ruhsatları	71
2.9.3	Özsermaye Tesbiti	71
2.9.4	Değişirme Priminin ve Artırılacak Sermaye Tutarının Hesaplanması	73
2.9.5	Birleşme Primi	76
3	ŞİRKET BİRLEŞMELERİNİN TEKDÜZEN HESAP PLANINDAKİ UYGULAMA ŞEKLİ VE UYGULAMALAR	78
3.1	Birleşme İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi	91

III

3.2	Satın Alma Yönteminin Uygulanması	92
3.3	Bir Şahıs Şirketinin Diğer Bir Şahıs Şirketiyle Birleşmesine İlişkin Uygulama	93
3.3.1	Kolektif Şirketlerin Aynı Türden Diğer Bir Şirketle Birleşmesi	93
3.4	Bir Sermaye Şirketinin Diğer Bir Sermaye Şirketiyle Birleşmesine İlişkin Uygulama	97
3.5	Devir'e İlişkin Uygulamalar	109
3.5.1	Bir Sermaye Şirketinin Diğer Bir Sermaye Şirketi Tarafından Devralınması	109
3.5.2	Ferdi İşletmelerin Sermaye Şirketleri Tarafından Devralınması	111
	SONUÇ	117
	YARARLANILAN KAYNAKLAR	121

ÖZET

Günümüz ekonomi dünyasının en önemli unsurlarından olan şirketler, küreselleşme sonucu artan rekabet ortamında varlıklarını devam ettirebilmek amacıyla çeşitli stratejik büyüme yolları geliştirmişlerdir. Bu stratejik büyüme yollarının en önemlilerinden birisi de kuşkusuz şirket birleşmeleridir.

Çağımız, bir bakıma büyük şirketler çağı olarak tanımlanabilir. Araştırma ve geliştirme faaliyetlerine gereken önem verilerek teknolojik üstünlük sağlamak, ölçek ekonomilerinden yararlanarak birim maliyetleri düşürmek büyük ölçekli şirketler tarafından gerçekleştirilebilir.

Şirket birleşmelerine ilişkin yasal düzenlemeler, Türk Ticaret Kanunu, Vergi Kanunları, Sermaye Piyasası Kanunu, Bankalar Kanunu ve Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun ile yapılmıştır.

Çalışmanın ana teması, günümüzde güncel bir konu olan ve önemi gittikçe artan şirket birleşme ve devralmaları hakkında bilgi vermek ve muhasebe kayıtlarının daha iyi kavranmasına yardımcı olmaktır.

Çalışmanın vardığı sonuçların en önemlilerinden birisi, şirketlerin şiddetli rekabet ortamında varlıklarını devam ettirmeye çalışırken diğer yandan da büyüme ve faaliyet alanlarını genişletmeye çalışmalarıdır. Genellikle şirketler büyüme yollarından dış büyüme stratejisini uygulama yoluna gitmektedirler. Dış büyüme stratejisi de birleşme ve ortak hareket ederek faaliyetlerin genişletilmesi esasına dayanmaktadır.

Türkiye Finansal Raporlama Standartı'na (TFRS 3) göre birleşme ve devralmaların muhasebeleştirilmesinde satın alma yöntemi benimsenmiştir. Bu yöntemde, satın alma tarihinden itibaren, alıcı şirket, alınan şirketin, gelir ve giderleri ile varlık ve kaynaklarını kendi mali tablolarında, standartta belirlenen koşullara uygun olarak raporlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şirket, Birleşme, Türk Ticaret Kanunu, Vergi Kanunları, Muhasebe Sistemi, Strateji, Küreselleşme

ABSTRACT

Companies, the most important subject of nowadays economy world, in order to survive existence in competitive world increased after globalism have improved many strategic development methods. The most important one of these strategic development systems is corporate mergers.

Our age can be identified as big companies age. In order to get technological power, by giving necessary importance for the experimenting and developing factors, to decrease the cost management by getting help standart-measured economy can be realized by the bigger capacity companies.

The legal arrangements concerning business combinations are defined by the Turkish Trade Law, Turkish Tax Laws, Turkish Bank Law, Turkish Capital Markets Law and the Law Regarding the Protection of Competition.

Main subject of working is to give information about corporate mergers take over and its accounting system, which are the daily subject and getting were important day by day.

Important result of working, when the companies try to survive their existence, at the same time, they try to get bigger working area and marketing position. Generally companies prefer out enlarging strategy. Out enlarging strategy depend on joining and common action system.

According to Turkiye Financial Reporting Standart (TFRS 3) after joining, mergering and taking over of the companies, to realize their accounting purchasing way is realized. In this system, from the beginning of purchased date, buyer company begins the report income, expense, possessions and sources of sold. Company in its accounting and treasury board according to the conditions, defined in standarts.

Key Words: Company, Mergers, Turkish Trade Law, Tax Laws, Accounting Systems, Strategy, Globalism

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1:	1998 Yılı Şirket Birleşmeleri ve Değerleri.	28
Tablo 2:	1988-1992 Döneminde AB’de Meydana Gelen Yatay Banka Birleşmelerinin Sayısı	30

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	:Adı Geçen Makale
Ar-Ge	: Araştırma- Geliştirme
AŞ	: Anonim Şirket
AO	: Anonim Ortaklık
GVK	: Gelir Vergisi Kanunu
KDVK	: Katma Değer Vergisi Kanunu
KVK	: Kurumlar Vergisi Kanunu
md	: Madde
MSUGT	: Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği
RKK	: Rekabet Kurulu Kararları
RKHK	: Rekabetin Korunması Hakkında Kanun
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfadan Sayfaya
SPK	: Sermaye Piyasası kanunu
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TMSF	: Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
Vb	: Ve benzerleri
VUK	: Vergi Usul Kanunu

GİRİŞ

Şirketlerin, küreselleşme olgusunun sonucu olarak ortaya çıkan rekabet koşullarında ayakta kalabilmeleri, teknolojilerini yenileyebilmelerine, maliyetleri azaltıcı önlemlere ve araştırma-geliştirme faaliyetlerine ağırlık vermelerini bir zorunluluk haline getirmiştir.

Şirketlerin, küreselleşme olgusu sonucu ortaya çıkan şiddetli rekabet ortamında rekabet edecek güçte ve büyüklükte olması günümüzde bir zorunluluk haline gelmiştir.

Günümüz ekonomi dünyasının hızla küreselleşmesi sonucunda bölgesel pazarlar arasındaki sınırlar kalkmakta ve dünya tek bir piyasa olma yolunda hızla ilerlemektedir. Bu gelişmenin pek çok ekonomik etkisi mevcuttur. Bu etkilerin büyük bir kısmı da günümüz ekonomik yapısının temel taşları olan şirketler üzerinde görülmektedir.

Şirketler, faaliyet gösterdikleri bölgesel pazarlarla yetinmemekte, sınırlarını aşmaya gayret göstermektedirler. Global ekonomide meydana gelen gelişmeler tüm şirketleri değişime zorlamaktadır. Faaliyette buldukları piyasaları yeterli görüp eski düzenlerini sürdürmek isteyen şirketler, pazara yeni giren yabancı şirketlerle rekabet etmek zorunda kalmakta, bu rekabeti sürdürebilmek için gerekli değişimleri bünyelerinde gerçekleştirmektedirler. Bunu gerçekleştiremeyen şirketler ya faaliyetlerine son vermekte ya da başka şirketlerce satın alınarak piyasadan silinmektedirler.

Ekonomi ve finans dünyasında artık sınırlar ortadan kalkmaktadır. Sermaye, zaman ve mekândan bağımsız olarak tüm dünyada dolaşmakta, uygun yatırımlar nerede ise oraya koşmaktadır. Bölgesel pazarların ve sınırların hızla aşılmasıyla birlikte, şirketler kârlı gördükleri piyasalara eskisine oranla çok daha rahat girebilmektedirler.

Mevcut ekonomik yapı içerisinde, uluslararası rekabetle başa çıkabilecek, bölgesel pazarlar dışındaki kârlı alanlara ulaşabilmek için şirketler geçmiş yıllarda sahip olduklarından çok daha fazla sermaye, yatırım ve nitelikli iş gücüne ihtiyaç duymaktadırlar. Günümüzde şirketlerin bunlara ulaşabilmesinin un uygun araçları olarak şirket birleşmeleri, devralmalar ve ele geçirmeler görülmektedir.

Özellikle, ekonomide görülen büyüme dönemlerinde şirketler arasındaki birleşme ve devralmalar artış göstermektedir.

Çalışmanın ana teması, günümüzde güncel bir konu olan ve önemi gittikçe artan şirket birleşme ve devralmaları hakkında bilgi vermek ve şirket birleşmelerinin muhasebeleştirilmesinin kavranmasına yardımcı olmaktır.

Şirket birleşmeleri ve muhasebeleştirilmesini içeren bu çalışmanın birinci bölümünde, birleşme kavramının tanımı yapılmış, şirketleri birleşmeye iten nedenler, -bunlar arasında pek çok yayında birleşme nedeni olarak gösterilen ‘sinerji’ etkisi ağırlıklı olarak ortaya konularak- ortaya konulmaya çalışılmıştır. Şirket birleşmelerinin sınıflandırılması ayrıntılı olarak açıklanmaya çalışılmış, Dünya’da ve Türkiye’de şirket birleşme eğilimleri kısaca anlatılmıştır.

İkinci bölümde şirket birleşmeleri yasal çerçevesi incelenmiştir. Türk Ticaret Kanunu, Vergi Kanunları, Sermaye Piyasası Kanunu, Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun, Bankalar Kanunu’nun birleşme ile ilgili düzenlemeleri üzerinde durulmuştur. Ancak konunun özelliği gereği sınırlamaya gidilmiş ve Anonim Ortaklıklara ağırlık verilmiştir. İkinci bölümde ayrıca şirket birleşmeleri sırasında vergi kanunları ve uygulama yönünden özellik arz eden konular anlatılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde şirket birleşmelerinin muhasebeleştirilmesinde kullanılan hesaplar gösterilmeye çalışılmıştır. Birleşme ve devralmaya ilişkin uygulamalara yer verilmiştir.

I. BÖLÜM

1 ŞİRKET BİRLEŞMELERİ

1.1 BİRLEŞME KAVRAMI

Büyük şirketler ve şirket grupları, günümüz toplumlarının ekonomik bünyelerinin önemli kuruluşlarını oluşturmaktadırlar. Belirli amaçları gerçekleştirmek üzere kurulan şirketler mal ve hizmet üretip satarak kârlarını maksimize etmeye çalışmaktadırlar. Günümüzde, ekonomik faaliyetlerin çok çeşitli ve kompleks bir niteliğe sahip olması ticari şirketlerin büyük boyutlu olmaları sonucunu zorunlu kılmaktadır.¹

Kurumların birbirleriyle birleşerek, ya tüzel kişiliğe sahip başka bir şirket kurmalarına ya da bir veya bir kaçının diğer kuruma katılmalarına birleşme adı verilmektedir.²

İşletme Birleşmelerine İlişkin Türkiye Finansal Raporlama Standardına³ göre şirket birleşmeleri şu şekilde tanımlanmaktadır: Şirket birleşmeleri teşebbüs veya şirketlerin tek raporlayan şirket oluşturmak üzere bir araya gelmesidir. Şirket birleşmelerinin büyük bir çoğunluğunda edinilen olarak ifade edilen bir ya da daha fazla şirketin kontrolünü ele geçiren edinen olarak ifade edilen bir şirket bulunmaktadır. Bir şirketin, ticari şirket olmayan bir veya birden fazla şirketin kontrolünü elde etmesi halinde, bu şirketlerin bir araya gelmesi şirket birleşmesi olarak nitelendirilmez.

¹ Ümit Ataman, **Şirketler Muhasebesi**, 4. Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2000, s. 309.

² Ataman, a.g.e., s. 309.

³ İşletme Birleşmelerine İlişkin Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS 3) Hakkında Tebliğ, Sıra No: 35, Sayı: 26125 Resmi Gazete, 31.3.2006

Şirket tarafından varlık veya net varlık gruplarının elde edilmesi halinde bu işlemler de şirket birleşmeleri kapsamında değerlendirilmez, grubun maliyeti satın alma tarihinde gerçeğe uygun değerlerine bağlı olarak grup içerisindeki tanımlanabilir varlıklar, yükümlülükler ve koşullu yükümlülüklerle dağıtılır. Şirket birleşmeleri ülkemizde 'şirket evlilikleri' olarak adlandırılmaktadır.

Birleşmede iki veya daha fazla sayıdaki bağımsız şirket, eski kimlik ve tüzel kişiliklerini sona erdirerek, sahip oldukları tüm varlıklarını ve yeteneklerini birleştirmek suretiyle yeni bir ad altında bağımsız yeni bir şirket olarak faaliyete geçmektedirler. Şirket birleşmeleri, genellikle, karşılıklı arzu ve mutabakatla gerçekleşmektedir.⁴

1.2 Şirket Birleşmelerinin Nedenleri

Birleşmenin temel amacı büyüme-dir. Büyüme gerçekleştirilirken başka amaçlara da ulaşılmaktadır. Bunlar kısaca, pazara yönelik nedenler, üretime yönelik nedenler, sermaye yapısına bağlı nedenler ve sinerjik nedenlerdir. Birinci ayırımda, pazara hâkim olmak ve rekabetçi avantaja sahip olmak amacı vardır. Üretime yönelik nedenler, ölçek ekonomilerinden yararlanma düşüncesine dayanmaktadır. Sermaye yapısına bağlı nedenler olarak, büyük firmaların küçük firmalara oranla borçlanma maliyetlerinin düşük olması, birleşme sonucu firmanın uygun koşullarda finansal kaynak bulma olanağının artması gösterilebilir. Dördüncü ve son unsur olarak nitelenen sinerjinin etkileri de genel anlamda, gelir artışı, maliyetlerdeki düşüşler ve sermaye maliyetinin azalması olarak özetlenebilir.⁵

Finansal açıdan bakıldığında şirketlerin birleşmeler vb. yöntemlerle yeniden yapılanmalarında iki ana amaç söz konusudur.⁶

1. Pay sahiplerinin elindeki pay senetlerinin piyasa değerini yükseltme.

⁴ Hayri Ülgen, S. Kadri Mirze, **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, 2. Baskı, İstanbul: Literatür Yayınları, 2004, s. 311.

⁵ Niyazi Berk, **Finansal Yönetim**, 6. Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2002, ss. 448-452.

⁶ George Foster, **Financial Statement Analysis**, New Jersey: Printice Hall Inc., 1986, s. 461.

2. Mevcut yönetim kademesinin refah düzeyini yükseltmektir.

Aşağıda şirket birleşmelerinin nedenleri ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

1.2.1 Sinerjik Nedenler

Sinerji, birleşme sonucu meydana gelen bütünün kendini oluşturan parçalar toplamından daha büyük bir değer taşıması anlamına gelmektedir. Bu ifade $2+2=5$ şeklinde ifade edilmektedir. Sinerji etkisi teoride büyük ölçekte faaliyette bulunmanın yararları ile açıklanabilir.⁷

Birleşmeyle, pazarlama, satın alma, finansman ve Ar-Ge gibi faaliyetler birleştirilerek etkinlik artırımı yoluna gidilebilir. Büyük miktarlarda satın almalara gidilmesi ve bunun sonucu büyük tutarlarda finansman kaynaklarına başvurulması satın alma ve finansman sağlama maliyetlerinde tasarruf olanaklarını artırmaktadır. Aynı zamanda uzman kişilerden faydalanma olanağını da artırmaktadır.⁸

Büyük ölçekli faaliyette bulunmayla üretim miktarı artmakta ve ortalama birim maliyet düşmektedir. Büyük ölçekte faaliyette bulunma, genellikle yatay büyüyen şirketlerin öncelikli hedeflerindedir. Dikey birleşmelerde, büyük ölçekte faaliyette bulunma, satın alan şirkete girdi ve çıktıları üzerinde daha fazla kontrol imkânı sağlamaktadır. Ayrıca, koordinasyon ve yönetim daha kolay gerçekleştirilebilir. Çapraz büyümede, farklı sektörlerdeki şirketler birleşmeye gittiklerinden, ölçek ekonomilerinden faydalanma yatay ve dikey birleşmeye oranla daha sınırlı kalmaktadır.⁹

⁷ Mine Tükenmez ve diğerleri, **Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğine Göre; Finansal Yönetim**, İzmir, 1999, s. 1083.

⁸ Tükenmez ve diğerleri, a.g.e., s. 1083.

⁹ Tükenmez ve diğerleri, a.g.e., s. 1084.

Birleşme sonucu büyük ölçekte faaliyette bulunmanın sağladığı yararlar aşağıdaki örneklerle açıklanabilir:¹⁰

- ✓ Şirket büyük miktarda hammadde satın alacağından, şirketin miktar ıskontolarından yararlanma olanağı artmaktadır. Hammadde daha ucuza temin edilebilir.
- ✓ Şirket etkili reklamlarla, dağıtım kanallarını birleştirerek ve rekabeti azaltarak, pazarlama fonksiyonunu daha etkin bir biçimde kullanabilir.
- ✓ Şirketler arası teknik bilgi akışı kolaylaşır ve AR-GE faaliyetleri daha etkin bir şekilde yönetilebilir,
- ✓ Şirketlerde aynı fonksiyonları yapan bölümler (muhasabe, finansman, pazarlama, personel vb.) birleştirilebilir. Bu sayede hizmetlerin görülmesindeki tekrar önlenir.

1.2.2 Ölçek Ekonomilerinden Faydalanma

Ölçek ekonomileri, üretim faktörlerinin eşit orandaki değişimleri sonucunda, çıktı (ürün) düzeyinde meydana gelen değişikliklerin şeklini göstermektedir. Ölçek ekonomileri, genellikle şu faktörlerden oluşmaktadır:¹¹

- a) Araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin daha etkin şekilde yürütülmesi.
- b) Yetenekli yönetici ve personel çalıştırma olanaklarının artırılması.
- c) Büyük ölçekte üretimde bulunmanın maliyetler üzerindeki olumlu etkisi.
- d) Riskin azaltılması.
- e) Firmanın değerlendirilmesinde piyasa kapitalizasyon oranının düşmesi.

¹⁰ Tükenmez ve diğerleri, a.g.e., s. 1084.

¹¹ Öztin Akgüç, **Finansal Yönetim**, Genişletilmiş 6. Baskı, İstanbul: Muhasebe Enstitüsü Yayını No: 63, 1994, ss. 861-862.

Ölçek ekonomilerinden yararlanma, diğer koşullar aynı kalmak üzere firma kârının artmasına yol açmaktadır. Ölçek ekonomileri aşağıdaki örneklerle daha somut bir şekilde açıklanabilir.¹²

- ✓ Birleşme yoluyla artan üretim olanakları ve rasyonel kullanım sayesinde maliyetler düşmektedir. Maliyetlerin düşmesi sonucunda şirketin pazardaki etkinliği artmaktadır.
- ✓ Şirketler birleşme yoluyla, ölçek ekonomilerinden yararlanarak şirketlerce daha yüksek maliyetli araştırma ve geliştirme projeleri uygulayabilme imkânına kavuşabilmektedirler.
- ✓ Birleşen şirketler, ölçek ekonomisinden yararlanarak piyasadaki gücünü, ağırlığını artırdığı gibi pazarlama fonksiyonunu da daha etkili bir şekilde yerine getirebilmektedirler.
- ✓ Şirketler, büyümenin bir sonucu olarak bazı girdilerini daha ucuza temin edebilme imkânına sahip olabilmektedirler.

Büyük ölçekte faaliyette bulunmanın sağlayacağı yararlar, en çok yatay birleşmelerde gözlenmektedir. Yatay birleşme ile şirketler pazar paylarının artırılması ve rekabetin azaltılmasının yanı sıra, satın aldığı şirketlerin araç, gereç ve makinelerini piyasadan daha ucuza mal edebilme imkânına kavuşmaktadır. Ayrıca, hazır kapasitelerin satın alınması, bu kapasitelerin kurulmasından daha kısa sürede gerçekleşmektedir. Dikey birleşmelerde ise, şirket hammadde kaynaklarını veya dağıtım kanallarını veya her ikisini birden kontrolü altında tutabileceğinden bu tür birleşmelerde de ölçek ekonomilerinden yararlanma söz konusu olmaktadır.¹³

Karma birleşmelerde ise, farklı endüstri kollarında faaliyet gösteren şirketler birleşme yaptıklarından dolayı yatay ve dikey birleşmeye göre ölçek ekonomilerinden yararlanma olanakları daha sınırlı kalmaktadır.¹⁴

¹² Hüseyin Akay, **İşletme Birleşmeleri ve Muhasebesi**, İstanbul: Yaylım Matbaası, 1997, s. 15.

¹³ Akay, a.g.e., ss. 15-16.

¹⁴ Akay, a.g.e., s. 16.

1.2.3 Yetenekli Yönetime Sahip Olma

Başarılı bir yönetim kadrosuna sahip olan şirketlerin satın alma nedenlerinden birisi de, yönetim kadrosunun satın alan şirket saflarına kazandırılması arzusudur.¹⁵

Büyük yeteneklere sahip yöneticileri bularak onları istihdam edemeyen şirketler ise bu yetenekli yöneticilere sahip olan şirketlerle birleşmek suretiyle sorunlarına çözüm bulabilmektedirler. Birleşme yoluyla pazarlama, finans, uluslararası işlemler alanında gereksinim duyulan deneyimli ve uzman yöneticilere şirketler sahip olabilmektedirler.¹⁶

Küçük bir şirketin yöneticisi iyi bir mühendis olabilir ancak pazarlama ve muhasebe alanlarında yetenekli olmayabilir. Çapraz birleşmeyle oluşan şirket, yönetim ve diğer fonksiyonları üstlenerek, girişimciye en iyi olduğu alanda uzmanlaşma fırsatını tanımaktadır.¹⁷

1.2.4 Birleşmenin İç Büyümeye Göre Avantajlarının Olması

Şirketler iç ve dış büyüme olarak iki şekilde büyüyebilirler. Şirketlerin kendi imkânlarıyla veya dışarıdan sağladıkları kaynaklarla yeni yatırımlar gerçekleştirilmesi iç büyüme olarak adlandırılmaktadır. Dış büyüme, bir şirketin diğer bir şirket veya şirketlerin bir bölümünü ele geçirmesi veya yönetimlerini denetim altına alması şeklinde görülen büyüme türüdür.

Dış büyüme, dünyada ekonomik yapının değişmesi, üretim tekniklerinin geliştirilmesi ve yeni üretim yöntemlerinin uygulanmaya başlaması ile önem kazanmış ve geniş uygulama alanı bulmaya başlamıştır. Şirketlerin oto finansman veya borçlanma yoluyla (içsel büyüme yolları) büyümeleri ve bunu uygun bir biçimde gerçekleştirmeleri çoğunlukla zor ve yavaş bir şekilde olmaktadır.

¹⁵ Ülgen, Mirze, a.g.e., s. 314.

¹⁶ Akay, a.g.e., s. 16.

¹⁷ Tükenmez ve diğerleri, a.g.e., s. 1085.

Günümüzde içsel büyümeye yönelecek şekilde kaynağa sahip olan çok az şirket bulunmaktadır. Dışsal yollarla büyüme (birleşme vb.) içsel büyümeye göre daha az maliyet gerektirmektedir.

Birleşme yoluyla dış büyümenin iç büyümeye göre bazı üstün yönleri bulunmaktadır. Bunlar aşağıdaki gibi sayılabilir¹⁸;

- a) Büyümenin hızla gerçekleştirilmesi ve büyümede dengenin sağlanması,
- b) Maliyetin daha düşük olması,
- c) Finansman sağlamada kolaylık,
- d) Şirket riskinin azaltılması,
- e) Şirketler arası rekabetin azalmasıdır.

1.2.5 Finansal Nedenler

Hızlı büyüyen şirketler büyümelerini finanse etmekte güçlüklerle karşılaşabilirler. Bu şirketler büyümelerini durdurmak yerine, düşünülen büyümeyi finanse etmek için gerekli olan likiditeyi, bu imkâna sahip başka şirketlerle birleşerek elde edebilmektedirler.

Atıl durumda nakit mevcutları bulunan şirketler de bu şekilde büyüyerek, likiditesini kullanmak suretiyle çıkar sağlayabilmektedirler.¹⁹

Halka kapalı, diğer bir deyişle aile şirketlerinde hisseler az sayıda kişilerin ellerinde bulunur. Bu tür şirketlerin menkul değerlerinin pazarlanabilirliği, menkul değerleri pazarda geniş bir şekilde işlem gören şirketlerle birleşmeleri durumunda artırılabilir.²⁰

¹⁸ Akgüç, a.g.e., ss. 866-867.

¹⁹ Nurhan Aydın, *İşletmelerin Birleşmesinde Finansal Analiz ve Bir Uygulama Örneği*, Ankara: TOBB Yayını, 1990, s. 19.

²⁰ Aydın, a.g.e., s. 19.

Birleşmelerin çoğu zaman sermaye maliyetini düşürdüğü yolunda görüşler bulunmaktadır. Örneğin, bir şirketin kullanılmayan borç kapasitesi var ve birleşme sonunda bu kapasiteden yararlanıyorsa, doğal olarak sermaye maliyetinde bir düşüş olacaktır.

$$k(A+B) < (k(A) + k(B))$$

Burada $k(A+B)$ ile gösterilen şirketlerin birleşme sonundaki sermaye maliyeti, şirket A ve B'nin birleşme öncesi sermaye maliyetleri olan $k(A)$ ve $k(B)$ 'nin toplamlarından daha küçük olmaktadır. Finansal sinerji etkisiyle sermayenin maliyeti azalmaktadır.²¹

Genellikle, büyük şirketlerin küçük şirketlerle birleşmelerinin en önemli nedeni, özsermayelerinin verimliliğini artırmada kaldıraç faktöründen yararlanmaktır.²²

Halka kapalı şirketlerin birleşmeleri sonucu sağlanacak faydalar, halka açık olanlardan daha fazla olabilir. Kapalı şirketlerin dışarıdan kaynak sağlamaları hem güç, hem de çok masraflıdır. Bu tür şirketlerin birleşme yoluyla büyüme yolunu benimsemeleri, onlara, finansal imkânları sağlamada kolaylık yaratacağından faydalı olacağı söylenebilir.²³

1.2.6 Vergi Avantajı

Şirketleri birleşme ve devralma stratejilerine yönlendiren en önemli nedenlerden biri de, vergi yasalarının sağladığı avantajlardan yararlanarak vergi yükünü hafifletmektir. Şöyle ki birikmiş zararları olan ve bu zararları gelecek yıllar kârlarından mahsup yapma olanağına sahip olan bir şirket, zarar nedeniyle, vergi kanunlarının öngördüğü süre ve tutar içinde sınırlı kalmak kaydıyla, kâr üzerinden vergi ödememe olanağına sahiptir.²⁴

²¹ Aydın, a.g.e., s. 20.

²² Akgüç, a.g.e., ss. 484-486.

²³ Aydın, a.g.e., s. 20.

²⁴ Mine Tükenmez ve diğerleri, a.g.e., ss. 1086-1087.

Birleşme de vergi avantajı iki şekilde ortaya çıkabilmektedir:

a) Vergi açısından herhangi bir birleşme ya ‘vergilendirilen’ ya da ‘vergilendirilmeyen’ bir özellik göstermektedir. Vergilendirilme ve vergilendirilmeme, esas itibariyle işlem şekline bağlıdır. Şayet alıcı (birleşilen) şirket nakit olarak ödemede bulunmuş ise, bu işlem satışı yapan işletmenin ya da ortaklarının vergilendirilmesini gerektirmektedir. Diğer bir deyişle, ilgililerin satışın yapıldığı tarihte varlıkların satışı üzerinden bir sermaye kazancını ya da zararını kabul etmeleri gerekmektedir. Aynı zamanda, nakit yerine ya da nakitle birlikte herhangi bir ‘borç aracı’ ile ödeme yapılması da vergilendirilmeyi engellemez. Ülkemiz mevzuatında da (KVK md 17, 18, 19, 20, GVK md 81) vergisiz birleşmeler söz konusudur.

b) Birikmiş zararları olan ve bu zararları gelecek yıllar kârlarından mahsup yapma olanağına sahip olan şirket, zarar nedeniyle, vergi kanunlarının öngördüğü süre ve tutar içinde sınırlı kalmak şartıyla, kâr üzerinden vergi ödememe olanağına sahiptir. Yukarıda sözü edilen avantaj, şirketlerin birleşme durumunda da vergi yasaları müsaade ettiği müddetçe söz konusu olmaktadır. Birikmiş zararları nedeniyle gelecek yıllar kârlarından mahsup yapma olanağına sahip olan bir şirket, kârlı bir şirketle birleştiği takdirde, zarar mahsubu nedeniyle, vergi kanunlarının öngördüğü süre ve tutar sınırı içinde kalmak şartıyla birleşmenin sağlayacağı kâr üzerinden vergi ödememe imkânına sahip olmaktadır.

Ülkemiz mevzuatında da ekonomik konjonktürün gelişimi nedeniyle başarısızlığa düşen şirketleri ekonomik hayata kazandırmak amacıyla, şirket birleşmelerinin özendirilmesine dönük olarak çalışmalar yapılmaktadır. Örneğin, KVK’da 1985 yılı sonunda 3239 sayılı yasa²⁵ ile yapılan bir değişiklikle zararlı şirketlerin, kârlı şirketler tarafından KVK’ya göre yapılan devirlerinde, feshedilen kurumun devir öncesi son bilançosunda görülen indirimi yapılmamış zararların, devralan kurumca beyan edilen kurum kazancından indirilmesine olanak tanınmıştır.

²⁵ Kurumlar Vergisi Kanunu Hakkında Tebliğ , Sıra No:3239, Sayı: 18306, Resmi Gazete,08.08.1984

Ancak feshedilen kurumun devir öncesi son bilançosunda görülen zararlar, devralan kurumca 5 yıl içinde kurum kazancından indirilebilecektir. Kazancın yeterli olması halinde ise, bu zararın daha kısa sürede indirilmesi mümkündür. Ancak bu vergi istisnası hükmü, 01.01.1994 tarihinde yürürlüğe giren 3946 sayılı kanun ile kaldırılmıştır.²⁶

1.2.7 Değerli Sınai Haklara Sahip Olma

Şirketler, değerli sınai haklara (patent, lisans, know-how gibi), sahip diğer şirketleri satın alarak ya da birleşerek onların değerli sınai haklarına sahip olabilmektedirler.

1.2.8 Yeniden Yapılanma İle Yüksek Getiri Sağlamak

Ekonomik zorluk içinde olan, ancak olanakları genişletildiğinde yetenekleri sayesinde başarılı olabilecek şirketler, güçlü kuruluşlar tarafından ucuz bir fiyat karşılığı satın alınmaktadırlar. Amaç, zayıf şirketi rehabilite edip güçlendirmek ve belirli bir zaman sonra yüksek bir değerden sermaye piyasasında satmaktır. Bu sayede normal faaliyetlerle sağlanamayacak yükseklikte getiri elde edilmesi olanağı doğmaktadır.²⁷

1.2.9 Rekabetin Azaltılması

Aynı endüstri dalında faaliyet gösteren şirketler arasında yapılacak birleşmeler, rekabetin azaltılması açısından önem taşımaktadır. Birleşen şirketler toplam arzın büyük kısmına sahip olarak, pazarda bu güçten faydalanma yoluna gidebilmektedirler.

²⁶ Akay, a.g.e., s. 17-18.

²⁷ Ülgen, Mirze, a.g.e., s. 314.

Pazarda rekabet şiddetini azaltmanın en etkili yollarından biri, rakiplerle birleşme veya onları satın alma yoluna gitmektir. Ancak, gelişmiş ülkelerde rekabeti engelleyebilecek birleşmeler ve satın almalar resmi makamların iznine bağlı olmaktadır.

Anti-tekel ve rekabetin engellenmesini kısıtlayan yasaların izin verdiği ölçüde, şirketler rakipleri ile birleşerek veya satın alma yoluna giderek, sektördeki rekabetin şiddetini azaltmaya çalışmaktadırlar.²⁸

1.2.10 Psikolojik Nedenler

Şirket birleşmelerinin temel nedeni ekonomik olmasına rağmen, psikolojik nedenler de etkili olmaktadır.

Kişilerin yönetsel ve finans alanındaki yeteneklerin gösterme arzusu, daha büyük bir organizasyonu yönetme tutkusu, firmanın sürekliliğini sağlama düşüncesi, korku, demode olma kaygısı da, birleşme kararlarında etkili olmaktadır.²⁹

Ayrıca, şirket sahip veya yöneticilerinin hırsı, şirketin devamını sağlama isteği ve bunun olamayacağı korkusu, eskime kaygısı şirket kararlarında etkili olmaktadır.³⁰

1.3 Şirket Birleşmelerinin Sınıflandırılması

Şirket birleşmeleri literatürde değişik biçimlerde sınıflandırılmaktadır. Şirket birleşmeleri bu çalışmada ekonomik faaliyet alanlarına göre ve hukuki yapılarına göre sınıflandırılacaktır.

²⁸ Ülgen, Mirze, a.g.e., s. 312.

²⁹ Akgüç, a.g.e.,ss. 869-870.

³⁰ Tükenmez ve diğerleri, a.g.e., s. 1087.

1.3.1 Ekonomik Faaliyet Alanlarına Göre Şirket Birleşmelerinin Sınıflandırılması

Ekonomik faaliyet alanlarına göre şirketlerin birleşmesi dört grupta incelenebilir:

1. Yatay Birleşmeler (Horizontal Mergers)
2. Dikey Birleşmeler (Vertical Mergers)
3. Dairesel Birleşmeler (Congeneric Mergers)
4. Çok Yönlü Dağılma İle Birleşmeler (Conglomerate Mergers)

1.3.1.1 Yatay Birleşmeler (Horizontal Mergers)

Yatay birleşme, bir şirketin faaliyette bulunduğu iş kolundaki pazar payını artıracak yönde büyüme göstermesidir. Şirketler oluşturduğu fonları aynı iş kolundaki yatırımlara ayırarak veya benzer mal üreten şirketleri satın alarak ya da birleşerek yatay birleşmeyi sağlayabilmektedirler.³¹

Yatay birleşmeler aynı iş kolunda ve şirketlerin rakipleri aleyhine gelişen bir birleşmedir. Yatay büyümede, şirketin rekabet gücünü artırarak tekelci hale gelmesi söz konusu olabilmektedir. Televizyon üreten bir şirketin, televizyon üreten bir diğer şirketle birleşmesi yatay birleşmelere örnek olarak gösterilebilir.

1.3.1.2 Dikey Birleşmeler (Vertical Mergers)

Dikey birleşme, bir şirketin ya geriye doğru kendisine mal sağlayan şirketlerle ya da ileriye doğru kendi ürününü satın alan şirketlerle birleşmesi şeklinde olmaktadır.³²

³¹ Mehmet Civan, İbrahim Halil Ekşi, 'Kobi'lerde Yeniden Yapılanma ve Bu Bağlamda Şirket Birleşmeleri ile İlgili Bir Uygulama', 1. Orta Anadolu Kongresi, , Ankara: T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Kosgeb (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme Dairesi Başkanlığı), 2001, s. 513.

³² Civan, Ekşi, a.g.m., s. 513.

Aynı sektörde/pazarda ve tedarik zinciri içerisinde bulunan şirketler arasındaki birleşmeler ve satın almalar, dikey birleşme ve satın alma olarak adlandırılmaktadır. Tedarik zincirinde, şirket ürünlerinin tüketici pazarına yönelik dağıtımını yapan diğer şirketlerle yapılan birleşme ve satın alma, ileriye yönelik olarak yapılan dikey birleşme ve satın almalar olarak oluşmaktadır. Şirketin girdilerini sağlayan tedarikçi pazarına yönelik tedarik faaliyetinde bulunan şirketlerle yapılan birleşme ve satın almalar, geriye yönelik dikey birleşme ve satın almalar olarak adlandırılmaktadır.³³

Diğer bir anlatımla dikey birleşme; bir ürün ya da hizmetin üretiminden satışına kadar birbirini izleyen süreçlerin tek bir şirket bünyesinde toplanmasıyla oluşan birleşme şeklidir.

Dayanıklı tüketim malzemeleri üreten bir şirketin perakende satış zinciri kurması veya perakende satış mağazaları ile birleşmesi ileriye doğru birleşmeye örnek olarak gösterilebilir. Bu sayede, şirketler kendi mamulünün üretim ve satışında daha etkili hale gelebilmektedir. Ayrıca şirketler satışla ilgili tahminleri daha gerçekçi yapabilme imkânına kavuşmaktadırlar. Otomobil üreten bir şirketin mevcut teknolojiyi değiştirmeden benzin deposu, jant üretmesi veya üreten şirketlerle birleşmesi geriye doğru dikey birleşmeye örnek olarak gösterilebilir.

1.3.1.3 Dairesel Birleşmeler (Congeneric Mergers)

Dairesel birleşmeler aynı türe ait birleşmeler olarak da adlandırılmaktadırlar. Ürettikleri ürünler birbirleriyle ilişkili olmadığı halde, aynı dağıtım kanalını kullanan şirketlerin birleşmesiyle gerçekleştirilen birleşme şeklidir. Dairesel birleşmeler yatay birleşmelerle benzerlik göstermektedirler.³⁴

³³ Ülgen, Mirze, a.g.e., s. 311.

³⁴ İ. Melih Baş, 'Şirket Birleşmelerine Finansal Bir Bakış: Özellikle Birleşmeler', Verimlilik Dergisi, Ankara, Ocak 1990, s. 50.

Televizyon üreten bir şirketin, bilgisayar, vcd çalar vb. gibi ürünler üreten diğer şirketlerle birleşip, faaliyetlerini genişletmesi dairesel birleşmelere örnek olarak gösterilebilir.

1.3.1.4 Çok Yönlü Dağılıma İle Birleşmeler (Conglomerate Mergers)

Farklı sektör veya pazardaki şirketler arasında birleşme ve satın almalar söz konusu olmaktadır. Şirketler, bilgi ve deneyimlerinin bulunmadığı, kendileri için yeni olan pazarlara ortalamanın üzerinde getiri sağlamak ve diğer nedenlerden dolayı girmek istemektedirler. Bağımlı bir çeşitlendirme stratejisi olan bu uygulamada, farklı sektörlerdeki şirketler karşılıklı arzu ve mutabakatla anlaşma yapabilmektedirler. Ayrıca, şirketlerden birinin tek taraflı arzusu ile de farklı sektördeki kuruluş satın alma işlemleri yapılmaktadır.³⁵

Çok yönlü dağılmada şirketlerin diğer bir amacı da ekonominin pek çok kesiminde hâkimiyeti ele geçirmektir.

Holdingleler çapraz büyümeye örnek olarak gösterilebilir. Ülkemizde Koç ve Sabancı Topluluklarının birçok uluslararası şirketler ile değişik üretim konularında işbirliği içerisine girerek çok yönlü dağılıma ile birleşmeleri (çapraz birleşme) gerçekleştirdikleri görülmektedir.³⁶

Bu birleşme türünde şirketler birbirleri ile rakip değildirler. Otomobil üreten bir şirket ile turizm şirketinin birleşmesi çok yönlü dağılımlara örnek olarak gösterilebilir.

1.3.2 Hukuki Yapılarına Göre Şirket Birleşmeleri

Hukuki yapılarına göre şirket birleşmelerini, biçimsel ve biçimsel olmayan birleşmeler şeklinde sınıflandırmak mümkündür.

³⁵ Ülgen, Mirze, a.g.e., s. 316.

³⁶ Tükenmez ve diğerleri, a.g.e, s. 1079.

1.3.2.1 Biçimsel Birleşmeler

Belli bir biçime uygun olarak gerçekleştirilen birleşmeler biçimsel birleşmeler olarak adlandırılmaktadır. Biçimsel birleşmeler gerçekleşme biçimleri açısından, bağımsız birimlerin bağımsızlıklarını koruyarak oluşturdukları birleşmeler (tröst, holding, konsorsiyum, acquisition (satın alma), joint venture (ortak girişim), ve bağımsız birimlerin bağımsızlıklarını ortadan kaldırarak oluşturdukları birleşmeler (birleşme = merger, bütünleşme = consolidation, ele geçirme = take over) şeklinde ortaya çıkmaktadırlar.³⁷

1.3.2.1.1 Tröst

Hukuki bağımsızlıklarını korumakla beraber, iktisadi bağımsızlıklarını kaybeden şirketleri ortaya çıkaran konsernler oluşmaktadır. Holdingler ve kendisine bağlı şirketler birer konsern oluşturmaktadırlar. Bunun ötesinde şirketler bağımsızlıklarını kaybederek bir araya gelebilmektedirler. Bu yapıya tröst adı verilmektedir. Tröstler dev şirketler topluluklarıdır. Tröstlerin tüzel kişilikleri yoktur.³⁸

Tröstlerde, şirketler hukuki bağımsızlıklarını koruyup, ekonomik bağımsızlıklarını kaybetmektedirler. Bunlar, esasında tekelci bir düşünce ile oluşturulmazlar, amaçları ekonomik ya da finansaldır. Tröstler, büyük işler yapan, büyük sermayeli şirketlerdir.³⁹

Tröstlerin amacı, iki veya daha fazla şirketin yönetimini tek bir grup altında toplamaktır. Bu tür birleşmelerde kurucu şirketlerin hisse senetleri, tröst hisseleri ile değiştirilmektedir. Tröstler tekelleşmeye yol açtılarından dolayı pek çok ülkede kuruluşları yasalarla sınırlandırılmıştır.⁴⁰

³⁷ Akay, a.g.e., s. 21.

³⁸ Yunus Kışhalı, Sadi Işıklılar, **Genel Muhasebe**, 1. Bası, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1998, s. 7.

³⁹ Oktay Alpugan ve diğerleri, **İşletme Ekonomisi ve Yönetimi**, 5. Basım, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1997, s. 73.

⁴⁰ Tükenmez ve diğerleri, a.g.e, s. 1093.

1.3.2.1.2 Holding

Ekonomik merkezileşme ve yoğunlaşmayı sağlamak amacı ile kurulan holding şirketlerin işgal konusu, gereğinde kendi nam ve hesabına yapabileceği ticari faaliyetlere ek olarak kurulmuş şirketlere iştirak ve bunları yönetmektir.⁴¹

Faaliyet konusu başka şirketlere iştirak etmek ve onları yönetmek olan şirket çeşididir.⁴²

Holding, başka şirketlerin hisse senetlerini satın alarak, bunların yönetim ve denetimlerini ele geçirme şeklinde gerçekleştirilen bir büyüme şeklidir.⁴³

Holdingler açık olarak kurulmaktadır. Karteller ve tröstlerde olduğu gibi gizli ve kanunlara aykırılık söz konusu değildir. Holdinglerde amaç, rekabeti sınırlamaktan çok, bir şahsa veya ortaklara ait bir şirketi daha iyi denetlemektir.⁴⁴

Holdinge dahil olan şirketler hukuki varlıklarını korumaktadırlar. Üretim teknikleri ve satış faaliyetlerinde serbest hareket edebilmektedirler. Ancak, iş programlarının kabulü, mali yönetimleri ve denetimleri bakımından holdinge bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler.⁴⁵

Holdinglerde bir ana şirket (merkez) ve buna bağlı yavru şirketler bulunmaktadır. Yavru şirketlerin hukuki ve ekonomik varlıkları holding nedeniyle ortadan kalkmamaktadır. Yavru şirketler yönetim ve denetim bakımından ana holding şirkete bağlıdırlar.

Merkez şirket mal ve hizmet üretiminde bulunabileceği gibi, sadece yavru şirketlerin şirket politikalarını saptayıp denetimlerini elinde tutabilmektedir.⁴⁶

⁴¹ Abuzer Kendigelen, **Ticaret Kürsüsünde Onbeş Yıl, Makalelerim**, İstanbul: Beta Yayınları, 2001, ss. 5-6.

⁴² Kışalı, Işıklılar, a.g.e, s. 3.

⁴³ Tükenmez ve diğerleri, a.g.e, s. 1097.

⁴⁴ Tükenmez ve diğerleri, a.g.e, s. 1097.

⁴⁵ Tükenmez ve diğerleri, a.g.e., s. 1097.

⁴⁶ Tükenmez ve diğerleri, a.g.e., s. 1098.

Holdingleler üç şekilde sınıflandırılmaktadır. Söz konusu sınıflandırmaya aşağıda ayrı başlıklar altında sunulmaktadır.

i) Saf Holding-Karma Holding: Saf holding sadece başka işletmelere iştirak amacıyla kurulmuş olan holding şeklindedir. Örneğin Türkiye’de Koç Holding gibi. Karma holding ise başka işletmelere iştirak amacının yanında bir takım üretim ve hizmet etkinliğinde bulunan holding şeklindedir. Ülkemizde bunun tipik örneği Doğan Holding’dir⁴⁷.

ii) Ana Holding-Ara Holding: Holdingler, holding piramidi içindeki konumlarına bakılarak da sınıflandırılabilir. Ana holding; holding piramidinin en tepesinde yer alan bir şirkettir.. Ara Holding; holding piramidinin ikinci ve üçüncü kademelerinde yer alan bir şirkettir.⁴⁸

iii) Diğer Holding Türleri: Gelişmiş pazar ekonomilerine sahip olan ülkelerde ayrıca elektrik, su gibi hizmetleri sağlayan kamu hizmetleri şirketleri, banka holding şirketleri gibi holding türleri görünmektedir. Ülkemizde bu tür holding uygulamaları bulunmamaktadır.⁴⁹

1.3.2.1.3 Konsorsiyum

İki ya da daha fazla şirketin bir işi ya da projeyi gerçekleştirmek üzere aralarında geçici olarak, hukuki ve ekonomik bağımsızlıklarını koruyarak işbirliği yapmalarınıdır.

Konsorsiyum anlaşmalarında genellikle büyük çaplı taahhüt işlerinde ulusal veya uluslararası bir ihaleyi kazanabilmek için aynı veya farklı ülkelerden, aynı dalda veya farklı uzmanlık dallarındaki işletmeler finansal ve teknolojik imkânlarını birleştirip işbirliği içine girmektedirler.⁵⁰

⁴⁷ Tükenmez ve diğerleri, a.g.e., s. 1098.

⁴⁸ Tükenmez ve diğerleri, a.g.e., s. 1099.

⁴⁹ Tükenmez ve diğerleri, a.g.e., s. 1099.

⁵⁰ Esin (Can) Mutlu, **Uluslararası İşletmecilik**, 1. Bası, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 1999, s. 118.

Konsorsiyumlarda yeni bir şirket zorunluluğu bulunmamaktadır. Konsorsiyumlarda anlaşma genellikle uzun dönemli bir projenin bitirilmesine yöneliktir. Anlaşma bu projenin tamamlanmasıyla otomatik olarak sona ermektedir.⁵¹

1.3.2.1.4 Birleşme (Combination)

Birleşme (combination) iki şirketin faaliyetlerinin birleştirmesine verilen genel bir addir. Şirketler arası birleşmeler aşağıdaki şekilde görüldüğü gibi üç türde gerçekleşebilmektedir.

1.3.2.1.4.1 Devralma (Merger)

Bu tür birleşmede iki ortaklık bulunmaktadır. Birinci ortaklık, bünyesinde birleşme gerçekleşecek olan ortaklıktır. Anılan ortaklık, eskiden beri mevcuttur, birleşme için kurulmuş değildir. Bünyesinde birleşmenin gerçekleşeceği ortaklık, ‘devir alan ortaklık’, ‘katılınan ortaklık, iltihak olunan ortaklık’ deyimleri ile ifade edilmektedir.⁵²

İkincisi ise, iltihak edecek olan ortaklıktır. İltihak edecek ortaklık birden fazla da olabilmektedir. Bunları; ‘devir edilen ortaklık, iltihak eden ortaklık’ deyimleri ile ifade etmek mümkündür.⁵³

Devir alan ortaklık varlığını devam ettirir, iltihak edenler ise malvarlıklarını bir bütün halinde devir ederek, onun bünyesine girerler ve işlemleri tamamlanınca tüzel kişiliklerini yitirirler. İltihak eden ortaklıklar infisah etmektedirler, fakat tasfiye olunmamaktadırlar.⁵⁴

⁵¹ Mutlu, a.g.e., s. 118.

⁵² Reha Poroy, Ünal Tekinalp, Ersin Çamoğlu, **Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku**, Güncelleştirilmiş 6. Bası, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1995, s. 92.

⁵³ Poroy, Tekinalp Çamoğlu, a.g.e., s. 93.

⁵⁴ Poroy, Tekinalp Çamoğlu, a.g.e., s. 93.

Bu hükümlerde yeni anonim ortaklığın kuruluşuna ilişkin usul öngörülmüştür. Yeni anonim ortaklığı aynı kuruluşla ilişkin kuralların uygulanmadığı bir anı kuruluş ile kurulmaktadır. Şöyle ki, yeni anonim ortaklığının sermayesi birleşmeye katılan anonim ortaklıklarının ona intikal eden malvarlıkları ile karşılanmaktadır.⁵⁵

Devir ve birleşme kavramları iç içe girmiş kavramlardır. Birleşmenin içinde devir de söz konusu olmaktadır. Türk Ticaret Kanunu'nda birleşme ve devir için farklı tanımlar yapılmamıştır. Bir şirketin başka bir şirkete katılması sonucu ortaya çıkan birleşmeler için 'devir' sözcüğü kullanılmaktadır.⁵⁶

Devir, bir veya daha fazla ticaret şirketinin mevcut bir şirkete katılması veya onlar tarafından devralınmasıdır.⁵⁷ Devrin temel unsurları bulunmaktadır. Bu unsurlar aşağıda gösterilmiştir.

- a) Mal varlığı bütünüyle devredilmelidir.
- b) Mal varlığını devreden kurum devir ile infisah etmelidir.
- c) Devir dolayısıyla devralınan kurumun malvarlığı devralan kurumun payları oluşturmalıdır.⁵⁸

1.3.2.1.4.2 Satın Alma (Acquisition)

Bir şirketin başka bir şirket tarafından varlıkların tamamının veya bir kısmının satın alınmasıdır. Satın alma işleminde satın alınan şirketin hukuki varlığı devam etmektedir.⁵⁹

Satın alma veya ele geçirme, bir şirketin diğer şirketi satın almasıyla meydana gelmektedir.

⁵⁵ Poroy, Tekinalp Çamoğlu, a.g.e., s. 93.

⁵⁶ Ataman, a.g.e., s. 324.

⁵⁷ Türk Ticaret Kanunu, md. 146/1.

⁵⁸ Ataman, a.g.e., s. 325.

⁵⁹ Akay, a.g.e., s. 23.

Satın alan firmayı bu tür bir strateji seçmeye yönelten sebepler, aşağıdaki gibi özetlenebilir⁶⁰:

1. Şirketin stok ve hisse senetlerini kontrol altına almak,
2. İş operasyonlarında şirketin becerilerinden faydalanmak.
3. Bir rakibi alarak rekabeti ortadan kaldırmak,
4. Firmanın elindeki patent ya da teknolojik bir avantajı ele geçirmek,
5. Zarar eden bir firmayı satın alarak vergi avantajı sağlamak
6. Sinerjiden doğacak verimliliği ve kârlılığını gözetmek.

Şirketin tamamını veya aktiflerini satın alma görüşme yöntemiyle yapılabilir. Şirketi satın alan, satın aldığı şirketin borç yükümlülüklerini ve aktiflerini de satın alır.⁶¹

1.3.2.1.4.3 Konsolidasyon (Consolidation)

İki veya daha fazla şirketin hukuki varlıklarını sona erdirerek yeni bir şirket oluşturmalarıdır. Diğer bir anlatımla konsolidasyon, iki veya daha fazla şirketin yeni bir sahiplik ve yönetim altında bir araya gelerek, tüzel kişiliklerini kaybederek yeni bir tüzel kişilik oluşturmasıdır. Konsolidasyon genellikle aynı büyüklükteki şirketler arasında görülmektedir.

Konsolidasyona genellikle büyüme için yeterli kaynaklara sahip olmayan şirketler başvurmaktadır.⁶² Bu tür birleşmeler, Türk Ticaret Kanunu'nda tam birleşme olarak adlandırılmaktadır.

⁶⁰ Ülgen, Mirze, a.g.e., s. 313.

⁶¹ Brian Coyle, **Corporate Finance Mergers & Acquisitions**, United Kingdom: Cib Publishing, 2000. s. 4.

⁶² Tükenmez ve diğerleri, a.g.e., s. 1083.

1.3.2.1.4.4 Ele Geçirme (Take Over)

Ele geçirme (take over): bir şirketin diğer bir şirketin yönetimini kontrol etmek ya da şirkete sahiplik etmek amacıyla hisse senetlerini satın almasıdır. Bu satın alma işlemi, satın alınan şirketteki bazı ortakların istememesine rağmen yine de yapılmaktadır.⁶³

1.3.2.1.4.5 Ortak Girişim (Joint Venture)

Ülkeler arası imkânlar ve kaynaklar arasındaki farklılıkların giderilmesi amacıyla yerli ve yabancı şirketler arasındaki bir tür iş birliğine “Ortak Girişim” adı verilmektedir. Genel olarak ortaklıklar yarı yarıya olmaktadır. Ortak girişimde yönetimde söz hakkı genellikle yerli şirketlerde olmaktadır.⁶⁴

Ortak girişim veya daha yaygın kullanımı ile joint venture, iki veya daha fazla şirketin ortak bir şekilde yeni bir şirket kurup, sahip olmalarıyla gerçekleşmektedir. Kurulan yeni şirkete de Ortak Girişim adı verilmektedir. Genellikle yabancı bir şirketin yerli bir şirketle ortaklık kurması sonucu uluslararası Ortak Girişimler kurulmuş olmaktadır.⁶⁵

Eğer ortak girişim grupları yerel ise, yapılan ortak girişim yabancı-yerel ortak girişim olarak adlandırılmaktadır. Eğer bütün gruplar ev sahibi ülkeye yabancı ise, yabancıların ortak girişim’i olarak adlandırılmaktadır. Örneğin; ABD’nin Generals Motors’u ve Japonya’nın Isuzu’su Mısır’da otomobil üretmek için ortak girişim kurmuşlardır.⁶⁶

Ortak Girişim gibi, uluslararası ortaklıklar belirli bir pazara girmenin kolay, bazen de tek yoludur. Çünkü pek çok ülke yüzde yüz yabancı şirket yatırımına izin

⁶³ Coyle, a.g.e., s. 26.

⁶⁴ Kishalı, Işıklılar, a.g.e., s. 7.

⁶⁵ Mutlu, a.g.e., s. 115.

⁶⁶ Mutlu, a.g.e., s. 115.

vermemektedir. Bu nedenle; çokuluslu şirketler yabancı ülkelerde ev sahibi ülkenin yerel yatırımcılarıyla mülkiyeti ve denetimi paylaşarak ortak bir şirket oluşturma yolunu tercih etmektedirler.⁶⁷

Örneğin, Türkiye’de Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi (24 Ocak 1980 tarih ve 8/168 sayılı karar) ile yabancı sermaye katılım oranının % 10’dan aşağı, % 49’dan yukarı olamayacağı ve toplam sabit yatırım tutarının azami 50 milyon dolar olacağı belirtilmiştir.⁶⁸

Ortak Girişim, yabancı bir ülkede yerel bir şirketle ortak olarak katılma, yerel şirketin hisse senetlerinin bir kısmını satın alma veya yeni bir şirket kurma şeklinde gerçekleşebilmektedir.⁶⁹

Yabancı ortak olan çokuluslu şirket açısından, Ortak Girişim’in bazı avantajları bulunmaktadır. Bu avantajlar aşağıdaki gibi sıralanabilir;⁷⁰

- ✓ Ortak Girişim ile yabancı ortak riski yerel şirket ile paylaşmış olmaktadır.
- ✓ Yerel şirket, ev sahibi ülke ile ilgili çok değerli bilgilere sahiptir ve bunları yabancı ortakla paylaşmaktadır.
- ✓ Bu tür ortaklıklar bazı durumlarda siyasi avantajlar sağlayabilmektedirler.
- ✓ Maliyetlerde düşme (ölçek ekonomisi) olanağı sağlanabilmektedir.
- ✓ Rakiplere karşı teknolojik üstünlük sağlanabilir.
- ✓ Pazarda rekabetçi üstünlük sağlanabilir.
- ✓ Kaynaklara daha kolay ulaşma olanağı artmaktadır.
- ✓ Yeni pazarlara girişler kolaylaşmaktadır.

Ortak Girişimler genellikle, yerleşik ülkenin şirketlerinin beceri ve deneyimlerinden yararlanmak amacıyla kurulan stratejik ortaklıklardır. Bu yönüyle, Ortak Girişim’ler birleşme ve satın almalarından ayrılmaktadır.⁷¹

⁶⁷ Mutlu, a.g.e., s. 115.

⁶⁸ Remzi Örtün, Zeki Yanık, **İşletme Seçme Yazılar**, Ankara: Gazi Üniversitesi İİBF Yayın No:2003/6, 2003, s. 325.

⁶⁹ Mutlu, a.g.e., s. 115.

⁷⁰ Mutlu, a.g.e., s. 116.

⁷¹ Coyle, a.g.e., s. 6.

1.3.2.2 Biçimsel Olmayan Birleşmeler

Şirketler arasındaki rekabetin sınırlandırılması veya başkaca bir konuda işbirliği yapmak üzere oluşan ve belli bir biçime sahip olmayan birleşmelerdir. Bu birleşme biçimlerinde, şirketler hukuki varlıklarını korumaktadırlar.

Biçimsel olmayan birleşmeler; centilmenlik anlaşmaları, kartel, çıkar grupları, aynı kişilerden oluşması nedeni ile işbirliği içinde çalışan şirketler şeklinde sınıflandırılabilir.⁷²

1.3.2.2.1 Centilmenlik Anlaşmaları

Şirketler piyasa karşısında durumlarını kuvvetlendirmek, aralarındaki rekabeti sınırlandırmak için bir takım anlaşmalar yapmaktadırlar.

Centilmenlik anlaşmaları, anlaşmaya taraf olanların karşılıklı söz vermelerine dayanan ve tarafların veya bunlardan birinin vazgeçmesi halinde hiçbir yaptırımın söz konusu olmadığı anlaşmalardır. Centilmenlik anlaşmaları yazılı veya sözlü şekilde yapılabilir.

İki veya daha fazla sayıda şirket, hammadde kaynaklarını veya pazarları paylaşmak yahut fiyat rekabetini kaldırarak fiili tekeller kurmak için geçici veya sürekli olarak centilmenlik anlaşması yapabilmektedirler. Böylece anlaşma ile satıcılar, alıcı veya rakipler karşısında daha güçlü duruma gelmektedirler. Centilmenlik anlaşmalarının amacı, içinde bulunulan şartları, anlaşmaya katılan şirketlerin lehine değiştirerek ekonomik açıdan yarar sağlamaktır.⁷³

⁷² Akay, a.g.e., s. 23-24.

⁷³ İsmet Mucuk, **Modern İşletmecilik**, Yenilenmiş 14. Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2003, s. 49.

1.3.2.2.2 Kartel

Şirketler arasında en sık rastlanan işbirliği şeklidir. Kartel, aynı üretim branşında çalışan şirketlerin rekabeti ortadan kaldırmak veya azaltmak amacıyla hukuksal varlıklarını koruyarak oluşturdukları işbirliğidir.⁷⁴

Hukuki ve iktisadi bakımdan bağımsız şirketlerin ortak hareket etmeleri ile kurulmaktadır. Kartelin kendisi bir teşebbüs değildir.

Kartelin en önemli özelliği tüketicilere veya rakiplere karşı örgütlü bir grup olarak ortaya çıkarak, kolektif bir satıcı grubu veya kolektif tekel olmasıdır. Kartelin pazarda güçlü ve etkili olabilmesi için, katılan şirketlerin o malın en büyük bölümünü ellerinde tutmaları gerekmektedir. Bu takdirde rakiplerin rekabet gücü kalmayacak ve rakipler kartelin koyduğu kurallara uymak zorunda kalacaklardır.⁷⁵

Karteller anlaştıkları özelliklere göre:

- a) Fiyat kartelleri,
- b) Satış kartelleri,
- c) Üretim kartelleri,
- d) Ödeme koşullarını belirleyen karteller biçiminde çeşitlere ayrılmaktadırlar.

Karteğe katılan şirketler büyük güç oluşturmaktadırlar. Kartel dışında kalan şirketlerin varlıklarını devam ettirebilmeleri için yeterince güçlü olmaları gerekmektedir. Aksi durumda, rekabet edemeyip pazardan tamamen silinmektedirler veya kartelin koyduğu kurallara uyan küçük bölge şirketleri haline gelmektedirler.

⁷⁴ Suat Keskinöğlü, **Genel İşletme Ekonomisi Dersleri**, Eskişehir: E.İ.T.İ.A Yayın No: 6, 1961, s. 8.

⁷⁵ Mucuk, a.g.e., s. 50.

Kartelin kendisine dahil olmayan şirketlere yaşam hakkı tanımaması ve yüksek fiyat uygulamaları nedeniyle ülkeler kartel oluşumlarına sıcak bakmamaktadırlar. Ancak, dış ticaretle ilgili karteller ülke yönetimleri tarafından desteklenmekte ve teşvik edilmektedirler.⁷⁶

1.3.2.2.3 Çıkar Grupları (Comunities of Interest)

Çeşitli şirketlerin pay senetlerinin belli bir grubun elinde toplanmasıdır. Genellikle bu grupları aile üyeleri ya da birbirlerine çok yakın kişiler oluşturmaktadırlar. Söz konusu grup veya gruplar ayrı ayrı şirketleri tek bir amaç doğrultusunda yönetebilmektedirler.⁷⁷

1.3.2.2.4 Yönetim Kurullarının Aynı Kişilerden Oluşması Nedeni ile İşbirliği İçinde Çalışan Şirketler (Interlocking Directories)

İki ya da daha fazla sayıdaki şirketin yönetim kurullarının aynı kişilerden oluşturulması durumunda, şirketlerin her birinde, birleştirilmiş ortak politikaların uygulanmasıdır.⁷⁸

1.3.2.2.5 Konsern

Az sayıda firmanın, daha yakın ilişkilerle bir araya gelerek kârlarını artırmaya çalışmasıdır. Bu türde, hukuki bağımsızlık vardır ama iktisadi bağımsızlık ortadan kalkmaktadır. Zira, konserne giden şirketler amaçlarına ulaşmak için, pazar koşullarını doğrudan etkilemeye çalışmak yerine, teknik ve finansal yapılarını veya örgüt yapılarını daha elverişli hale getirmektedirler. Üyeler arasında işbölümü yapılır ve iktisadi bağımsızlık ortadan kalkar.⁷⁹

⁷⁶ Tükenmez ve diğerleri, a.g.e., s. 1095.

⁷⁷ Aydın, a.g.e., s. 8.

⁷⁸ Akay, a.g.e. s. 25.

⁷⁹ Mucuk, a.g.e., s. 50.

1.4 Şirket Birleşmelerinin Tarihsel Gelişimi

Tarihsel olarak, şirket birleşmelerinin dönemsel olduğu gözlenmiştir. Birleşmelerin en yoğun olduğu dönemler de hisse senedi fiyatlarının yükselme eğiliminde olduğu dönemlerdir.⁸⁰

Dünyada ilk yoğun birleşme dönemi 20. yüzyıl başlarında gerçekleşmiştir. Daha sonra da 1920 yıllarında, 1967'den 1969'a, 1980'den de günümüze yoğun birleşme dönemlerine tanık olunmuştur.⁸¹

Şirket birleşme dönemleri aşağıdaki gibi özetlenebilir:⁸²

1897-1904, I. Dalga: Tekeller için birleşme dönemi olarak adlandırılmaktadır. Aşırı kapasite ve fiyat düşüşlerinin yatay birleşmelerle önlenmesi, çok büyük şirketlerin ortaya çıkışı (metal, metal ürünleri, taşımacılık ekipmanları, ağır sanayi) bu dönemde gerçekleşmiştir.

1916-1929, II. Dalga: Oligopoller ve birleşme dönemi olarak adlandırılmaktadır. Dikey birleşmeler piyasada hakim olmaya ve tüm ürün çevrimini denetlemeye dönük çabalar bu dönemim karakteristik özellikleridir. (ağır sanayi, bankacılık, kimya, madencilik, gıda sanayi)

1965-1969, III. Dalga: Özellikle ABD'de olmak üzere faaliyet alanı dışında, farklı sektörlerde hedeflenen şirketlerin portföye alınmasına dayalı birleşmelerin ortaya çıktığı dönemdir.

1984-1990, IV. Dalga: Stratejik birleşme ve satın alma işlemleri, güçlü olunan alanlardaki faaliyetlere odaklanma, yeni sinerjiler yaratılması amacı bu dönemde ortaya çıkmaya başlamıştır.

⁸⁰ İsmail Ertürk, 'Şirket Evlilikleri', Sermaye Piyasası Dergisi, Sayı: 90, Ağustos 1986, s. 28.

⁸¹ Akay, a.g.e., s. 25.

⁸² Kurtar Tanyılmaz, 'Sanayi Şirketlerinde Birleşmeler ve Satın almalar', Şirket Birleşmeleri, İstanbul: Alfa Basım Yayım, 2004, s. 689.

1993-?, V. Dalga: Uluslararası, özellikle Avrupa Ortak Pazarına dönük büyük çaplı alımlar (mega birleşmeler) artan değer yönelimli firma stratejilerinin izlenmeye başlandığı dönemdir. (bankacılık, finans, telekomünikasyon, enerji, sağlık, ilaç, biyoteknoloji)

Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası iktisadi ve sosyal şartların hızla değişmesi, fiyatların ve kârların artması, şirketleri sonuçların daha çabuk alındığı dışsal büyümeye, özellikle de birleşmeye yöneltmiştir.

1945'lerden 1968 yılına kadar çok yoğun ve dikkat çeken sayıda birleşmeler söz konusu olmuştur. Ancak 1968 yılına gelindiğinde anti tröst yasalarla birleşmelerin kontrol altına alınmasıyla hızı kesilmiştir.⁸³

Tüm dünyada yaşanan kamu teşebbüslerinin özelleştirilmesi, kamunun da içinde payı olan halka açık şirketlerin hisse senetlerinin değerlerinin düşük olması firmaların birleşmeye olan yaklaşımlarını olumlu yönde etkilemiştir.

Ayrıca, sanayileşmiş ülkelerde 1980'li yıllardan itibaren, birleşmeleri özendirici tedbirlerin alınması, vergi kanunlarında ve sermaye piyasası kurallarında yapılan değişiklikler firmaların birleşmeye yönelmesinde etkili olmuştur.⁸⁴

Genelde şirket birleşmelerinin en sık yaşandığı sektörler bilgi ve yazılım teknolojisi, telekomünikasyon, biyoteknoloji, yeni materyal teknolojisi, kimyevi maddeler, havacılık, savunma, otomobil, yüksek elektrik, tıbbi araçlar teknolojisi sektörleridir.⁸⁵

Avrupa Para Birliği'nin oluşturulması ve daha da önemlisi tek paraya geçilmesi şirket birleşmelerinin giderek hız kazanmasına yol açmıştır. Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa'daki yoğun birleşme ve satın alma hareketlerine

⁸³ Akay, a.g.e., s. 25

⁸⁴ Akay, a.g.e., s. 25.

⁸⁵ Civan, Ekşi, a.g.m., s. 515.

karşılık Türkiye’de birleşme ve satın alma faaliyetlerinde henüz bu boyutta bir ilerleme görülmemektedir.

Ancak son yıllarda görülen birleşme ve satın alma faaliyetlerinin asıl nedeni özelleştirme hareketleri olmaktadır. Bunun sonucunda hem sınır ötesi hem de yerel birleşme ve satın alma faaliyetleri artış göstermiştir.⁸⁶

Son yıllarda özellikle finans ve bankacılık alanlarında birleşme ve devralma faaliyetlerinin yoğun olarak yaşandığı sektörler durumuna gelmişlerdir. Aşağıdaki tabloda 1998 yılı içerisinde gerçekleştirilen birleşme ve değerleri gösterilmiştir.

Tablo 1: 1998 Yılı Şirket Birleşmeleri ve Değerleri

Birleşen Şirketler	Birleşmenin Değeri (milyar dolar)
Exxon/Mobil	86,4
Travelers/Citicorp	72,6
SBC/Ameritech	72,4
Bell/Atkantic	71,3
AT&T/TCI	69,9
Nationbank/BankAmerica	61,6
Bp/Amoco	55,0
Daimler-Benz/Chrysler	40,5
Norwest/Wells Fargo	34,4
Zeneca/Astra	31,8

Kaynak: Civan, Ekşi, a.g.m.’den s. 515. (The Economist; January, 2, 1999)

1.4.1 Amerika Birleşik Devletleri’nde Şirket Birleşmeleri

⁸⁶ Başak Turan, Sibel Yılmaz, ‘Avrupa Birliği’nde Birleşme ve Satın Almaların Hisse Senedi Üzerindeki Etkileri’, VII. Ulusal Finans Sempozyumu Bildiriler, Avrupa Birliği Sürecinde Finans Sektörü ve Reel Sektör, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayın No: 284, Dönence Basım ve Yayımlar Hizmetleri, 2003, s. 87.

Amerika’da ilk önemli birleşme hareketleri 1885’lerde başlamış 1903’e kadar, ikinci önemli birleşme hareketleri 1919’larda başlamış 1929’lara kadar sürmüştür. Üçüncü birleşme hareketi ise 1945’lerde başlamış olup günümüzde halen devam etmektedir.

Genelde ilk dönemde gerçekleştirilen birleşmeler yatay, ikinci dönemde gerçekleştirilen birleşmeler ise dikey olmuştur. Üçüncü dönemde ise karma birleşmeler ağırlıktadır.

1960’lı yıllardaki şirket birleşmeleri, 1920’li yıllardaki birleşmelerin sayısına göre çok fazla sayılara ulaşmıştır.

Birleşmeler 1930’lardan 1970’lere doğru (1968’de en üst noktaya ulaşmıştır) gittikçe artan bir eğilim göstermiştir. ABD’de şirket birleşmeleri 1968’den sonra hızlı bir düşme eğilimi göstermiştir. Bu düşüşün nedenleri çeşitlilik göstermektedir. Bunda idarenin uyguladığı anti tröst politikaların ve birleşmelerde sağlanan vergi avantajlarının azaltılması gibi uygulamaların etkili olduğu görülmektedir.⁸⁷

1.4.2 Avrupa Ülkelerinde Şirket Birleşmeleri

Avrupa ülkelerinde 1950’li yıllara kadar birleşmelere pek rastlanılmamaktadır. İngiltere’de şirket birleşmeleri 1960’lı yıllarda popüler hale gelmeye başlamıştır. Birleşmelerde 1965 yılına kadar artış, daha sonra azalma görülmeye başlanmıştır. Bu azalışın monopolü önleyici yasalardan kaynaklandığı sanılmaktadır. 1970’li yıllarda İngiltere’de şirket birleşmeleri büyük işletmelere katılma ve yeni pazarlara girme amacıyla tekrar yaygınlaşmıştır. 1978-1979 yıllarında İngiltere’nin en büyük şirketlerinden Unilever, GEC, ICI ve büyük bankalar bu amaçla birleşmelere girmiş, çeşitli İngiliz şirketleri yabancı şirketlerle birleşmişlerdir. 1980’li yıllarda ise sanayide uluslararası alandaki birleşmeler İngiltere ekonomisine faydalı olmuştur.⁸⁸

⁸⁷ Akay, a.g.e., ss. 26-30.

⁸⁸ Akay, a.g.e., s. 30.

Avrupa ülkelerinde 1990'lardan sonra finansal serbestleşme, piyasaların uluslararası birleşmesi, kapasite fazlalığı, finansal bozulma, demografik gelişmeler, piyasaya yeni giren katılımcılar, Euro ve teknolojik gelişmeler sonucunda birleşme işlemleri işlem adeti ve hacmi olarak yüksek boyutlara ulaşmıştır.⁸⁹

1988-1992 yıllarında AB Ülkelerinde özellikle bankacılık sektöründe büyük birleşme faaliyetleri gözlenmiştir. Aşağıdaki tablodan da görüleceği gibi Almanya ve İtalya banka birleşmelerinin yoğun olarak gerçekleştirildiği ülkelerdir. Bunda, bu iki ülkenin birleşme mevzuatının değişmesi birleşmelerin sayısını artırıcı bir etken olmuştur.⁹⁰

Tablo 2: 1988-1992 Döneminde AB'de Meydana Gelen Yatay Banka Birleşmelerinin Sayısı

Ülkeler	Çoğunluk Edinme	Satın Alma	Birleşme	Toplam
Belçika	4	5	2	11
İngiltere	9	14	1	24
Fransa	16	2	1	19
Almanya	12	70	11	93
İtalya	25	79	24	128
Hollanda	3	5	7	15

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Web Sitesi (www.tbb.org.tr)

1997 yılında Avrupa Birliği firmalarınca 7100 birleşme ve satın alma faaliyeti gerçekleştirilmiştir. Bu sayı 1996 yılı sonuçları ile karşılaştırıldığında % 12'lik bir artış gözlemlenmektedir. 1998 yılının ilk üç çeyreğinde ise 5369 birleşme ve satın alma işlemi gerçekleştirilmiştir.⁹¹

⁸⁹ T.C. Merkez Bankası, Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Avrupa Birliği İle İlişkiler Müdürlüğü, 'Birleşme ve Edinimler', 10 Kasım 1999 (www.tcmb.gov.tr)

⁹⁰ Lüzet Palombo, Türkiye Bankalar Birliği, Bankacılık ve Araştırma Grubu, Bankacılar Dergisi Sayı: 20, 'Banka Birleşmeleri Ve Satın Almaları', Mart 1997 (www.tbb.org.tr)

⁹¹ T.C. Merkez Bankası, a.g.m., (www.tcmb.gov.tr)

1.4.3 Türkiye’de Şirket Birleşmeleri

Ülkemizde şirket birleşmeleri bazı yasal düzenlemelerle teşvik edilmiştir. Ancak ülkemizde birleşmeler denince, zor durumdaki şirketlerin özellikle de bankaların kurtarıma operasyonları akla gelmektedir.

Osmanlı Devleti zamanındaki Bank-i Osman-i Şahane’nin Avusturya-Osmanlı Bankası ile 1874 yılında yaptığı birleşme önemi ve devrinin koşulları açısından hala hatırlanmaktadır.

1888 yılında bugünkü Ziraat Bankası’nın temellerinin atıldığı Menafi ve Memleket Sandıklarının birleşmesi Türk Bankacılık tarihi açısından önem taşımaktadır.⁹²

- 1959’da Tumsu Bank isimli banka Türkiye Eski Muharipler Bankası ile birleşerek Türkiye Birleşik Tasarruf ve Kredi Bankası adını almıştır.
- 1962’de zor durumdaki İstanbul Bankası T.C. Ziraat Bankası ile birleştirilmiştir.
- 1988 yılında Anadolu Bankası, Emlak Kredi Bankası ile birleşmiştir.

Ülkemizde yalnız bankacılık sektöründe değil, diğer sektörlerde de 1980 sonrası uygulamaya koyulan istikrar tedbirleri ile dışa açılma, liberalleşme, serbest pazar ekonomisine geçiş teşvik edilmiş, bunun sonucunda rekabete dayanmayan firmalar zarar ederek iflasın eşiğine gelmişlerdir.

Türkiye’de şirket birleşmelerinde daha çok vergi avantajları nedeniyle, aynı holding bünyesinde yeralan iki şirketten zarar eden şirketin kârlı şirketle birleştirilmesi şeklinde olmuştur. Ancak tek neden vergi avantajından yararlanma değil, ayrıca zor durumda olan bir şirketin daha ucuza alınabilmesi ve belli bir pazara girebilmesidir.

⁹² M.Tamer Müftüoğlu, **İşletme İktisadı**, Ankara: Turhan Kitabevi, 1988, s. 450.

Ülkemizde şirket birleşmelerini ve anlaşmalarını kontrol altına alan, bu girişimlerin tekelci güç oluşturmasını ve rekabet düzenini olumsuz yönde etkilemesine engelleyici bir yasal düzenleme 31.12. 1994 gün 22140 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun yürürlüğe girene kadar mevcut değildi.⁹³

4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun ile mal ve hizmet piyasalarında rekabeti engelleyici, bozucu anlaşmaları ve piyasaya hakim olan teşebbüslerin bu hakimiyetlerini kötüye kullanmalarının önlenmesi öngörülmüştür.

Bir ya da birden fazla teşebbüsün hakim durum yaratmaya, ülkenin bütünü yahut bir kısmında herhangi bir mal veya hizmet piyasasındaki rekabetin önemli ölçüde azaltılması sonucunu doğuracak şekilde birleşmeleri ve herhangi bir teşebbüsün ya da kişinin diğer teşebbüsün mal varlığını ya da ortaklık paylarının tümünü veya bir kısmını ya da kendisine yönetimde hak sahibi olma yetkisi veren araçları devralması hukuka aykırı olup yasaklanmıştır.⁹⁴

Türkiye’de şirket birleşmelerine yönelik istatistiksel verilere ulaşmak son dönemlere kadar oldukça güçtü. Ancak danışmanlık şirketlerinin çalışmaları ile son zamanlarda bazı verilere ulaşılma imkânı ortaya çıkmıştır. Ernst & Young Finansman Danışmanlık AŞ’nin Türkiye’deki şirket birleşme ve satın almalarına yönelik olarak hazırladığı 2002 raporu Türkiye’deki birleşme işlemleri hakkında bilgi vermektedir. Rapora göre Türkiye’de 2002 yılına ait birleşme ve satın alma işlemlerinin toplam değeri 613,7 milyon dolar olarak açıklanmıştır. 2002 yılında gerçekleştirilen 54 adet birleşme ve satın alma işleminden sadece 34’ünün işlem değeri açıklanmıştır. Değeri açıklanmayan işlemler de göz önüne alındığında işlem hacminin 1 milyar dolar seviyesinin altında olduğu düşünülmektedir. 2002 yılının en hareketli sektörleri ise finansal hizmetler, gıda, bilişim, enerji sektörleri olmuştur. 2002 yılının en büyük değerli işlemlerinde ise Koç Holding-Opet birleşmesi 125

⁹³ Akay, a.g.e., s. 33.

⁹⁴ Akay, a.g.e., s. 34.

milyon dolar ile ilk sırayı alırken, Cadbury-Kent Gıda birleşmesi 95 milyon dolar ile ikinci ve PBG-Frugo birleşmesi 85 milyon dolar ile üçüncü sırayı almıştır.⁹⁵

Raporun vurguladığı ilginç bir gelişme ise 2002 yılında Türk şirketlerinin % 70'inin birleşme işlemi ile ilgilendiği ve birleşme işlemleri ile ilgili faaliyette buldukları sonucudur.⁹⁶

Türkiye'de iş dünyasının birleşme işlemlerine bakış açısı olumlu yönde değişirken, ABD ve AB ülkelerinin işlem hacmine ulaşamamasının en büyük nedeni olarak Türkiye'de şirket sahiplerinin çoğunun şirket yöneticisi olmaları gösterilmektedir.⁹⁷

Türkiye'de şirket birleşmelerinin önündeki önemli engeller aşağıdaki şekilde sayılabilir:

- Vergi: Türkiye'de istenen düzeyde vergi avantajları henüz sağlanamamıştır.
- Kültür: Ortaklık kültürü Türk şirketlerinin eksik yönü olarak görülmektedir. Bu nedenle sinerji yaratılamamaktadır.
- Feodal Bağ: Kurucular şirketlerine gönülden bağlı olduklarından dolayı kötü şartlarda bile şirketlerini satmak istememektedirler.
- Küreselleşmenin ne olduğunun kavranamaması.
- Anlaşma Eksikliği: Birleşme işlemlerinde şirketlerin değerlerini yüksek tutma eğilimi Türkiye'de şirket birleşme işlemlerinin önündeki önemli engeller olarak görülmektedir.⁹⁸

Ülkemizde birleşme ve satın alma işlemleri son yıllarda büyük artış göstermeye başlamıştır. Ernst&Young Kurumsal Finansman tarafından hazırlanan 2005 yılı Birleşme ve Satın Alma Raporuna göre, 2005 yılında değeri 30.4 milyar dolara ulaşan 164 birleşme ve satın alma işlemi gerçekleşti. Türkiye'de şirket

⁹⁵ Serpil Altınırnak Gökbel, 'Birleşmelerde Başarı ve Başarısızlık', Şirket Birleşmeleri, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2004, s. 229.

⁹⁶ Gökbel, a.g.e., s. 229.

⁹⁷ Gökbel, a.g.e., s. 229.

⁹⁸ Gökbel, a.g.e., s. 229.

birleşme ve satın almaları konusunda yapılan en kapsamlı çalışma olan rapora göre; işlemlerin 19'unu toplam değeri 15.5 milyar doları bulan özelleştirmeler, 18'ini TMSF tarafından gerçekleştirilen satışlar oluşturdu. 2005 yılında gerçekleştirilen birleşme ve devralmaların toplam tutarı 2004 yılına göre yaklaşık 12 kat artmıştır.⁹⁹

Ernst&Young Kurumsal Finansman tarafından hazırlanan Birleşme ve Satın Alma 2006 raporuna göre, Türkiye'de 2006 yılı içerisinde toplam değeri 18.3 milyar dolara ulaşan 154 adet birleşme ve satın alma işlemi gerçekleştirildi.¹⁰⁰

Şirket birleşme ve satın almalarında 2005 yılı işlem hacmi ve işlem adedi olarak bugüne kadarki en yüksek seviyeye ulaşmıştır.

Türkiye'de şirket birleşmelerinde ki önemli bir hususta birleşme ve satın almalarda yabancı payının giderek artmasıdır. 2005 yılında % 57 olan yabancı payı 2006 yılında % 90'lar seviyesine çıkmıştır.

2005 yılında işlem sayısı bakımından Türk Şirketlerinin gerçekleştirdiği 103 işlem, yabancı şirketler tarafından gerçekleştirilen 61 birleşme ve satın alma işleminin oldukça üzerinde görünmekle birlikte işlem değerlerine bakıldığında yabancı şirketler, 17.9 Milyar ABD Doları tutarındaki işlem hacmi ile öne çıkmışlardır.¹⁰¹

1.4.4 Avrupa Birliği Rekabet Hukuku ve Şirket Birleşmeleri

Avrupa Birliği Antlaşması ilkelerinde Topluluk Üyesi Devletlerin 'serbest rekabetin olduğu açık piyasa ekonomisi ilkesine uygun olarak yürütülen' bir ekonomik politika benimseyecekleri belirtilmektedir.

⁹⁹ T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, **2005 Yılı Uluslararası Doğrudan Yatırımlar Raporu**, Mayıs 2006, s. 17.

¹⁰⁰ Radikal Gazetesi, 23.01.2007.

¹⁰¹ T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, **'2005 Yılı Uluslararası Doğrudan Yatırımlar Raporu'**, Mayıs 2006, s. 17.

Topluluğun rekabet politikası, ortak pazarda etkin rekabeti savunmak ve geliştirmek şeklinde ifade edilen kesin bir hedef izler. Rekabet, piyasa ekonomisinin arz ve talebi içeren temel mekanizmasıdır. Satıcılar talebi karşılama çabasıyla piyasada mal veya hizmet sunarlar. Talep, gereksinme duyduğu ürünler için kalite ile fiyat arasındaki en iyi oranı arar. En etkin yanıt satıcılar arasında yarış sonucunda ortaya çıkar.

Böylece, rekabet herkesi bireysel olarak, talebi mümkün olan en iyi ölçüde karşılamak için kalite ile fiyat arasındaki bu dengeyi bulmanın yollarını aramaya yönlendirmektedir. Rekabet bu nedenle ürün ve hizmetlerin kalitesi ve fiyatı açısından tüketicilere mükemmellik düzeyini garanti etmenin basit ve etkin bir yolu durumuna gelmektedir. Rekabet aynı zamanda firmaları rekabet edebilirlik ve ekonomik etkinlik için çaba göstermeye de zorlamaktadır. Bu ise, Topluluğun endüstriyel ve ticari dokusunu pekiştirerek, belli başlı ortaklarının rekabetçiliğine göğüs germe ve Topluluk firmalarını dünya piyasalarında başarılı olabilecekleri bir konuma getirme yeteneğini kazandırmaktadır.¹⁰²

Topluluğun rekabet politikası, ortak pazarda etkin rekabeti savunmak ve geliştirmek şeklinde ifade edilen kesin bir hedef izlemektedir.

Avrupa rekabet politikası, esas olarak Topluluğun AT Anlaşması'nda (81'den 90'a kadar olan Maddeler) yer alan yasal çerçevesine dayanmaktadır. Birleşme düzenlemesi olarak anılan Konsey düzenlemesi ile başka kurallar da öngörülmüştür. Rekabet politikası bu hukuk çerçevesini esas alarak dört temel eylem alanı üzerinde odaklanmıştır. Bu dört temel unsur aşağıda gösterilmiştir.

- Rekabeti kısıtlayan anlaşmaların ve egemen durumun haksız kullanımının ortadan kaldırılması. (örneğin, rakipler arasında fiyat tespit anlaşmaları)
- Firmalar arasında birleşmelerin kontrol edilmesi (örneğin, iki büyük grup arasında, piyasaya egemen olmalarına yol açacak bir birleşme)

¹⁰² AB Rekabet Politikası, (www.deltur.cec.eu)

- Tekelci ekonomik sektörlerin liberalleştirilmesi (örneğin, telekomünikasyon)
- Devlet yardımının izlenmesi (örneğin, canlanma olasılığı olmamasına rağmen zarar eden bir firmanın ticari faaliyetini sürdürmesi amacıyla tasarlanan Devlet yardımının yasaklanması)

Avrupa birliği, 'Birleşme Yönergesi' ile, kurumların yeniden yapılanma işlemleri arasında yer alan birleşmeler, bölünmeler, varlıkların transferi ve hisse değişimi ile ilgili olarak ortak sistem kurmayı amaçlayan düzenlemeler yapmıştır.

Yönergenin kapsamı içerisinde yer alan, yeniden yapılanma işlemlerinden biri olan birleşme, yönergede üç şekilde tanımlanmıştır. Birincisi, bir ya da daha fazla kurumun, hukuki varlıklarını sona erdirerek tasfiye olmaksızın tüm varlıklarını ve borçlarını var olan başka bir kuruma, o kurumun sermayesini temsil eden menkul kıymetler karşılığında devretmesi şeklinde olmaktadır. Uygulanabilmesi durumunda nominal değerinin % 10'unu geçmeyecek oranda nakit ödeme de birleşme niteliğini ortadan kaldırmamaktadır. İkincisi, iki ya da daha fazla kurumun, tasfiye olmaksızın hukuki varlıklarını sona erdirerek, tüm varlık ve borçlarını kendilerinin şekillendirecekleri yeni bir kuruma, kurumun sermayesini temsil eden menkul kıymetler karşılığında devretmeleridir. Burada da, menkul kıymetlerin nominal değerinin '% 10'unu geçmemek üzere nakit ödeme birleşme niteliğini bozmamaktadır. Son birleşme biçimi ise, bir üye ülkedeki tali kurumun başka bir üye ülkedeki ana kuruma, tasfiyeye girmeksizin hukuki varlığını sona erdirerek tüm varlık ve borçlarını devretmesidir.¹⁰³

Yönerge ile, devrolan kurumun devirden önce kendi ülkesinde uygulanabilir durumda olan, devir olunan varlıklara ilişkin amortisman ve zararların devralan ülke tarafından da uygulanabilmesi daha önce uygulanabilme koşuluna bağlanmıştır. Devralan kurum değer artışlarını, azalışlarını veya amortismanları, yukarıda ifade

¹⁰³ Doğan Gökbel, **Farklı Ülke Şirketleri Arasındaki Birleşmelerin Türk Hukukundaki Vergisel Sonuçlarının Avrupa Birliği ile Karşılaştırılması**, Şirket Birleşmeleri, I. Baskı, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2004, ss. 42-43.

edildiği biçimden başka bir biçimde hesapladığı takdirde, vergilendirilmeme hakkından yararlanamaz.¹⁰⁴

Yönerge 5'inci madde ile, üye ülkelere devralınan kurum tarafından kısmen veya tamamen vergiden muaf tutulmuş olan yedek akçeleri ve karşılıkların, yurtdışından elde edilenler hariç olmak üzere, devralınan kurumun ülkesinde yerleşik bulunan devralan kurumun muhasebesinde de vergiden muaf olarak ele alınabilmesi için gerekli olan önlemleri alma yükümlülüğü getirmiştir.¹⁰⁵

Birleşme yönergesi ile sağlanan fayda, varlıkların gerçek değerleri ile vergi değerleri arasındaki fark nedeniyle ortaya çıkan sermaye kazancının vergilendirilmeyerek ileriki bir tarihe ertelenmesidir. 4 (1) maddesinin dar anlamı, üye ülkelerin yalnızca varlıkların güncel değerlemeden ortaya çıkan kazançlarının değil, aynı zamanda varlıkların maliyeti ile kurumlar vergisi için yapılan değerlendirme nedeniyle ortaya çıkacak fark için de vergi ertelenmesi yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu görüş, yönergenin varlıkların vergi geçmişinin bir kurumdan diğerine tamamlanmasına izin veren amacı ile de uyumludur.¹⁰⁶

Ortak para birimine geçişle birlikte Avrupa Birliği Dünya'nın ikinci büyük ekonomik bölgesi haline gelmiştir. Ulusal paraların değişiminin gerekmediği daha büyük bir piyasa yaratılması tüketicileri olumlu etkilerken, şirketler arasındaki rekabeti artırmış ve birçok şirketi stratejik önlemler almaya zorlamıştır. Euro bölgesindeki şirketler piyasa payı açısından olduğu gibi üretim kalitesi, servis, şirket verimliliği açısından da geçmişe göre daha güçlü rekabetle karşı karşıya kalmışlardır. Bu koşullar bir yandan iflasları arttırırken bir yandan da şirket birleşmelerinin hızlanmasına zemin hazırlamıştır.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Gökbel, a.g.m., s.43.

¹⁰⁵ Gökbel, a.g.m., s.43

¹⁰⁶ Gökbel, a.g.m., s.43

¹⁰⁷ Turan, Yılmaz, a.g.m., s. 94.

Avrupa Birliğinde birleşme organizasyonların stratejik hedefi değildir ama şirketlerin Avrupa kurum misyonu ve stratejilerini gerçekleştirmek için tanımlanan birçok alternatif arasından iyi çalışılmış bir programının bir sonucudur.¹⁰⁸

Avrupa'daki birleşme hareketleri birkaç önemli gerçek çerçevesinde şekillenmektedir. Bunlardan birincisi, birlik bünyesinde birleşme hareketleri giderek artış göstermektedir. Bir diğeri, bu artışın, birleşmenin tüm çeşitlerinde yaşanmasıdır. Özellikle sınır ötesi birleşmelerde oransal bir yükseliş göze çarpmaktadır. Üçüncü unsur, sınır ötesi birleşmelerin daha çok coğrafi bakımdan birbirine yakın olan ülkeler arasında yapıyor olmasıdır.¹⁰⁹

Avrupa'da yapılan birleşmeler şirketlere birçok avantajlar sağlamaktadır:¹¹⁰

- Başarılı ürünlere ve tanınan bir markaya sahip belirli bir kimliği olan Avrupa şirketi olma.
- Yeni Avrupa dağıtım sistemi. (özellikle Fransa ve Almanya gibi ülkelerde satış gücü gibi sağlam bir altyapıya sahip olmanın önemi)
- Şirketin ulusal sınırlarda ürünlerini satmakta etkili olmak zorunda olduğu Avrupa pazarında üretim kolaylığı.
- Hem ulusal coğrafyada hem de ürün kategorisi bazında yeni müşteriler.
- Belli Avrupa pazarlarına girmek ve hizmet etmekte yeni teknolojilerden faydalanmak.

¹⁰⁸ Turan, Yılmaz, a.g.m., s. 94.

¹⁰⁹ Bishop, M. & Kay J., **European Mergers and Merger Policy**, Oxford University Pres, 1993, s.3.'den Turan, Yılmaz, a.g.m., s. 95.

¹¹⁰ Turan, Yılmaz, a.g.m., s. 95.

II. BÖLÜM

2 ŞİRKET BİRLEŞMELERİNE İLİŞKİN MEVZUAT ve ŞİRKET BİRLEŞMELERİNDE ÖZELLİK ARZEDEN KONULAR

2.1 Türk Ticaret Kanunu Açısından Şirket Birleşmeleri

Ticaret şirketlerinin birleşmeleri ile ilgili olarak TTK'da yer alan hükümlerin bir kısmı ticaret şirketleri kitabının birinci faslında yer alan genel hükümler içinde (TTK md. 146-151) bir kısmı da dördüncü faslını teşkil eden anonim şirketlere ait özel hükümler içinde yer almıştır. (TTK md. 451-454)

Ticaret Kanunu'nun genel hüküm olarak nitelenen 146-151. maddeleri yalnız sermaye şirketlerine değil, tüm ticaret şirketlerine uygulanmaktadır.

Ticaret şirketlerinin birleşmesini düzenleyen genel ve özel hükümlerin uygulanma sırası TTK md 146/2'de belirtilmiştir. Çeşitli ticaret şirketlerine ait hususi hükümler mahfuz kalmak şartıyla birleşme hakkında müteakip maddelerdeki hükümler uygulanmaktadır.

TTK md. 146/2'de belirtilen 'hususî hükümler' anonim şirketler faslında yer alan 451-454. maddelerdeki hükümlerden oluşmaktadır. 451. ve 452. maddelerde anonim şirketlerin birleşmelerinin iki türü, 453. maddede, bir anonim şirketin sermayesi paylara bölünmüş bir komandit şirket tarafından devralınması, 454. maddede ise anonim şirketin bir kamu tüzel kişiliği tarafından devralınması düzenlenmiştir.

Yukarıda yer alan açıklamalardan anlaşılacağı üzere TTK'nın 146, 147, 148, 149, 150 ve 151. maddelerinde yer alan hükümler, ancak her şirket türüne ait maddelerde, birleşmelerle ilgili herhangi bir hüküm bulunmaması durumunda uygulanmaktadır.

TTK'nın 451, 452, 453 ve 454. maddelerinde anonim şirketlere ait hususi hükümler yer aldığından, anonim şirketlere öncelikle bu hükümlerin ve bu hükümlere aykırı olmadığı ölçüde 146, 147, 148, 149, 150 ve 151. maddelerin uygulanması zorunluluktur.

2.1.1 Türk Ticaret Kanunu Açısından Birleşme Kavramının Tanımlanması

TTK'nın 146. maddesinde şirketlerin birleşmesi aşağıdaki gibi tanımlanmıştır.

Birleşme; iki veya daha fazla ticaret şirketinin birbiriyle birleşerek yeni bir ticaret şirketi kurmalarından veya bir yahut daha fazla ticaret şirketinin mevcut diğer bir ticaret şirketine iltihak etmesinden ibarettir.¹¹¹

Bir veya daha fazla ticaret şirketinin diğer bir ticaret şirketine iltihak (devralınmak) olunması hali, devrolunan şirketin varlığının sona ermesi halidir. Dolayısıyla infisah etmektedir. Devralan şirket ise eski varlığına devam etmektedir.¹¹²

TTK'nın 146. maddesi kavramı tanımlayan unsurları göstermeden, türlerini belirtir biçimde birleşmeyi tanımlamıştır. TTK'da verilen bu tanım kapsayıcı olmakla birlikte açıklayıcı olmaktan uzaktır. Kavramı tanımlayan unsurları ve türleri belirtmek suretiyle birleşmenin mahiyetini kapsayıcı, daha açıklayıcı birkaç tanım vermek mümkündür. Bu tanımlar aşağıdaki gibidir.

Teknik ve hukuki anlamda birleşme bir veya birden çok ticaret ortaklığının malvarlığının, tasfiye olunmaksızın, içlerinden birine veya yeni kurulan bir ortaklığa, kendiliğinden ve külli halefiyet yolu ile geçmesi; bu suretle malvarlıklarının birleşmesi ve intikal eden malvarlığının karşılığı olarak, infisah eden ortaklığın

¹¹¹ TTK, md. 146.

¹¹² Sabri Odak, 'Limited Şirketlerde Devir ve Birleşme', Mali Çözüm, Sayı : 70, s. 237. Ocak, Şubat, Mart, 2005. (www.ismmmo.org)

ortaklarının hesaplanan bir değiş-tokuş ölçüsüne göre, bünyesinde birleşilen ortaklıkta, kendiliğinden ortaklık payı kazanması durumudur.¹¹³

Birleşme kavramı, devralma ve yeni kuruluş şeklindeki birleşmeleri kapsayan bir üst kavramdır. Dar ve teknik bir tanıma göre birleşme, çeşitli ticaret ortaklıklarının tasfiye edilmeksizin bir ortaklık haline gelmesi ve birleşen ortaklık veya ortaklıkların pay sahiplerine, bu ortaklığın paylarının verilmesidir.¹¹⁴

Birleşme, en az bir ortaklığın, ortaklarının başka bir ortaklığa alınması karşısında, malvarlığı veya işletmesini aktif ve pasifleriyle bir bütün olarak o ortaklığa devrederek tasfiyesiz dağılmasıdır. (devralma yoluyla birleşme)

Diğer bir tanımda en az iki ortaklığın, ortaklarının yeni kurulan bir ortaklığa alınmaları karşılığında malvarlıkları veya işletmelerini aktif ve pasifiyle birer bütün olarak, bu ortaklığa devrederek tasfiyesiz dağılmaları (yeni ortaklık kurulması yoluyla birleşme) sonucunda iki veya daha çok ortaklığın tek bir ortaklık durumuna gelmesidir.¹¹⁵

2.1.2 Türk Ticaret Kanunu Açısından Birleşme Türleri

Türk Ticaret Kanunu'nda şirketlerin birbirleriyle ne şekilde birleşebilecekleri genel olarak TTK md. 146/1 ve özel olarak da TTK md 451 ve 452'de gösterilmiştir. Buna göre şirketler iki şekilde birleşebilirler.¹¹⁶

- a) Tam Birleşme (Yeni Kuruluş)
- b) Katılma (İltihak-Devralma)

¹¹³ Poroy, Tekinalp, Çamoğlu, a.g.e., s. 87.

¹¹⁴ Hamdi Yasaman, **Anonim Ortaklıklarının Birleşmesi**, Ankara: Ankara Üniversitesi Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayın No: 205, 1987, s. 5.

¹¹⁵ H. Sami Türk, **Ticaret Ortaklıklarının Birleşmesinde Nevilerinin Aynı Olması Koşulu**, Ankara: A.Ü. Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 186, 1987, s. 38.

¹¹⁶ Akay, a.g.e. s. 37.

2.1.2.1 Tam Birleşme (Yeni Kuruluş)

Tam birleşme, iki veya daha çok ticaret şirketinin aktif ve pasiflerini birleştirerek tüzel kişiliklerini sona erdirmek koşulu ile yeni bir ticaret şirketi kurmalarıdır. Buna, füzyon, tam birleşme veya gerçek anlamda birleşme gibi adlar verilmektedir.¹¹⁷

Mevcut A, B, C ortaklıklarının birleşerek yeni bir D ortaklığı meydana getirmeleri tam birleşmeye örnek olarak gösterilebilir.

Yeni ortaklık kurulması suretiyle birleşmede; birleşen ortaklıklar infisah (dağılmış) ederek tasfiyesiz sona ererler. Birleşme işlemleri tamamlanınca, birleşen ortaklıklar, ticaret sicilinden silinirler.¹¹⁸

Tam birleşmede yeni bir ortaklık kurulduğu için Ticaret Kanunu'nun kuruluşu ilişkin hükümleri uygulama alanı bulmaktadır. Yeni kuruluş katılan bütün ortaklıklar kurucu sıfatı ile bütün kuruluş işlemlerini yaparak yeni bir ortaklık kurmuş olmaktadır.

2.1.2.2 Katılma Şeklinde Birleşme (Devralma)

Katılma şeklinde birleşmede, devir alan ortaklık tüzel kişiliğini devam ettirmektedir. Devir alınan ortaklık ise infisah ile tasfiyesiz sona ermektedir. Bu işlemten sonra, devir edilen ortaklık ticaret sicilinden terkin edilmektedir.¹¹⁹

2.1.3 Birleşmenin Unsurları

TTK'ya uygun bir birleşmeden söz edebilmek için başlıca üç unsurun gerçekleşmesi gerekmektedir. Bunlar;

¹¹⁷ Osman Kiper, *Uygulamada Ticaret Şirketleri*, İstanbul: Beta Yayın Dağıtım, 1995, s. 37.

¹¹⁸ Gönen Eriş, 'Açıklamalı-İçtihatlı, En Son Değişikliklerle Birlikte TTK', *Ticari İşletme ve Şirketler*, 3.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2004, s. 1372.

¹¹⁹ Eriş, a.g.e., s. 1372.

1. Malvarlıklarının birleşmesi,
2. Tasfiyesiz infisah,
3. Değişirme birimidir.

Bu unsurlardan birinin eksikliği olayı birleşme olmaktan çıkarmaktadır.

2.1.3.1 Malvarlıklarının Birleşmesi

Birden çok ticaret ortaklığı arasında birleşmenin varlığından söz edebilmek için bu ticaret ortaklıklarının malvarlıklarının birleştirilmiş olması gerekmektedir.¹²⁰

Mal varlıklarının birleştirilmesinden kastedilen durum, tüm hak ve borçların birbirleriyle birleşmiş, kaynaşmış olmasıdır.¹²¹

Birden çok ticaret ortaklığının malvarlıklarını birleştirmeyip, birlikte çalışmaları, işbirliği yapmaları, birinin hakimiyetini kabul edip bütün olanaklarını ona tahsis etmeleri gibi hallerde malvarlığı birleşmesi söz konusu olmadığı için TTK'ya uygun bir birleşme gerçekleşmemiş olacaktır. Bu bağlamda örneğin kartel ve tröstlerde TTK'nın anladığı anlamda birleşme gerçekleşmemektedir.¹²²

2.1.3.2 Tasfiyesiz İnfisah

Ticaret şirketlerinin birleşmesini düzenleyen ve genel hükümlerin yer aldığı ticaret şirketleri ile ilgili kitabın 1. faslının 151. maddesi hükmüne göre; birleşme muamelesi sonunda, ittifak halindeki birleşmelerde kurulan şirket, yani kuruluş yoluyla birleşmelerde kurulan şirket, ortadan kalkan şirketlerin yerine geçmektedir. Bunların hak ve borçları yeni kurulan şirkete intikal etmektedir.¹²³

¹²⁰ Akay, a.g.e., s. 38.

¹²¹ Hasan Pulaşlı, **Şirketler Hukuku**, 2. Baskı, Konya: Mimoza Yayıncılık, 1995, s. 681.

¹²² Akay, a.g.e., s. 39.

¹²³ TTK, md., 151.

TTK md 451'e göre, devralma halinde, bir anonim şirket diğer bir anonim şirket tarafından bütün aktif ve pasifiyle devir alınmak suretiyle infisah edebilir.

Yeni şirket kurulması halinde, birden çok anonim şirketin malları yeni kurulacak olan bir anonim şirket tarafından devralınabilir. Bu durumda devrolunan şirketin malları, tasfiye edilmeksizin yeni kurulan şirkete geçmektedir.

2.1.3.3 Değişirme Primi

Birleşme neticesinde, devrolan veya birleşen ortaklıkların pay sahiplerine, devralan ortaklık veya yeni kurulan ortaklık birleşmenin bir karşı ödeme olarak kendi paylarını vermelidir. Birleşmeye katılan ortaklıkların pay sahiplerine bu payların belli bir ölçüye göre verilmesi gerekmektedir. Bu ölçüye değişirme primi adı verilmektedir.¹²⁴

Değişirme primi, infisah eden ortaklık veya ortaklıkların birleşilen şirkete hangi oranda katılacağını gösteren bir ölçüttür.¹²⁵

2.1.4 Birleşmenin Koşulları

Ticaret ortaklıklarında birleşmenin yapılabilmesi için gerekli olan şartlara uyulması gerekmektedir. Bu şartlar şunlardır;¹²⁶

- a. Her şeyden önce ortada birden fazla ticaret ortaklığı bulunmalıdır.
- b. Birleşen ortaklıkların aynı türden olması gerekmektedir.

En az iki şirket bulunmadıkça 'birleşme' yapılamaz. Çünkü, ya bu iki şirketten birisi diğerini devralacak, veyahut da her iki birlikte yeni bir üçüncü şirketin çatısı altında bir araya geleceklerdir.¹²⁷

¹²⁴ Akay, a.g.e., s.39.

¹²⁵ Yasaman, a.g.e., s.356.

¹²⁶ İsmail Doğanay, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, I. Cilt, 4. Bası, İstanbul: Beta Basım Yayım, 2004, s. 652.

Türk Ticaret Kanunu'nun 147. maddesi hükmü, iki veya daha fazla sayıdaki şirketlerin birbirleriyle birleşebilmeleri için, aynı “nevi”den olmalarını şart koşturmuştur. Aynı neviden sayılan şirketler arasında, gerek dış ve gerekse iç münasebetteki mahiyet benzerliği, şirket ana sözleşmesinin tadili suretiyle birleşmeyi kolaylaştıran, en belli başlı unsur olmaktadır.¹²⁸

Bugün mevcut olan ticaret şirketlerini hukuki yönden iki kısımda incelemek mümkündür:

1. Şahıs Şirketleri: Sermayeden ziyade, ortakların şahıslarının önem taşıdığı şirketlerdir. İşletmenin sahibi ile işletme hukuki yönden ayrı tutulmamaktadır. İşletmenin kâr ve zararı işletme sahibine aittir. Tüm risklere işletme sahibi tek başına katlanmak zorundadır. Şahıs şirketlerinin en tipik örneği, kolektif, komandit ve kısmen de kooperatif şirketlerdir.¹²⁹

2. Sermaye Şirketleri: Bu tür şirketlerde hissedarların değil, onların şirkete koydukları sermaye önem taşımaktadır.

Ortaklar, şirket borçlarından dolayı sadece şirkete koydukları veya koymayı taahhüt ettikleri sermaye hissesi ile sınırlı bir sorumluluk altına girmektedirler. Bu tür şirketlerde, şirket alacaklılarına karşı, hissedarların şahsi bir sorumlulukları söz konusu değildir, şirket sadece kendi malvarlığı ile sorumludur.¹³⁰

TTK hükümlerine göre, sermaye şirketlerinin başında anonim şirketler gelmektedir. Bundan başka, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerle, kısmen de, kooperatifleri aynı türden sermaye şirketi olarak göstermek mümkündür.¹³¹

¹²⁷ Doğanay, a.g.e., s. 652.

¹²⁸ Doğanay, a.g.e., s. 652.

¹²⁹ Hasan Tutar, **İşletme Yönetimi**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005, s. 68.

¹³⁰ Doğanay, a.g.e., s. 653.

¹³¹ Doğanay, a.g.e., s. 653.

TTK md. 147 uyarınca, iki veya daha fazla sayıdaki şirketin birleşebilmesi için, bu şirketlerin aynı 'nevi'den olmaları bir zorunluluktur. Ayrıca, komandit şirketler ile kolektif şirketler ve anonim şirketle, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler aynı neviden sayılmışlardır.¹³²

2.1.5 Külli Halefiyet

Birleşen veya katılan ticari ortaklık veya ortaklıkları infisah olurlar. İnfisahın hukuki sonucu ise tasfiyedir. Tam birleşme veya katılma şeklinde olan birleşmelerde ise "tasfiyesiz infisah"tır. Çünkü ekonomik aktivite, infisaha rağmen başka hukuki yapı altında gerçekleştirilmektedir. İşte bu ekonomik aktivitenin infisaha rağmen başka hukuki yapı altında gerçekleştirilmesini sağlayan yol ise 'külli halefiyet'tir.¹³³

TTK'nın 150 ve 151. maddelerinde alacaklıların itiraz hakkı ve külli halefiyet düzenlenmiştir. Birleşme kararı ilan gününden itibaren üç ay sonra hüküm ifade etmektedir.

İlan gününden önce şirketler borçlarını ödemişse veya Merkez Bankası veya muteber bir bankaya tevdi etmişlerse veya alacaklılar birleşmeye rıza göstermişlerse birleşme kararı ilan gününden itibaren hüküm ifade etmeye başlamaktadır.¹³⁴

TTK'nın 150. maddesine uygun bir şekilde diğer bir şirketle birleşen veya diğer bir ticaret şirketine iltihak eden şirketin bu birleşme hali, şirket alacaklılarına tanınan ve birleşmenin ilan edildiği günden itibaren başlayan üç aylık itiraz süresinin geçmesinden sonra ancak hüküm ifade etmeye başlamaktadır. Bu üç aylık itiraz süresi içerisinde, alacaklılar tarafından birleşme kararına karşı, şirket merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesi nezdinde, herhangi bir itiraz olmamışsa, o zaman, birleşme veya iltihak kesinleşmektedir.

¹³² TTK, md., 147.

¹³³ Akay, a.g.e., s. 42.

¹³⁴ TTK, md., 150, 151.

Birleşme veya iltihakın kesinleşmesinden sonra, kendisine katılan veya birleşme sonu yeniden teşekkül eden şirket, ortadan kalkan şirketlerin yerine geçmektedir. İşte bu andan itibaren, birleşen veya katılan şirketlerin bütün hak ve borçları, “külli halefiyet” yoluyla kendiliğinden -yani tasfiyeye ve devre kalmaksızın- yeni kurulan veya iltihak sebebiyle devam eden şirkete geçer.¹³⁵

Külli halefiyet, bir malvarlığını meydana getiren bütün hak, alacak ve borçların hepsinin bir “kül halinde” bir başkasına aynen ve kendiliğinden intikal etmesi halidir.¹³⁶

2.1.6 Özel Düzenleme Kapsamına Giren AŞ'lerin Birleşme İşlemleri

Özel düzenleme kapsamına giren anonim şirketlerin birleşme işlemleri TTK'da yer alan 451, 452, 453 ve 454. maddelerine göre gerçekleştirilmektedir. Özel hükümlerde hüküm bulunmayan hallerde ise TTK'nın genel hükümlerinden olan 146, 147, 148, 149, 150, 151. maddelerine gidilerek birleşme işlemi gerçekleştirilmektedir.¹³⁷

TTK'nın 451-454. maddeleri aşağıdaki gibidir.

TTK md. 451: Bir anonim şirket, diğer bir anonim şirket tarafından bütün aktif ve pasifiyle devralınmak suretiyle infisah ederse aşağıdaki hükümler tatbik olunur:¹³⁸

1. Devralan şirketlerin idare meclisi infisah eden şirketin alacaklılarını tasfiye hakkındaki hükümlere göre davet eder.
2. İnfisah eden şirketin malları, borçları tediye ve temin edilinceye kadar ayrı olacak ve devralan şirket tarafından idare olunacaktır.

¹³⁵ Doğanay, a.g.e., ss. 657-658.

¹³⁶ Doğanay, a.g.e., s. 658.

¹³⁷ Akay, a.g.e., s. 43.

¹³⁸ TTK, md., 451.

3. Devralan şirketin idare meclisi azaları, alacaklılara karşı infisah eden şirket mallarının ayrı olarak, idaresini temin hususunda şahsen ve müteselsilen mesuldürler.
4. Malların ayrı olarak idare edildiği müddet içinde infisah eden şirketlere karşı açılacak davalarda salahiyyetli mahkemenin salahiyyeti bakidir.
5. İnfisah eden şirketin alacaklılarıyla devralan şirket alacaklıları arasındaki münasebetlerde devralınan ve ayrı idareye tabi olan mallar aynı müddet içinde infisah eden şirketin malları sayılır; devralan şirketin iflasında bu mallar ayrı bir masa teşkil eder ve icap ediyorsa münhasıran infisah eden şirket borçlarının ödenmesinde kullanılır.
6. Her iki şirket malları, ancak infisah eden bir anonim şirket mevcudunun pay sahiplerine dağıtılması caiz olduğu anda birleştirilebilir.
7. Şirketin infisahu, ticaret siciline tescil olunur. Şirket borçları tediye veya temin edildikten sonra ticaret sicilinden infisaha ait kayıt silinir ve keyfiyet ilan olunur.
8. İnfisahın tescilinden sonra devralan şirketçe infisah eden şirketin pay sahiplerine karşılık olarak verilecek hisse senetleri, birleşme mukavelesi hükümlerine göre kendilerine teslim olunur.

TTK md. 452: Birden çok anonim şirketin malları yeni kurulacak bir anonim şirket tarafından devralınabilir; o suretle ki adı geçen şirketlerin malları tasfiye edilmeksizin yeni şirkete geçer.

Böyle bir birleşme hakkında anonim şirketlerin kurulmasına ve bir anonim şirketin diğer bir anonim şirket tarafından devralınmasına dair olan hükümler tatbik olunur.¹³⁹

Ayrıca aşağıdaki hükümler dahi caridir:¹⁴⁰

1. Şirketler imzaları noterce tasdikli birleşme mukavelesinde; birleştiklerini, yeni anonim şirketin esas mukavelesini tanzim ettiklerini, bütün hisselerin

¹³⁹ TTK, md., 452.

¹⁴⁰ TTK, md., 452.

taahhüt olunduğunu, mevcut şirketlerin mallarını sermaye olarak yeni şirkete koyduklarını ve yeni şirketin lüzumlu organlarını tayin ettiklerini tespit ederler.

2. Birleşme mukavelesi birleşen şirketlerden her birinin umumi heyeti tarafından tasdik olunur.

3. Tasdik kararıyla tekemmül eden yeni şirket esas mukavelesi üzerine müteakip kuruluş merasimi ikmal edilerek keyfiyet tescil ve ilan olunur.

4. Tescilden sonra eski şirketlerin hisse senetleri karşılığında birleşme mukavelesi gereğince yeni şirketin hisse senetleri verilir.

TTK md 453: Bir anonim şirket aktif ve pasifleriyle birlikte sermayesi paylara bölünmüş bir komandit şirket tarafından devralınmak suretiyle infisah ederse, devralan komandit şirket azaları, infisah eden anonim şirket borçlarından şahsen ve müteselsilen sorumlu olmaktadırlar.

Diğer hususlarda bir anonim şirketin diğer bir anonim şirket tarafından devralınması hakkındaki hükümler tatbik olunmaktadır.¹⁴¹

TTK md. 454: Bir anonim şirketin malları, devlet, vilayet, belediye gibi amme hükmi şahsiyeti tarafından devralınırsa, şirketin umumi heyeti tasfiye yapılmamasına karar verebilir.¹⁴²

Bu karar, infisah hakkındaki hükümlere göre verilir ve tescil ve ilan edilir. Tescil ile şirketin mal ve borçları amme hükmi şahsına intikal etmiş olur ve ticaret sicilinden şirketin unvanı silinir ve keyfiyet ilan olunur.

2.1.6.1 Anonim Şirketlerin Kendi Aralarındaki Birleşme İşlemleri

Anonim şirketlerin birleşmeleri; ister katılma, isterse yeni kuruluş şeklinde olsun bazı küçük farklar dışında yapılması gereken işlemler aynı olmaktadır.¹⁴³

¹⁴¹ TTK, md., 453.

¹⁴² TTK, md., 454.

Yapılması gereken işlemler üç safhada incelenebilir. Bu safhalar şunlardır:

- a) Hazırlık Safhası
- b) Gerçekleştirme Safhası
- c) Yürütme Safhası

2.1.6.1.1 Hazırlık Safhası

Gerek devralma suretiyle birleşmede, gerekse yeni şirket kuruluşu sureti ile gerçekleştirilen birleşmelerde hazırlık safhasında pazarlık devresi bulunmaktadır. Bu devre önemlidir ve birleşmenin ana hatları bu devrede ortaya çıkmaktadır.¹⁴⁴

Hazırlık safhasında yapılması gereken işlemler ve sırası aşağıdaki gibidir.¹⁴⁵

1. Birleşen şirketlerin yönetim kurullarında birleşme çok yönlü olarak değerlendirilmeli, birleşmenin sağlayacağı yarar ve zararlar ortaya konulmalıdır.
2. Taraflar yaptıkları ön değerlendirme sonucunda birleşmenin yararlı olduğu sonucuna varırlarsa, şirketlerinin bünyesindeki iktisadi birim ve değerlere göre piyasa değeri ve defter kayıtlarını esas alarak bilançolarını çıkarmaktadırlar. Düzenlenen bilançolar imzalanır ve teati edilir.
3. Birleşmeye katılan şirketlerin yönetim kurulları aralarında Birleşme Ön Sözleşmesi (Birleşme İlke Tasarısı) hazırlarlar.

Birleşme Ön Sözleşmesinde taraflar; birleşme dolayısı ile ortaya çıkabilecek hukuki, ekonomik, mali ve vergi ile ilgili sorunlar ile değiştirme birimi, devralma suretiyle birleşmelerde sermaye artırım tutarı, yeni kuruluş suretiyle gerçekleştirilen birleşmelerde yeni kurulacak şirketin sermaye tutarı, yönetim kurulunun terkihi, diğer personel ve işçilerin durumu gibi konuları düzenlerler ve birleşme ön sözleşmesini imzalayarak, teati ederler.

¹⁴³ Akay, a.g.e., s. 45.

¹⁴⁴ Yasaman, a.g.e., s. 37.

¹⁴⁵ Akay, a.g.e., s. 45.

Birleşmede esas yetkili organ genel kurullar olduğundan birleşmeye katılan şirketlerin yönetim kurullarının imzalayacakları birleşme ön sözleşmesi ve bilançolar tamamen hazırlık mahiyetinde olup, bağlayıcı bir niteliği bulunmamaktadır. Sadece genel kurullara bilgi vermek amacıyla hazırlanmışlardır.

4. Birleşmeye katılan şirketlerin yönetim kurulları birleşme ön sözleşmesini görüşmek ve birleşme sözleşmesinin hazırlanmasına yetki almak üzere birleşme ön sözleşmesini ve bilançoları içeren dosyayı genel kurullarına sunarak, genel kurullarını toplantıya çağırırlar. Bu toplantılarda, dosya ve belgeleri değerlendiren genel kurullar, yönetim kurullarına birleşme ile ilgili verecek oldukları talimatları ve şartları belirlerler ve yönetim kurullarının tekliflerini onaylayarak, yönetim kurullarına birleşme konusunda yetki verirler.¹⁴⁶

Hazırlık safhasının özelliği, ekonomik sorunların, hukuki sorunlardan daha önemli olmasıdır. Birleşme projesinin çevreye yayılmasının bazı ekonomik etkileri olabilir ve birleşecek ortaklıkların hisse senetlerinin borsadaki değerini etkileyebilir. Bu ve bunun gibi sorunlar nedeniyle hazırlık safhasının gizli olarak yürütülmesi gerekmektedir.¹⁴⁷

2.1.6.1.2 Gerçekleştirme Safhası

TTK'da birleşme prosedürü düzenlenmemiş, buna karşılık birleşme ilkeleri belirlenmiştir. TTK'nın 451. maddesi devralmaya, 452. maddesi de yeni ortaklık kurulması suretiyle birleşmeye ilişkin kuruları içermektedir.

Bu nedenle genel hüküm niteliğinde olan TTK'nın 146, 147, 148, 149, 150 ve 151. maddeleri de anonim ortaklıkların birleşmesinde uygulamaya konulması gerekmektedir.¹⁴⁸

¹⁴⁶ Akay, a.g.e., s.46.

¹⁴⁷ Yasaman, a.g.e., s.37.

¹⁴⁸ Akay, a.g.e., s. 46.

Devralma suretiyle birleşme, devreden anonim ortaklık açısından infisah, devralan anonim ortaklık açısından ise ana sözleşme değişikliğine yol açmaktadır. Buna karşılık yeni kuruluşta izlenecek yol biraz değişik olmaktadır. TTK'nın 452. maddesinin 1. fıkrasına göre bu tür birleşme hakkında anonim ortaklıkların kurulmasına ilişkin hükümler tatbik olunmaktadır. TTK'nın 451 ve 452. maddelerinde izlenecek usul tespit edilmediği için, devralmada Ticaret Kanunu'nun esas sözleşme değişikliğine ilişkin usul; yeni kuruluşta ise, anonim ortaklığın kurulmasına ilişkin usulün izlenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla her iki birleşme türünde gerçekleştirme safhasında izlenecek yol bazı açılardan farklı olmaktadır.¹⁴⁹

2.1.6.1.3 Yürütme Safhası

Birleşmenin yürütülmesi devralmada devralan ortaklık, yeni kuruluşta ise, tescil edilen yeni AO tarafından yürütülmektedir. Bu safhada alacaklılara çağrı yapılmaktadır. Malvarlıkları, borçlar ödenene kadar ayrı yönetilmektedir. Borçlar ödendikten sonra yeni kuruluşta katılan AO'lar sicilden çıkartılmaktadır.

Devralmada devralan AO payları, yeni kuruluşta ise AO payları değiştirme birimine göre verilmektedir.

2.2 Kurumlar Vergisi Kanunu'na Göre İşletme Birleşmeleri

TTK hükümlerine göre kurulmuş olan anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler, Kurumlar Vergisi mükellefidirler. Bu şirketlerin birleşmelerinin kurumlar vergisi karşısındaki durumu KVK'da düzenlenmiştir.

TTK açısından birleşme işlemleri ayrıntıları ile bir önceki bölümde ele alınmıştır. Birleşme KVK'da ayrı ve özel bir düzenlemeye tabi tutulmuştur.

Vergi kanunlarımız şirketlerin birleşmesi hususunda Türk Ticaret kanunu'na göre daha hassas davranarak, kesinlikle vergi işlevini devreye koymuşlardır.

¹⁴⁹ Yasaman, a.g.e., ss. 60-61.

Kurumlar Vergisi Kanunu, birleşme kavramını tasfiye hükmünde saymış, birleşme karının tasfiye kârı olarak sayılmasını ön görerek vergiye tabi olacağını vurgulamıştır.¹⁵⁰

5520 No'lu Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu 21/06/2006 Tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 5520 Sayılı KVK'nın dördüncü bölümünde Tasfiye, Birleşme, Devir, Bölünme ve Hisse Değişimi düzenlenmiştir.

Yeni KVK'nın 17. maddesinde tasfiye, 18. maddesinde birleşme, 19 ve 20. maddelerinde birleşmenin özel bir hali olan devir düzenlenmiştir. KVK'nın 17, 18, 19, 20. maddeler başlıkları ile aşağıda yer almaktadır.

Tasfiye: KVK'nın 17. maddesinde şirketlerin tasfiye hali düzenlenmiştir. İşletme birleşme ve devralmalarında sıkça kullanılmalarından dolayı kanundaki tanımlar aşağıda gösterilmiştir.

Tasfiye Dönemi: KVK md 17/1'e göre her ne sebeple olursa olsun, tasfiye haline giren kurumların vergilendirilmesinde hesap dönemi yerine tasfiye dönemi geçerli olmaktadır.

Tasfiye, kurumun tasfiyeye girmesine ilişkin genel kurul kararının tescil edildiği tarihte başlar ve tasfiye kararının tescil edildiği tarihte sona erer. Başlangıç tarihinden aynı takvim yılı sonuna kadar olan dönem ile bu dönemden sonraki her takvim yılı ve tasfiyenin sona erdiği dönem için ilgili takvim yılı başından tasfiyenin bitiş tarihine kadar olan dönem bağımsız bir tasfiye dönemi sayılır.¹⁵¹

Tasfiye Kârı: Tasfiye halindeki kurumların vergi matrahı tasfiye kârıdır. Tasfiye kârı, tasfiye döneminin sonundaki servet değeri ile tasfiye döneminin başındaki servet değeri arasındaki olumlu farktır.¹⁵²

¹⁵⁰ Yurdakul Çaldağ, **Şirketler Muhasebesi (KVK, GVK, SPK, Muhasebe Kayıtları)**, Yenilenmiş 3. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi, 2003, s. 471.

¹⁵¹ KVK, md., 17/1.

¹⁵² KVK, md., 17/1.

Servet Değeri: Tasfiye döneminin başındaki ve sonundaki servet değeri, kurumun tasfiye dönemi başındaki ve sonundaki bilançosunda görülen öz sermayesidir. Bir yıldan fazla süren tasfiyelerde izleyen tasfiye dönemlerinin başındaki servet değeri, bir önceki dönemin son bilânçosunda görülen servet değeridir.¹⁵³

Birleşme: KVK'nın 18. maddesine göre, bir veya birkaç kurumun diğer bir kurumla birleşmesi sebebiyle infisah eden kurumlar bakımından tasfiye hükmündedir. Ancak, birleşmede tasfiye kârı yerine birleşme kârı vergiye matrah olmaktadır.

Tasfiye kârının tespiti hakkındaki hükümler, birleşme kârının tespitinde de geçerlidir.

Şu kadar ki, münfesi kurumun veya kurumların ortaklarına ya da sahiplerine birleşilen kurum tarafından doğrudan doğruya veya dolaylı olarak verilen değerler, kurumun tasfiyesi halinde ortaklara dağıtılan değerler yerine geçer.¹⁵⁴

Birleşilen kurumdaki alınan değerler Vergi Usul Kanunu'nda yazılı esaslara göre değerlendirilmektedir. Kanununun 17. maddesine göre tasfiye memurlarına düşen sorumluluk ve ödevler, birleşme halinde birleşilen kuruma ait olmaktadır.

Birleşmelerde, dağılan şirketin varlıkları ve borçları tasfiye edilmez (paraya çevrilmez). Şirketin tüm aktif ve pasif değerleri devralan (birleşilen) şirkete geçmektedir. Bundan sonra devralan şirket, birleşen şirketin alacaklarının ve borçlarının sorumlusu olmaktadır. Birleşen (dağılan) şirketin pay sahipleri ise, devralan şirketin ortakları olmaktadır.¹⁵⁵

Devir: KVK 19. maddesine göre aşağıdaki şartlar dahilinde gerçekleşen birleşmeler devir hükmündedir.¹⁵⁶

¹⁵³ KVK, md., 17/1.

¹⁵⁴ KVK, md., 18.

¹⁵⁵ Osman Altuğ, Hanifi Ayboğa, **Örneklerle Uygulamalı Şirket Kuruluşları**, İstanbul: Evrim Yayınevi, Motif Basım, 1996, s. 164.

¹⁵⁶ KVK, md., 19.

1. Birleşme sonucunda infisah eden kurum ile birleşilen kurumun kanuni veya iş merkezlerinin Türkiye’de bulunması,
2. Münfesih kurumun devir tarihindeki bilanço değerlerinin, birleşilen kurum tarafından bir bütün halinde devralınması ve aynen bilançosuna geçirilmesi.

Kurumların yukarıdaki şartlar dahilinde tür değiştirmeleri de devir hükmündedir.

Devir Halinde Vergilendirme: Devirlerde, aşağıdaki şartlara uyulduğu takdirde münfesih kurumun sadece devir tarihine kadar elde ettiği kazançlar vergilendirilip, doğrudan doğruya birleşmeden doğan kârlar hesaplanmaz ve vergilendirilmez.¹⁵⁷

- a. Şirket yetkili kurulunun devre ilişkin kararının Ticaret Sicilinde tescil edildiği tarih, devir tarihidir. Münfesih kurum ile birleşilen kurum;
 1. Devir tarihi itibarıyla hazırlayacakları ve müştereken imzalayacakları münfesih kuruma ait kurumlar vergisi beyannamesi ile,
 2. Devir işleminin, hesap döneminin kapandığı aydan kurumlar vergisi beyannamesinin verildiği ayın sonuna kadar geçen süre içerisinde yapılması halinde, münfesih kurumun önceki hesap dönemine ilişkin olarak hazırlayacakları ve müştereken imzalayacakları münfesih kuruma ait kurumlar vergisi beyannamesini, birleşmenin Ticaret Sicili Gazetesinde ilan edildiği tarihten itibaren otuz gün içinde münfesih kurumun bağlı bulunduğu vergi dairesine verirler.
- b. Birleşilen kurum, münfesih kurumun tahakkuk etmiş ve edecek olan vergi borçlarını ödeyeceğini ve diğer yükümlülüklerini yerine getireceğini münfesih kurumun birleşme sebebiyle verilecek olan Kurumlar Vergisi beyannamesi ekinde vereceği bir taahhütname ile taahhüt etmektedir. Mahallin en büyük mal memuru, bu hususta birleşilen kurumdan ayrıca teminat isteyebilir.

¹⁵⁷ KVK, md., 20.

Vergi Kanunlarımız, şirketlerin birleşmesi konusunda TTK'dan farklı olarak, vergi işlevini devreye koymuşlardır. Buna göre, kanun birleşme kavramını tasfiye hükmünde saymış, birleşme kârının tasfiye kârı olarak sayılmasını ön görerek vergiye tabi olacağını vurgulamıştır.

Bir veya birkaç işletmenin diğer bir işletme ile birleşmesi veya birleşme nedeniyle, infisah eden şirketler açısından tasfiye kapsamında sayılmıştır. Birleşmede, vergiye matrah olarak tasfiye kârı yerine birleşme kârı ön görülmüştür. KVK devir hali hariç tutulmak üzere tüm birleşme türlerini vergiye tabi tutmuştur. Buna göre 18. maddede düzenlenen birleşme vergili birleşme, 19'uncu maddede düzenlenen devir ise vergisiz birleşme olarak tanımlanabilir.

2.3 Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun Uyarınca Şirket Birleşmeleri

Rekabet hukuku, sanayileşmiş ülkelerde 1890'lardan bu yana uygulanan ve oldukça gelişmiş bir hukuk dalı olmasına karşın Türkiye için yeni bir hukuk dalı sayılabilir.

Piyasalarda kaynakların etkin kullanımı ve dağılımı, fiyatlarda düşme ve kalitede artış sağlanması ve teknolojik gelişmenin hızlandırılması gibi yararları bulunan rekabetin tesisi ve korunmasında Rekabet Kurulu'na önemli görevler düşmektedir.

Mal ve hizmet piyasalarında rekabeti engelleyici, bozucu veya kısıtlayıcı anlaşma, karar ve uygulamaların ve piyasaya hâkim olan teşebbüslerin bu hakimiyetlerini kötüye kullanmalarının önlenmesi ve gerekli denetimlerin yapılarak piyasalarda rekabetin korunması amacıyla hazırlanan 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun, 13 Aralık 1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir.¹⁵⁸

¹⁵⁸ 13.12.1994 tarih ve 4054 sayılı Resmi Gazete "Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun" Sıra No: md. 7.

Kanun, rekabetin korunmasını sağlamak amacıyla bir Rekabet Kurulu kurulmasını öngörmüştür.

4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun'un 7. maddesinde birleşme ve devralmalar düzenlenmiştir. RKHK'nin 7. maddesi aşağıdaki gibidir;

Bir ya da birden fazla teşebbüsün hakim durum yaratmaya veya hakim durumlarını daha da güçlendirmeye yönelik olarak, ülkenin bütünü yahut bir kısmında herhangi bir mal veya hizmet piyasasındaki rekabetin önemli ölçüde azaltılması sonucunu doğuracak şekilde birleşmeleri veya herhangi bir teşebbüsün ya da kişinin diğer bir teşebbüsün mal varlığını yahut ortaklık paylarının tümünü veya bir kısmını ya da kendisine yönetimde hak sahibi olma yetkisi veren araçları, miras yoluyla iktisap durumu hariç olmak üzere, devralması hukuka aykırı ve yasaktır.

Hangi tür birleşme ve devralmaların hukuki geçerlilik kazanabilmesi için Kurula bildirilerek izin alınması gerektiğini Kurul, çıkaracağı tebliğlerle ilan eder.

Kurul tarafından 12 Ağustos 1997 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 1997/1 numaralı tebliğ ile kanunun 7. maddesinde öngörülen "izin alınması gereken şirket birleşmeleri ve devralma işlemleri" hakkında ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiş ve söz konusu tebliğde birleşme ve devralma olarak kabul edilecek haller açıkça belirlenmiştir.

4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanunun 7. maddesi ve buna göre çıkarılan 1997/1 sayılı Rekabetin Kurulundan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devralmalar hakkındaki tebliğe göre aşağıda yer alan hususlar teşebbüsler arası birleşme ve devralma kabul edilmiştir.

- a. Bağımsız iki veya daha fazla teşebbüsün birleşmesi
- b. Herhangi bir teşebbüsün malvarlığının yahut ortaklık paylarının tümünü veya bir kısmını ya da kendisine yönetimde hak sahibi olma yetkisi veren araçları devralması veya kontrol etmesi.

- c. Amaçlarını gerçekleştirmek üzere işgücü ve malvarlığına sahip olacak şekilde bağımsız bir iktisadi varlık olarak ortaya çıkan ve taraflar arasındaki veya taraflarla ortak girişim arasındaki rekabeti sınırlayıcı amacı veya etkisi olmayan ortak girişimler.(Joint Venture)

Yukarıda (a, b, c) bentlerinde belirtilen hususlarda yani teşebbüsler arası birleşme ve devralmalarda, birleşme ve devralmanın hukuki geçerlilik kazanabilmesi için Rekabet Kurulu'ndan izin alınması gerekmektedir.

Yukarıda açıklanan a, b ve c bentlerinin dışında 1998/2 sayılı Rekabet Kurulu Tebliği'ne göre; bir birleşme veya devralma sonucunda birleşmeyi veya devralmayı gerçekleştiren teşebbüslerin, ülkenin tamamında veya bir bölümünde ilgili ürün piyasasında, toplam Pazar paylarının, piyasanın % 25'ini aşması halinde veya bu oranı aşmasa bile toplam cirolarının yirmibeş trilyon Türk Lirasını aşması halinde Rekabet Kurulu'ndan izin almaları zorunludur.

2.3.1 Birleşme veya Devralma Sayılmayan Haller

1997/1 sayılı Rekabet Kurulu'ndan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devralmalar Hakkındaki Tebliğin 3. maddesinde birleşme ve devralma sayılmayan haller düzenlenmiştir.

Madde 3'e göre, aşağıda mahiyeti açıklanan şekilde gerçekleştirilen birleşme ve devralmalar Rekabetin Korunması Hakkında Kanun kapsamı dışında olup, bu birleşme ve devralmalarda Rekabet Kurulu'ndan izin alınması gerekmez.

- a. Olağan faaliyetleri kendileri veya başkaları hesabına menkul kıymetlerle işlem yapmak olan teşebbüslerin yeniden satış amacıyla satın aldıkları menkul kıymetleri, bu menkul kıymetlerden doğan oy haklarının menkul kıymeti çıkaran teşebbüsün rekabet politikalarını etkileyecek şekilde kullanmamaları kaydıyla geçici olarak ellerinde bulundurmaları.

- b. Tasfiye, infisah, ödeme güçlüğü, ödemelerin tatil edilmesi, konkordato, özelleştirme yapılması amacıyla veya benzeri bir nedenle ve Kanun gereği bir kurum ve kuruluşun ele geçirilmesi.
- c. Bu çalışmanın 1. bölümünde yer alan a, b, c bentlerinde belirtilen hallerin miras yoluyla gerçekleşmesi durumunda Rekabet Kurulu'ndan izin alınmasına gerek yoktur.

2.3.2 Kurula Bildirilerek İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devralmalarda Bildirim Usul ve Esasları

Kurula bildirilerek izin alınması gereken birleşme ve devralmalara ait bildirim usul ve esasları 1997/1 sayılı tebliğin 5. maddesinde düzenlenmiştir.

Kurula bildirilerek izin alınması gereken birleşme ve devralmalara ait bildirim, birleşme ve devralmayı gerçekleştiren kişi ve teşebbüslerce birlikte yapılır. Taraflardan yalnız birinin yaptığı bildirimde geçerli sayılmaktadır.

Bildirim, birleşme ve devralmayı gerçekleştiren kişi ve teşebbüslerin yasal temsilcileri tarafından da yerine getirilebilir. Bu durumda temsilcilerin yetkili olduklarını gösterir belgeler bildirim formuna eklenmelidir. Bildirim iki veya daha fazla kişi veya teşebbüs tarafından yapıldığı hallerde, bunlar ortak bir temsilci aracılığı ile de bildirimde bulunabilirler. Bildirim, bildirim formuyla yapılmaktadır.

Ortak bildirimler tek bir formla yapılabilir. Her bildirim ve ekli evraklar üç nüsha halinde hazırlanarak Rekabet Kurumu'na gönderilir. (Bildirim ve ekli evraklar 2000/2 sayılı Rekabet Kurulu Tebliği ile üçe indirilmiştir. 2000/2 tebliğinden önce 20 nüsha halinde Rekabet Kurumuna gönderilmekteydi.)

Rekabet Kurumu'nun şube ve temsilciliklerine yapılan bildirimler yapılmamış sayılmaktadır. Evraklar arasında kopyalar varsa bildirimde bulunanların asıllarına uygunluğunu onaylamaları gerekmektedir.

Bildirim, bildirim formunda istenmiş olan bilgileri tam ve doğru olarak içermeli ve bu bilgilerde sonradan oluşacak değişiklikler derhal Kurula bildirilmelidir. Bildirim, Rekabet Kurulu'na alındığı tarihte yapılmış sayılır. Formda istenen bilgilerin yanlış ve eksik olması halinde bildirim, Kurulun talebi üzerine bu bilgilerin tanımlandığı tarihte yapılmış sayılır. Yetkisiz kişiler tarafından yapılmış bildirimler yapılmamış hükmündedir.

1997/1 tebliği 5. maddesine göre usulünce gerçekleştirilen bildirim hakkında kanun'un 10'uncu maddesinin (Değişik: 2006/2 sayılı Rekabet Kurulu Tebliği) birinci fıkrası çerçevesinde açıkça veya aynı maddenin ikinci fıkrası çerçevesinde zımnen bir karar verilmeden önce birleşme veya devralma hukuken geçerlilik kazanamaz.

2.3.3 Birleşme ve Devralmaların Değerlendirilmesi

Rekabet kurulu, birleşme ve devralmaları Kanun'un 7. maddesi ve müteakip maddeleri çerçevesinde değerlendirmektedir. Bu değerlendirmede özellikle aşağıda belirtilen hususlar dikkate alınmaktadır.

1. İlgili piyasanın yapısı ve ülke içinde veya dışında yerleşmiş olan teşebbüslerin fiili ve potansiyel rekabeti bakımından ülkedeki etkin rekabetin korunması ve geliştirilmesi ihtiyacı.
2. İlgili teşebbüslerin pazardaki durumu, ekonomik ve mali güçleri, sağlayıcı ve kullanıcı bulabilme alternatifleri, arz kaynaklarına ulaşabilme veya pazarlara giriş olanakları birleşmelerde değerlendirilmektedir. Ayrıca, pazara girişte herhangi yasal veya diğer bir engelin bulunup bulunmadığı, ilgili mal ve hizmetlere olan talep eğilimleri, aracı ve son tüketicinin menfaatleri, rekabet engeli şeklinde olmayan ve tüketiciye avantajlar sağlayan teknik ve ekonomik süreçteki gelişmeler ve diğer hususlar göz önünde tutulmaktadır.

2.4 Sermaye Piyasası Kanunu'na Göre Şirket Birleşmeleri

Sermaye Piyasası Kanunu'nun 'kamunun aydınlatılmasında özel durumlar' başlığını taşıyan 16/A maddesi uyarınca: Halka açık anonim ortaklıkların sermaye ve yönetiminde kontrolü sağlamak amacıyla pay sahiplerine çağrıda bulunarak, hisse senedi toplama girişiminde bulunulmasında veya genel kurullarda oy hakkını kullanmak için vekâlet istenmesinde veya ortaklığın pay dağılımının önemli ölçüde değişmesi sonucu veren, hisse senedi el değiştirmelerinde, sermaye artırımlarında, birleşme ve devirlerde, menkul kıymetlerin değerini etkileyebilecek önemli olay ve gelişmelerden Kurul, küçük pay sahiplerinin korunması ve kamunun aydınlatılmasını sağlamak amacıyla düzenlemeler yapar.¹⁵⁹

Hisse senetleri borsalar ve teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem gören anonim ortaklıkların yönetim kurulu üyeleri, genel müdür ve yardımcıları ile sermayenin % 10 veya daha fazlasına sahip ortakları, malik oldukları anonim ortaklıklara ait hisse senetleriyle ilgili olarak, Kurulun kamuya aydınlatma açısından gerekli gördüğü bilgileri, belirlenecek şekil ve esaslar dahilinde Kurul ve ilgili borsalara ve teşkilatlanmış diğer piyasalara bildirmekle yükümlüdürler.¹⁶⁰

Yukarıdaki maddeden de görüldüğü üzere birleşme ve devir işlemleri ile ilgili hususlarda düzenleme yapma konusunda Sermaye Piyasası Kurulu'na yetki verilmiştir. Sermaye Piyasası Kurulu da bu yetkisini kullanarak yayınlamış olduğu tebliğlerle birleşme ve devir işlemleri ile ilgili olarak düzenlemeler yapmıştır.

2.5 Gelir Vergisi Kanunu'na Göre Şirket Birleşmeleri

Gelir Vergisi Kanunu'nun 81/2 maddesine göre, bir şahıs işletmesinin bir sermaye şirketine vergilendirilmeden dönüşebilmesi için bilanço usulüne göre defter tutması gerekmektedir.¹⁶¹

¹⁵⁹ SPK., md., 16/A. (www.spk.gov.tr)

¹⁶⁰ SPK., md., 16/A. (www.spk.gov.tr)

¹⁶¹ Rüknettin Kumkale, **Limited Şirketler**, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006, s. 50.

Gelir Vergisi Yasası'nın bu konu ile ilgili 'Vergilendirilmeyecek Değer Artış Kazançları' başlıklı 81. maddesi aşağıya alınmıştır. (4783 sayılı Kanunun 5. maddesiyle değişen madde yürürlük; 01.01.2003 tarihinden geçerli olmak üzere 09.01.2003)

Aşağıdaki yazılı hallerde değer artışı kazancı hesaplanmaz ve vergilendirilmez.¹⁶²

1. Ferdi bir Şirket sahibinin ölümü halinde, kanuni mirasçılar tarafından işletmenin faaliyetine devam olunması ve mirasçılar tarafından işletmeye dahil iktisadi kıymetlerin kayıtlı değerleriyle (bilanço esasına göre defter tutuluyorsa bilançonun aktif ve pasifiyle bütün halinde) aynen devir alınması.
2. Kazancı bilanço esasına göre tespit edilen ferdi bir şirketin bilançosunun bir sermaye şirketine aktif ve pasifiyle bütün halinde devrolunması, devir alan şirketin bilançosuna aynen geçirilmesi ve devredilen ferdi işletmenin sahip veya sahiplerinin şirketten devir bilançosuna göre hesaplanan öz sermaye tutarında ortaklık payı alması (Bu ortaklık payını temsil eden hisse senetlerinin nama yazılı olması şarttır.).
3. Kolektif ve adi komandit şirketlerin bu maddenin (2) numaralı bendinde yazılı şartlar dahilinde nev'i değiştirerek sermaye şirketi haline dönüşmesi (Kolektif ve adi komandit şirketlerin ortaklarının anonim şirketteki ortaklık onaylarını gösteren hisse senetlerinin nama yazılı olması şarttır.).

Gelir Vergisi Yasası'nın bu hükmüne göre vergiden muaf olarak devir yapılabilmesi için aranan şartlar şunlardır.

- ✓ Kazancı bilanço esasına göre tespit edilen ferdi bir şirketin bilançosunun bu sermaye şirketine aktif ve pasifiyle devir olması gerekmektedir.

¹⁶² GVK, md. 81.

- ✓ Devir alan şirketin bilançosuna, devir olunan şahıs şirketinin bilançosu aynen geçirilmelidir.
- ✓ Devir edilen şahıs şirketini sahip veya sahiplerinin şirketten devir bilançosuna göre hazırlanan öz sermaye tutarında ortaklık payı alması zorunludur.

Ferdi şirketin sermaye şirketlerine devir ve dönüşümleri, GVK'nın 81/2 maddesine tam uygun olarak yapıldığı takdirde değer artış kazancı hesaplanması yapılmamaktadır. Ayrıca bu devir vergiden muaf olmaktadır. Aksi takdirde, 81/2 maddeye aykırı olarak yapılacak devir işlemleri, GVK açısından vergiye tabi olmaktadır.¹⁶³

Bu işlemler sonucunda devir alınan ferdi şirket aktifi ve pasifi ile sermaye şirketi içinde yok olduğundan, bu ferdi işletmenin borcu ve alacağı sermaye şirketine geçmektedir.¹⁶⁴

2.6 Katma Değer Vergisi Kanunu'na Göre Şirket Birleşmeleri

Şirket birleşmelerinin Katma Değer Vergisi karşısındaki durumlarını ortaya koyarken, birleşmenin Kurumlar Vergisi Kanunu'na göre mi, yoksa Gelir Vergisi Kanunu'na göre mi gerçekleştirildiği dikkate alınmalıdır.¹⁶⁵

2.6.1 Gelir Vergisi Kanunu'na Göre Yapılan Birleşmelerde Katma Değer Vergisi

Kazancı bilanço esasına göre tespit edilen ferdi bir şirketin GVK md 81/2 uyarınca tüm aktif ve pasifi ile birlikte bütün olarak bir sermaye şirketine devir edilmesi halinde bu devir Katma Değer Vergisi Kanununun 17/4 maddesi gereğince KDV'den istisna olmaktadır. Bu şartlara aykırı olarak yapılacak devir KDV'ye tabi olmaktadır.¹⁶⁶

¹⁶³ Kumkale, a.g.e., s. 55.

¹⁶⁴ Kumkale, a.g.e., s. 55.

¹⁶⁵ Akay, a.g.e., s. 86.

¹⁶⁶ Kumkale, a.g.e., s. 55.

KDVK'nın 17/4 maddesindeki istisna hükmünden faydalanabilmek için ferdi şirketin aktif ve pasifiyle bütün halinde bir sermaye şirketine devri, GVK'nın 81/2 maddesinin öngördüğü şartlar dahilinde olmak zorundadır.¹⁶⁷

2.6.2 Kurumlar Vergisi Kanunu'na Göre Yapılan Birleşmelerde Katma Değer Vergisi

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 18. maddesi hükmüne göre yapılan birleşme vergili birleşme, Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 19. maddesi hükmüne göre yapılan birleşme is vergisiz birleşme olarak adlandırılmaktadır. KVK'ya göre yapılan birleşmelerde KDV hesaplanıp hesaplanmayacağı birleşmenin KVK'nın 18. maddesine mi, yoksa KVK'nın 19. maddesine uygun olarak mı gerçekleştirildiğine göre değişiklik arz etmektedir.¹⁶⁸

KVK'nın 18. maddesine göre yapılan birleşme, ister yeni kuruluş ister katılma şeklinde gerçekleşsin KDV'ye tabidir. Birleşen şirketlerce, teslim konu olan aktif değerlerin devir veya emsal bedelleri üzerinden fatura düzenlenip KDV düzenlenmeli ve beyan edilmelidir. Birleşilen şirketin ise bu vergiyi indirmesi gerekmektedir.¹⁶⁹

KDVK'nın 17/4-c maddesi uyarınca KVK'nın 19 ve 20. maddelerinde belirtilen şartlara uygun olarak yapılan birleşmelerde (Kurumlar Vergisi Kanunu devir olarak adlandırmıştır.) kurumun mal varlıklarının birleşilen kuruma intikali dolayısıyla KDV söz konusu olmamaktadır.¹⁷⁰

¹⁶⁷ Kumkale, a.g.e., s. 55.

¹⁶⁸ Akay, a.g.e., s. 86.

¹⁶⁹ Akay, a.g.e., ss. 86-87.

¹⁷⁰ Akay, a.g.e., ss. 86-87.

2.7 Bankacılık Kanunu Açısından Birleşme ve Devir

4491 ve 4672 sayılı Kanunlar ile düzenlemeye tabi tutulan 4389 sayılı Bankalar Kanunu banka devir ve birleşme işlemleri ile ilgili hükümleri içermektedir. Bu kanun öncelikle Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun oluşturulmasına olanak sağlamıştır.

27.06.2001 tarihli Bankaların Birleşme ve Devirleri Hakkındaki Yönetmeliğin ikinci bölümde bankaların birleşme ve devirleri ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Anılan yönetmeliğin 5. maddesinde birleşme ve devir aşağıdaki gibi tanımlanmıştır.

Birleşme; birden çok bankanın tüzel kişilikleri sona ermek suretiyle tüm hak, alacak, borç ve yükümlülüklerinin yeni kurulacak bir bankaya devrini ifade etmektedir.

Devir; bir veya birden çok bankanın tüm hak, alacak borç ve yükümlülükleriyle ve tüzel kişilikleri sona ermek suretiyle mevcut bir bankaya devrini ifade etmektedir.

Buna bağlı olarak, 8. ve 18. maddeler bankalardaki yeniden yapılanma faaliyetlerinin ne şekilde izne bağlı olduğunu açıklamaktadır.

Bankalar Kanunu'nun 8. maddesi 'Bir kişinin , doğrudan ve dolaylı olarak banka sermayesinin %10'unu ve daha fazlasını temsil eden payları edinmesi veya bir ortağa ait payların banka sermayesinin %10, %20, %33 veya %50'sini aşmasını sonucunu veren pay edinimleri ile bir ortağa ait payların yukarıdaki oranların altına düşmesi sonucunu veren pay devirleri Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun iznine tabidir' hükmünü getirmiştir.¹⁷¹

¹⁷¹ 4389 Sayılı Bankalar Kanunu, md. 8-2.

Bu iznin verilebilmesi için devralan ortağın kurucularda aranan nitelikleri taşıması gerekmektedir. Bankaların yönetim ve denetiminin doğrudan ya da dolaylı olarak başka bir sermaye grubuna geçmesine yol açan hisse devir ve edinim izinlerinde, izin tarihinden itibaren bir yıl içerisinde nakden ve her türlü muvazaadan arı olarak banka ödenmiş sermayesinin en az 20 trilyon Türk Lirasına çıkarılması şartı aranmaktadır.¹⁷²

Bankalar Kanunu'nun "Devir, Birleşme ve Tasfiye" üst başlığını taşıyan 18. Maddesinde "Türkiye'de faaliyette bulunan bankalardan birinin diğer bir veya birkaç banka ile birleşmesi veya borç, alacak ve mevduatını Türkiye'de faaliyette bulunan diğer bir bankaya devretmesi işlemlerinin Bankacılık Düzenleme ve Kurumu'nun iznine tabi olduğu" ifade edilmiştir.¹⁷³

Maddenin devamında, kurulun, ilgililerin menfaatlerine aykırı düşmeyeceği sonucuna bağlı olarak izin vereceği, buna karşılık izin tarihinden itibaren 3 ay içinde ilgili bankaların yetkili organlarınca karar alınarak devir ve birleşme işlemlerine geçilmediği takdirde, verilen iznin geçersiz olduğu ifade edilmiştir.¹⁷⁴

İlgili kanunun 17. maddesi ise Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu bünyesine katılan bankalar, bu bankalara ilişkin olarak TMSF'nin alabileceği tedbirler ve bu bankaların devir ve birleşmeleri ile ilgili hükümleri içermektedir.

Bu maddeye göre yönetim ve denetimi TMSF'na geçen bankaların yine TMSF tarafından kurulacak banka ya da bankalara devri veya bu bankalar ile birleşmesi durumunda Bankalar Kanunu'nun 7. Maddesi, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümleri ile devir ve birleşmeye tabi tutulacak bankaların toplam aktiflerinin sektör içindeki paylarının %20'yi geçmemesi kaydıyla 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 7, 10 ve 11. maddeleri uygulanmamaktadır.¹⁷⁵

¹⁷² 4389 Sayılı Bankalar Kanunu: 4672 ile değişik: md. 8.

¹⁷³ 4389 Sayılı Bankalar Kanunu, md. 18-1.

¹⁷⁴ Burak Can Şahözkan, **Banka Birleşmeleri**, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, Yayın No: 233, 2003, ss. 160-161.

¹⁷⁵ Şahözkan, a.g.e., s. 161.

Buraya kadar Bankalar Kanunu çerçevesinde ve özellikle duruma göre ayrı maddeler ile hükme bağlanan konular ortaya konmaya çalışılmıştır. Burada dikkati çeken husus, birleşme, devir gibi yeniden yapılanma faaliyetlerinin kanunlar kapsamında BDDK'nın yetkisinde toplanmasının, diğer ülkelerdeki anahtar role sahip bankacılık otoriteleri ile benzerlik içermesidir.¹⁷⁶

2.8 Şirket Birleşmelerinde Özellik Arzeden Konular

Şirket birleşmelerinde, vergi kanunları ve uygulama yönünde özellik arzeden konular bulunmaktadır.

2.8.1 Vergi kanunları Açısından Özellik Arzeden Konular

Şirketlerin birleşmelerinde vergi yasaları yönünden özellik arzeden konular aşağıdaki gibidir.

2.8.2 Birleşme Giderleri

KVK'nın 8. maddesinin c bendi hükmüne göre; genel heyet toplantıları için yapılan giderlerle birleşme, fesih veya tasfiye giderleri hasılatтан indirilebilecek giderlerdir.

Birleşme ve devir halinde, hem birleşen veya devri olan, hem de birleşilen veya devir alan kurum bünyesinde, birleşme ve devre bağlı olarak bazı giderler yapılmaktadır. Bunlardan birleşilen (devir alan) kurum bünyesinde yapılanlar ilk tesis ve taazzuf gideri niteliğindedir. Çünkü birleşilen (devir alan) kurumda, işlerin devamlı olarak genişletilmesi ile ilgilidir. İlk tesis ve taazzuf giderleri aktifleştirildiği takdirde 5 yılda amortismanına ayırma yoluyla itfa edilir veya doğrudan dönem gideri yazılabilir.

¹⁷⁶ Şahözkan, a.g.e., s. 161.

KVK'nın 8. maddesinin c bendine göre; matrahtan düşülecek birleşme ve devir giderleri, birleşme ve devir dolayısıyla, infisah edecek kurumlardaki giderleri kapsamaktadır. Madde hükmünde, birleşme giderlerinin tasfiye ve fesih giderleri ile birlikte yer almış olması da, bu anlayışı teyit etmektedir.

2.8.3 Devralınan Sabit Kıymetlere İlişkin Amortismanlar ve Yeniden Değerleme

KVK'nın 18. maddesine uygun birleşmelerde birleşilen kuruma intikal eden amortisman tabii iktisadi kıymetler, onun açısından yeni bir iktisap olarak dikkate alınıp amortisman ve yeniden değerlendirme uygulamasına tabi tutulmalıdır. Bir diğer ifadeyle bu kıymetlerin amortismanına yeniden başlanılmalıdır.

KVK'nın 19. maddesine göre gerçekleştirilen birleşmelerde birleşilen kurum, devralınan iktisadi kıymetlerle ilgili amortisman ve yeniden değerlendirme uygulamasına kalınan yerden devam etmelidir.

2.9 Uygulama Yönünden Özellik Arzeden Konular

Şirketlerin birleşmelerinde genel uygulama yönünden özellik arzeden konular kısa bir şekilde ele alınarak aşağıda açıklanmıştır.

2.9.1 Birleşen Şirketin Gayrimenkullerinin ve Taşıtlarının İşletmeye Devri

Birleşme olayı, birleşilen şirket açısından devralma suretiyle birleşmelerde sermaye artırımına anlamına gelirken, yeni kuruluş suretiyle birleşmelerde kuruluş işlemi anlamına gelmektedir.

Birleşilen şirket, münfesih şirket ortaklarına vereceği hisse tutarı kadar sermaye artırımına gitmek için ana sözleşmesini değiştirir (devralma suretiyle birleşmelerde) ya da yeni kurulan şirketin sermayesi münfesih şirket ortaklarına verilecek hisse tutarı kadar olacak şekilde oluşturulmaktadır. (yeni kuruluş suretiyle birleşmelerde) birleşilen şirketin sermaye karşılığı konan aynı haklar üzerinde malik sıfatıyla tasarrufta bulunabilmesi için öncelikle bunların kendi adına tapu siciline tescilini istemesi gerekmektedir.¹⁷⁷

Gayrimenkullerin tapu kaydına tescili gereklidir. Gayrimenkullerin tapu kaydına tescili bir yazı ile istenir. Tescille birlikte birleşilen şirket tasarruf hakkına kavuşmaktadır. Gayrimenkullerin birleşilen şirkete intikali harçlar kanununa tabidir.¹⁷⁸

Birleşilen işletmenin aktifindeki taşınmazlar, külli halefiyet yoluyla birleşilen şirkete intikal etmektedir.

2.9.2 Birleşen Şirketin Hak İmtiyaz ve Ruhsatları

Birleşen işletmenin elde ettiği teşvikler, yatırım indirimi belgesi, inşaat ve maden arama ruhsatları ile imtiyaz belgelerinde mündemiç olan hakları da külli halefiyet uyarınca birleşilen şirkete intikal eder. Bu durumda da ilgili makamlarca gerekli bilgi ve belgelerin verilerek vizelerin alınması gerekmektedir.¹⁷⁹

2.9.3 Özsermaye Tesbiti

Özsermaye, para ya da mal olarak sahip ya da ortaklarca işletmeye konulan sermaye ile kurum kazancının işletmede bırakılan bölümü, yedek akçe ve bu nitelikteki karşılıklar ve dönem kârından oluşmaktadır.

¹⁷⁷ Akay, a.g.e., s. 99.

¹⁷⁸ Akay, a.g.e., s. 99.

¹⁷⁹ Akay, a.g.e., s. 99.

Maliye Bakanlığı, MSUGT 1 ile bilanço ilkeleri, bilanço düzenleme kuralları ve bilançonun biçimsel yapısı hakkında açıklamalarda bulunmuştur. 01.01.1994 tarihinden itibaren mükellefler bilançolarını bu tebliğde belirtilen ilkeler ve kurallar doğrultusunda ve belirlenen biçimsel yapıda hazırlamaktadırlar. Bu da bilançoların mükellefler tarafından hazırlanması sırasında tekdüzeliği sağlamakta olup, özsermaye hesaplamasını da kolaylaştırmaktadır.¹⁸⁰

Maliye bakanlığı tarafından hazırlanan bilanço, net değer esasına göre düzenlenmiştir. Dolayısıyla bilançonun aktif toplamı net aktif, pasif toplamı da net pasifi göstermektedir.¹⁸¹

Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanan bilanço üzerinde özsermaye tutarı iki ayrı şekilde hesaplanabilir.

1. Bilançonun aktif toplamından borçların düşülmesi suretiyle özsermaye hesaplanabilir.

Özsermaye = Aktif Toplamı-Borçlar Toplamı

2. Bilançonun pasifinde yer alan 5 numaralı hesap sınıfındaki özkaynaklar hesaplarının incelenerek özsermayeyi artırıcı nitelikteki hesapların toplanması ve özsermayeyi azaltıcı nitelikteki hesapların bu toplamdan çıkarılması neticesinde özsermaye hesaplanabilir. Bu açıklama şu şekilde formüle edilebilir;

¹⁸⁰ Akay, a.g.e., s. 100.

¹⁸¹ Akay, a.g.e., s. 100.

- + Sermaye
- + Hisse Senetleri İhraç Primleri
- + M.D.V. Yeniden Değerleme Artışları
- + Maliyet Artış Fonu
- + Diğer Sermaye Yedekleri
- + Yasal Yedekler
- + Statü Yedekleri
- + Olağanüstü Yedekler
- + Diğer Kâr Yedekleri
- + Özel Fonlar
- + Geçmiş Yıllar Kârları
- + Dönem Net Kârı

TOPLAM -----

- (-) Ödenmemiş Sermaye
- (-) Geçmiş Yıllar Zararları
- (-) Dönem Net Zararı

ÖZSERMAYE TOPLAMI

Şirketlerin birleşmelerinde özsermayenin belirlenmesi, değiştirme birimi ve devralan şirketin arttıracığı sermaye tutarının ve yeni kurulan şirketin sermaye tutarının hesaplanması açısından büyük önem göstermektedir.¹⁸²

2.9.4 Değişirme Priminin ve Artırılacak Sermaye Tutarının Hesaplanması

Birleşmenin gerçekleştirilmesinde en önemli hususlardan biri değiştirme priminin tespitidir. Çünkü birleşmede, devrolan ortaklığın, devralan ortaklığa intikal edecek malvarlığı karşılığında, bunların pay sahiplerine tespit edilen değiştirme primine göre devralan ortaklığın payları verilmektedir.

¹⁸² Akay, a.g.e., s. 101.

Bunun gibi yeni kuruluştaki da birleşmeye katılan ortaklıkların malvarlıklarının değerine göre yeni kurulacak ortaklıkta sermayeye katılmaktadırlar.¹⁸³

Değiştirme primi, birleşen kurum hisse senetlerinin cari değeri ile, birleşilen kurum hisse senetlerinin cari değerinin birbirlerine olan oranıdır.

Değiştirme biriminin belirlenmesi için, hem birleşilen hem de birleşen kurumun mal varlığının cari değerinin bilinmesi gerekmektedir. Cari değer; bilanço değeri, borsadaki fiyatlar veya dağıtılan temettülere göre hesaplanabilir. Bu üç değere göre hesaplanan değiştirme primi farklı çıkmaktadır. Değiştirme primi, kesin esaslara bağlanması mümkün olmayan tamamen kendine özgü bir değer ifade etmektedir. Tarafların karşılıklı görüşmeleri ile belirlenmektedir.

Örnek Uygulama:

ABC AŞ'i, DEF AŞ'ye KVK'nın 19'uncu maddesindeki esaslara uygun bir biçimde devrolacaktır. KVK'nın 19'uncu maddesinin (b) bendi hükmüne göre bilanço kül halinde devredileceği için cari değer hesaplanmasında bilanço değeri esas alınarak tespit yapılacaktır. Tarafların esas sermaye ve özvarlıkları (özsermaye-öz kaynak) çıkarmış oldukları bilançoları üzerinden aşağıdaki gibi tespit edilmiştir.

	ABC AŞ	DEF AŞ
ESAS SERMAYE	15.000.000	55.000.000
ÖZVARLIK	45.000.000	110.000.000

ABC AŞ'nin sermayesi 1.000 TL. nominal bedelli 15.000 adet hisse senedi ile DEF AŞ'nin sermayesi ise 1.000 TL. nominal bedelli 55.000 adet hisse senedi ile temsil edilmektedir.

ABC AŞ'nin bilanço değeri esas alınarak,

$$1 \text{ adet Hisse senedinin Cari Değeri} = \frac{\text{Özvarlık/Hisse senedi adedi toplamı}}{\text{adet}} \\ = \frac{45.000.000}{15.000 \text{ adet}} = 3.000 \text{ TL/ adet}$$

Bir başka deyişle ABC AŞ'nin 1.000 TL. nominal bedelli bir adet hisse senedinin cari değeri 3.000 TL'ye ulaşmıştır.

¹⁸³ Akay, a.g.e., s. 101.

DEF AŞ'nin bilanço değeri esas alınarak,

$$\begin{aligned} 1 \text{ adet Hisse senedinin Cari Değeri} &= \text{Özvarlık/Hisse senedi adeti toplamı} \\ &= 110.000.000/55.000 \text{ adet} = 2.000 \text{ TL./ adet} \end{aligned}$$

Bir başka deyişle DEF AŞ'nin 1.000 TL. nominal bedelli bir adet hisse senedinin cari değeri 2.000 TL.'sine ulaşmıştır.

$$\begin{aligned} \text{Değiştirme Birimi} &= \frac{\text{Devreden ortaklığın bir pay senedinin cari (gerçek) değeri}}{\text{Devralan ortaklığın bir pay senedinin cari (gerçek) değeri}} \\ &= \frac{3.000/2.000}{1} \\ &= 1.5 \end{aligned}$$

Bu sonucun anlamı devrolan ABC AŞ'nin ortaklarına ellerindeki her bir ABC AŞ hisse senedi karşılığında 1.5 tane DEF A.Ş hisse senedi verileceğidir. Bu durumda DEF AŞ sermaye artırımında bulunacaktır.

DEF AŞ tarafından artırılması gereken sermaye tutarı =

$$\begin{aligned} &\text{Değiştirme Birimi} * \text{Devrolan Şirketin nominal (esas) sermayesi} \\ &= 1.5 * 10.000.000 = 15.000.000 \text{ TL.} \\ &= 22.500.000 \text{ TL.} \end{aligned}$$

Dikkat edilecek olursa DEF AŞ'nin sermayesi, ABC AŞ'den gelen özvarlık tutarı kadar yani 45.000.000 TL. kadar artırılmayacak, sadece 22.500.000 TL. tutarında arttırılacaktır.

Bu sermaye artışından sonra DEF AŞ'deki toplam hisse senedi sayısı 55.000 + 22.500 = 72.500 adet olacaktır.

DEF AŞ'nin birleşmeden sonraki özvarlık toplamı ise 45.000.000 TL + 110.000.000 TL = 155.000.000 TL. olacaktır. Birleşmeden sonra DEF AŞ'nin 1 adet hisse senedinin değeri de 155.000.000 TL./72.500 adet = 21.37,93 TL. olacaktır.

ABC 'ye birleşme sonrası 2000 TL. cari değeri olan 22.500 adet hisse senedi verilecektir. Verilen bu hisse senetleri toplamı olan (2.000 TL. * 22.500 adet) 45.000.000 TL ABC AŞ'nin birleşme ile DEF AŞ'ye getirmiş olduğu özvarlıkları toplamına eşit olacaktır.

Yeni kuruluş yoluyla gerçekleştirilen birleşmelerde ise devrolan şirketlerin özvarlıkları toplamı kadar yeni kurulan şirketin sermayesi oluşturulmaktadır. Bu sermaye toplamı karşılığında çıkarılan hisse senetleri, özvarlıkları oranında devrolan şirketlere birleşmenin karşı edimi olarak verilmektedir. Ayrıca değiştirme biriminin hesaplanmasına gerek yoktur.¹⁸⁴

Payların hisse senedine bağlanmamış olduğu anonim, limited, hisseli komandit, kolektif ve komandit şirketlerin kendi aralarındaki birleşmelerinde ise devrolan şirketlere birleşmenin karşı edimi hisse senedi verilmeyecek onun yerine devralan şirkette pay sahibi olacaklardır. Bu tür şirketlerin birleşmelerinde hem devrolan hem de devralan şirketlerin bilanço değerleri esas alınarak 1 adet payın cari değeri hesaplanarak, payları cari değerlerinin oranlanması suretiyle de değiştirme birimi hesaplanacaktır.

Değiştirme biriminin devrolan şirketin nominal (esas) sermayesi ile çarpılması suretiyle de devralan şirketin arttırması gereken sermaye tutarı hesaplanacaktır.¹⁸⁵

2.9.5 Birleşme Primi

Devralma suretiyle gerçekleştirilen birleşmelerde, birleşilen kurum birleşme nedeniyle devir aldığı mal karşılığı olarak birleşen kurumun ortaklarına, paylar hisse senedine bağlanmış ise hisse senedi verecektir. Paylar hisse senedine bağlanmamış ise birleşen kurumun ortakları, birleşen kurumda ortaklık payına sahip olacaklardır.¹⁸⁶

Birleşen kurumun hisse senetlerinin nominal değeri ile cari değerinin aynı olması halinde ya da esas sermaye tutarı ile (500 SERMAYE hesabı tutarı) özsermaye tutarının aynı olması halinde birleşme birimi doğmamaktadır. Ancak çoğu kez durum böyle değildir.

¹⁸⁴ Akay, a.g.e., s. 104.

¹⁸⁵ Akay, a.g.e., s. 104.

¹⁸⁶ Akay, a.g.e., s. 104.

Birleşilen kurumun hisse senetleri nominal bedelinin üstüne çıktığında ya da özsermaye esas tutarı, devir alacağı mal varlığından daha az olduğu durumda birleşme primi doğmaktadır.¹⁸⁷

¹⁸⁷ Akay, a.g.e., s. 104.

III. BÖLÜM

3 ŞİRKET BİRLEŞMELERİNİN TEKDÜZEN HESAP PLANINDAKİ UYGULAMA ŞEKLİ VE UYGULAMALAR

213 sayılı VUK'nın 175 ve mükerrer 257. maddelerinin Maliye Bakanlığı'na verdiği yetkiye dayanarak, Maliye Bakanlığı'nca 26.12.1992 tarih, 21447 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği 1 ile aşağıdaki konularda düzenlemelerde bulunulmuştur.

1. Muhasebenin Temel Kavramları
2. Muhasebe Politikalarının Açıklanması
3. Mali Tablolar İlkeleri
4. Mali Tabloların Düzenlenmesi ve Sunulması
5. Tekdüzen Hesap Çerçevesi, Hesap Planı ve İşleyişi.

Çalışmamızdaki birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesi, Maliye Bakanlığı tarafından yayımlanan Hesap Planı esas alınarak ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Maliye Bakanlığı tarafından yayımlanan MSGUT 1 ile yapılmış olan tüm çalışmaların şirket birleşmeleri üzerine çok olumlu tesirleri görülmüştür.

Özellikle birleşmeye iştirak eden şirketlerin bu tebliğle belirlenen mali tablolar ilkeleri, mali tabloların düzenlenmesi, sunulması ve Tekdüzen Hesap Çerçevesi ve Hesap Planı bağlamındaki birliktelikleri birleşme işlemlerinin doğru ve dürüst gerçekleşmesini sağlamış ve ayrıca muhasebe yönünü de zaman ve çaba açısından basitleştirmiştir. Ayrıca birleşmeye katılan şirketlerin tek tip bilanço düzenlemeleri şirketlerin özvarlıklarının tespitinde büyük kolaylık sağlamıştır.¹⁸⁸

¹⁸⁸ Akay, a.g.e., s. 108.

Maliye Bakanlığı tarafından yayımlanan Tekdüzen Hesap Planı şirketlerin normal faaliyet süreci göz önüne alınarak hazırlanmıştır. Şirketlerin tasfiye ve birleşme halleri göz önüne alınmamıştır.¹⁸⁹

Birleşme işlemlerinin niteliği itibariyle gerekli olan bazı hesaplar bu planda yer almasına karşın bazı hesaplara yer verilmemiştir.¹⁹⁰

Birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde esas alınacak ilkeler bulunmaktadır. Bu ilkeler şunlardır;

1. Varlık ve borçların devredilmesinde esas alınacak bilançolar, yeni kuruluşun veya sermaye artışının tescil ve ilan edildiği tarihten bir önceki gün itibariyle hazırlanan bilanço olmalıdır.
2. Birleşme işlemi gerek yeni kuruluş ve gerekse devralma suretiyle gerçekleşsin, öncelikle devralan şirket açısından sermaye taahhüdü işlemini gerektirmektedir. Dolayısıyla devralan şirketin yeni kuruluş suretiyle birleşmelerde kuruluşla ilgili kayıtları, devralma suretiyle gerçekleştirilen birleşmelerde ise sermaye artırımını ile ilgili kayıtları yapması gerekmektedir.
3. İlke olarak birleşme muhasebe değerleri üzerinden yapılmaktadır. Devredilen değerler için yeniden değerlemeye gidilmiş ise (yeni değer takdir edilmişse) bu yeni değerler esas alınmaktadır. Yeni değer net aktifler için saptanmışsa birikmiş amortismanlar ile aktifle ilgili karşılıklar da devredilir.
4. Ancak aktif değerler için yeni değer tek tek belirtilmiş ise muhasebe değerlerinden farklı birikmiş amortismanlar ve karşılıklar devredilemez. Vergisiz birleşmelerde ise birikmiş amortismanlar devredilmektedir.
5. Devrolan şirketin zararları devralan işletmeye nakledilemez.
6. Devrolan şirketin sermaye, yedekler, dönem net kârı gibi özkaynak kalemleri devralan şirkete nakledilemez.¹⁹¹

¹⁸⁹ Akay, a.g.e., s. 108.

¹⁹⁰ Akay, a.g.e., s. 108.

¹⁹¹ Akay, a.g.e., s. 108.

Birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde gerekli olan hesaplar ve açıklamaları aşağıdaki gibidir.

100 KASA

Türk Lirası (TL) ve efektiflerin izlendiği hesaptır. Kasaya girişler bu hesaba borç, çıkışlar alacak kaydedilir. TL hareketleri ile efektif hareketleri mutlaka bu hesabın altında ayrı alt hesaplara kaydedilmelidir.

Tekdüzen Hesap Planında yer alan ana hesaplara kayıtlar TL olarak yapılacağından, efektif hareketlerinin ilgili para birimi cinsinden izlenmesi için Nazım Hesaplardan faydalanılmaktadır.¹⁹²

102 BANKALAR

Yurtiçinde veya yurt dışındaki bankalarda veya benzeri mali kurumlarda bulunan mevduatın izlendiği hesaptır.

Bankalara para olarak veya hesaben yatırılan değerler borç, çekilen tutarlar ile üçüncü kişilerce tahsil edildiği anlaşılan çek ve ödeme emirleri bu hesaba alacak kaydedilmektedir.¹⁹³

112 KAMU KESİMİ TAHVİL, SENET VE BONOLARI

Kamu tarafından çıkartılmış olan tahvil, senet ve bonoların izlendiği hesaptır. Kamu kesimi tarafından ihraç edilmiş bulunan menkul kıymetler bu hesaplara alış bedeli üzerinden borç kaydedilir. Bunların elden çıkarılmasında veya vadeleri geldiğinde geri verilmelerinde yine alış bedeli üzerinden bu hesaplara alacak kaydedilir.

¹⁹² Yunus Kışalı, Selman Aziz Erden, Sadi Işıklılar, **Finansal Muhasebe**, Güncelleştirilmiş 3. Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2002, s.89.

¹⁹³ Yunus Kışalı, **Tekdüzen Hesap Sistemi ve Çözümlü Muhasebe Problemleri**, 3. Bası, İstanbul: Beta Basım Yayım, 2003, s. 118.

Menkul kıymetlerin satışı durumunda elde edilen kar veya zarar, 645 Menkul Kıymet Satış Karları veya 655 Menkul Kıymet Satış Zararları Hesabına kaydedilir. Satış tarihi itibarıyla hesaplanan getiri, 642 Faiz Gelirleri Hesabına alacak kaydedilir.

121 ALACAK SENETLERİ

Ticari nitelikteki alacaklardan senetli olanlar (çek hariç) bu hesapta izlenir. Asli faaliyet konusundan doğmayan, örneğin duran varlık satışından dolayı alınan alacak senetleri bu hesaba değil, 136 Diğer Çeşitli Alacaklar Hesabında izlenir.

Alacak Senetleri, müşteriler tarafından tanzim veya ciro edilen bonoları kapsadığı gibi, aynı şekilde düzenlenmiş poliçeleri de kapsamaktadır. İşletmeye giren alacak senetleri 121 Alacak Senetleri hesabına borç kaydedilir. Söz konusu senetler, vadelerinde işletme tarafından tahsil edilebileceği gibi, başka kuruluşlara ciro edilebilir veya teminata veya bir bankaya tahsile verilebilir. Bunun dışında vadesinde ödenmeme sebebiyle protesto edilebilir. Bütün bu durumlarda, bu hesaba alacak kaydı yapılmaktadır.

127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR

Ticari faaliyetler sonucu ortaya çıkan ve yukarıda sayılan hesapların kapsamına girmeyen tahsili gecikmiş alacaklar (henüz şüpheli hale gelmemiş olanlar) ve diğer senetsiz ticari alacakların izlendiği hesaptır. Karşılıksız çeklerin ve protestolu senetlerin bu hesap altında tali hesaplarda gösterilmesi mümkün ve tanım gereği uygundur. Şu halde, bu hesap altında aşağıdaki tali hesaplar açılabilir:¹⁹⁴

- Tahsili Gecikmiş Senetsiz Alacaklar Hs
- Karşılıksız Çekler Hs
- Protestolu Senetler Hs
- Takipteki Çekler Hs
- Takipteki Senetler Hs

¹⁹⁴ Kışal, Erden, Işıklılar, a.g.e., s. 118.

128 ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR

Ödeme süresi geçmiş ve bu nedenle vadesi birkaç defa uzatılmış veya protesto edilmiş, yazı ile birden fazla istenmiş ya da dava veya icra safhasına aktarılmış senetli ve senetsiz alacakların izlendiği hesaptır.

Tahsili şüpheli hale gelmiş alacaklar ilgili hesapların alacağı karşılığında bu hesaba borç yazılarak bu durumdaki alacaklar normal alacaklardan çıkarılmaktadır. Alacağın tahsili veya tahsil edilemeyeceğinin kesinleşmesi durumunda bu hesaba alacak kaydı yapılır.

129 ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR KARŞILIĞI (-)

Bir ticari alacak şüpheli hale geldiğinde, kayıtlı olduğu hesaptan çıkarılıp 128- Şüpheli Ticari Alacaklar Hesabına aktarılırken aynı zamanda karşılık yoluyla gider hesaplarına intikal ettirilir. Şüpheli ticari alaktan teminatla karşılanmamış kısmı giderleştirilirken bu hesap alacaklandırılmaktadır ve 654 Karşılık Giderleri Hesabına borç kaydedilmektedir. Şüpheli alacak için karşılık ayrılması, ancak alacağın şüpheli hale geldiği yıl için mümkündür. Gelecek yıllarda bu hakkı kullanma imkanı bulunmamaktadır.

131 ORTAKLARDAN ALACAKLAR

Bireysel işletmelerde işletme sahibinin işletmeye olan borçlarının izlendiği hesaptır.

İşletmenin esas faaliyet konusu dışındaki işlemleri dolayısıyla (ödünç verme ve benzeri nedenlerle ortaya çıkan) ortaklarından alacaklı bulunduğu tutarların izlendiği hesaptır. Alacağın doğması halinde hesaba borç, tahsili durumunda ise alacak kaydedilir.

Alacağın doğması, devrolan işletmenin ortaklarının taahhüt etmiş oldukları varlıktan daha az varlıkla birleşmeye katılmaları ile olmaktadır ve hesap bu durumda borçlandırılmaktadır. Alacağın tahsili de devrolan işletme ortaklarının borçlarını ödemeleri ile olur ve bu durumda hesap alacaklandırılır.

Bu hesabın yardımcı ve ayrıntılı hesapları aşağıdaki gibi oluşturulabilir.

131 01 Devrolan İşletme Ortaklarından Alacaklar
 131 01 001.....AŞ Ortaklarından Alacaklar
 131 01 002.....AŞ Ortaklarından Alacaklar

134 DEVRALAN KURUMDAN ALACAKLAR

İşletmenin başka bir şirketle birleşmesi sırasında varlık ve borçların devri nedeniyle oluşan, devralan şirketten olan alacakların izlendiği hesaptır.

Varlık ve borçların devri nedeniyle doğan alacaklar bu hesaba borç, tasfiye paylarının dağıtımını anında 331 ORTAKLARA BORÇLAR hesabı (yardımcı hesabı, Ödenecek Tasfiye Payları) borcu karşılığında bu hesaba alacak kaydı yapılır. Ödenecek Tasfiye Payları Hesabı, Tekdüzen Hesap Planında yer almayan bir hesaptır.¹⁹⁵

153 TİCARİ MALLAR

Herhangi bir değişikliğe tabi tutulmadan satmak amacı ile şirkete alınan ticari mallar ve benzeri kalemler bu hesapta yer almaktadır.

Satın alınan ticari mallar maliyet bedeli ile bu hesaba borç, satılması veya herhangi bir nedenle ambardan çekilmesinde ise maliyet bedeli ile alacak kaydedilmektedir.

¹⁹⁵ Akay, a.g.e., s. 109.

191 İNDİRİLECEK KDV

Her türlü mal ve hizmetin satın alınması sırasında ödenen ya da işletme tarafından imal veya inşa edilen duran varlıklarla ilgili olarak tahakkuk ettirilen KDV'nin, işletmece hesaplanan katma değerden indirilinceye kadar, tutulduğu hesaptır.

Mal ve hizmet alımlarında ödenen KDV bu hesaba borç kaydedilir.

“391 Hesaplanan KDV” hesabında tutulan hesaplanmış vergiden indirilen KDV tutarı, adı geçen hesabın borcuna karşılık, “191 İndirilecek KDV” hesabına alacak kaydedilir. Hazineden geri alınacak KDV de bu hesaba karşılık alacak hesaplarına alınmaktadır.¹⁹⁶

252 BİNALAR

Şirkete ait olan fabrika binası, idare binaları, mağazalar ve benzeri gibi binaların izlendiği hesaptır. Satın alınan veya inşa edilen veya inşa ettirilen binalar, maliyet bedeli üzerinden bu hesaba borç kaydedilir. Binanın herhangi bir suretle varlıklar arasından çıkarılması durumunda ise bu hesaba alacak kaydı yapılır.

Hesap, binanın türüne veya yerine göre tali hesaplara ayrılabilir. Bu hesaba kaydedilen binalar yeniden değerlemeye ve amortisman uygulamasına tabidir.¹⁹⁷

253 TESİS MAKİNE VE CİHAZLAR

Şirkete ait olan her türlü tesis (telefon tesisatı, su tesisatı, kalorifer tesisatı, ısı tesisatı, havalandırma tesisatı, taşıma tesisatı, konveyör, forklift ve asansör vb.), makine, tezgah (torna, tesviye, pres vb.) ve cihazların (kontrol cihazı, elektrik ve elektronik mekanizma, bilgisayar, vb.) izlendiği hesaptır.

¹⁹⁶ Orhan Sevilengül, **Tekdüzen Muhasebe Sistemi ile Uyumlu Genel Muhasebe**, 7. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi, 1998, s. 334.

¹⁹⁷ Kışal, Erden, **Işıklılar**, a.g.e., s. 189.

Makine ve tesisat maliyet bedeli ile kayda alınır. Satın alma bedelinden başka, gümrük vergileri, nakliye ve montaj giderleri de maliyet bedeline dahil edilir. Makine, tesis veya cihaz alındığında bu hesaba borç, herhangi bir surette elden çıkarıldığında hesaba alacak kaydedilir.¹⁹⁸

255 DEMİRBAŞLAR

İşletme faaliyetlerinin sürdürülmesinde kullanılan her türlü büro makine ve cihazları ile döşeme, masa, koltuk, dolap, mobilya gibi maddi varlıkların izlendiği hesaptır.

Şirkete ait olan her türlü demirbaş maliyet bedeli ile bu hesaba borç, elden çıkarıldığında ise aynı hesaba alacak kaydedilir.

257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR (-)

Maddi duran varlık bedellerinin, kullanılacakları süre içerisinde hesaben yok edilmesini sağlamak amacıyla kullanılan hesaptır.

Ayrılan amortismanlar ilgili gider hesapları karşılığında bu hesaba alacak; satılan, devredilen, kullanma yeteneğini kaybedenler ise hesaba borç, ilgili varlık hesabına da alacak kaydedilmektedir.¹⁹⁹

291 GELECEK YILLARDA İNDİRİLECEK KDV

Bir yıldan daha uzun sürede indirilebilecek nitelikte KDV olduğunda kullanılabilir olan hesaptır.

Gelecek yıllarda indirilebilecek KDV ortaya çıktığında bu hesaba borç, bir yıl içinde indirilebilecek hale gelenler ise '191 İndirilecek KDV' hesabının borcuna karşılık, bu hesaba alacak kaydedilir.²⁰⁰

¹⁹⁸ Kışalı, Erden, Işıklılar, a.g.e., s. 190.

¹⁹⁹ Kışalı, **Tekdüzen Hesap Sistemi ve Çözümlü Muhasebe Problemleri**, ss. 146.

320 SATICILAR

İşletmenin faaliyet konusu ile ilgili mal ve hizmet alımları karşılığında borçlandığı senetsiz borçların izlendiği hesaptır. Ortaklar, ana kuruluş, iştirak ve bağlı şirketlere ticari nitelikteki bu türden borçları da bu hesaba kaydedilmektedir. Senetsiz borcun doğması ile bu hesaba alacak, ödenmesi halinde ise borç kaydedilir.²⁰¹

321 BORÇ SENETLERİ

İşletmenin senede bağlı ticari borçlarının izlendiği hesaptır. Ortaklar, ana kuruluş, iştirak veya bağlı şirketlere olan bu tür borçlar da bu hesaba kaydedilmektedir. Bu hesapta sözü edilen borç senetleri, işletmenin kendi tanzim ettiği bonolar ile kabul ettiği poliçelerdir.

Borç senetleri tutarları bu hesaba alacak, ödenmesi halinde ise borç kaydedilir.

329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR

Yukarıdaki hesapların kapsamına girmeyen, ticari nitelikteki tüm borçlar bu hesaba alacak kaydedilir. İşleyişi 320 Satıcılar Hesabı gibidir.

331 ORTAKLARA BORÇLAR

Şirketin esas faaliyet konusu dışındaki işlemleri dolayısıyla ortaklara (ferdi işletmelerde işletme sahibine) borçlu bulunduğu tutarların izlendiği hesaptır.

²⁰⁰ Sevilengül, a.g.e., s. 410.

²⁰¹ Kışal, Erden, Işıklılar, a.g.e., s. 160.

Borcun doğması halinde hesaba alacak, ödenmesi halinde ise borç kaydedilir. Borcun doğması, devrolan işletmenin özkaynaklarının ortaklara dağıtılması ile olur ve hesap alacaklandırılır. Borcun ödenmesi de, tasfiye paylarının ortaklara dağıtımı ile olur ve hesap borçlandırılır.²⁰²

360 ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR

İşletmenin ekonomik faaliyetlerde bulunmasının sonucu ilgili mali mevzuat uyarınca mükellef veya sorumlu sıfatıyla işletmenin kendisine, personeline ve üçüncü kişilere ilişkin olarak ödenmesi gereken vergi, resim, harç ve fonların izlendiği hesaptır.

Vergi, resim, harçların tahakkuk ettirilmesini gerektiren işlemler ortaya çıktıkça bu hesap alacaklandırılır, ödemeler yapıldıkça borçlandırılır.

İşletme birleşmelerinde, birleşme kârı üzerinden hesaplanan vergi ve fonlar ile birleşme katma değer vergisi bu hesapta izlenmektedir.

500 SERMAYE

İşletmeye tahsis edilen veya şirket ana sözleşmesinde yer alan sermaye tutarının yer aldığı hesaptır.

Kayıtlı sermaye sistemine alınan ortaklıklarda çıkarılmış sermaye gösterilir. Kayıtlı sermaye tavanı ayrıca dipnotlarda gösterilmektedir.

Taahhüt edilen sermaye tutarı bu hesaba alacak, ödenmemiş sermaye hesabına borç kaydedilir.

Birleşmelerde devrolan işletmenin ortakları tarafından taahhüt edilen sermaye tutarı bu hesaba alacak, ödenmemiş sermaye hesabına borç kaydedilir

²⁰² Cengiz Erdamar, Feryal Orhon Basık, **Finansal Muhasebe ve Tekdüzen Muhasebe Sistemi**, İstanbul: Dönence Basım ve Yayın hizmetleri, 2003, s. 321.

501 ÖDENMEMİŞ SERMAYE

Kuruluştta veya sermaye artışlarında işletmeye tahsis edilen sermayenin ortaklarca henüz ödenmeyen kısımlarının izlendiği hesaptır.

Taahhüt edilen sermaye tutarı 500 SERMAYE hesabı alacağı ile bu hesaba borç, ödenen tutarlar alacak kaydedilir.

Birleşmelerde devrolan işletmenin ortakları tarafından taahhüt edilen sermaye tutarı bu hesaba borç, 500 SERMAYE hesabına alacak kaydedilir. Devrolan işletmenin ortaklarının taahhütlerini, varlık ve borçlarını devretmek suretiyle yerine getirmeleri halinde alacak kaydedilir.²⁰³

525 TASFİYE PAYLARI

Devralma suretiyle gerçekleştirilen şirket birleşmelerinde, devrolan şirketin ortaklarının getirmeyi taahhüt ettiği varlık toplamı ile devrolan şirketin ortaklarının devralan şirkete taahhüt ettikleri sermaye tutarı arasındaki farkın izlendiği hesaptır.²⁰⁴

Yukarıdaki açıklamaya göre bulunan fark toplamı varlık ve borçların devralınması esnasında bu hesabın alacağına kaydedilir. Bu fark tutarının sermayeye ilavesi veya başka amaçlarla kullanılması durumunda bu hesaba borç kaydedilir.

Bu hesap Tekdüzen Hesap Planı'nda mevcut olan bir hesap değildir. Payları hisse senedine bağlanmış olan şirketlerin birleşmelerinde bu hesabın yerine 520 HİSSE SENEDİ İHRAÇ PRİMLERİ hesabı kullanılabilir.²⁰⁵

²⁰³ Şükrü Dokur, Sait Y. Kaygusuz, **Finansal Muhasebe**, İstanbul: Alfa Aktüel, Bayrak Matbaacılık, 2005, s. 284.

²⁰⁴ Akay, a.g.e.,s. 124.

²⁰⁵ Akay, a.g.e.,s. 124.

529 DİĞER SERMAYE YEDEKLERİ

Bu hesap grubu içerisinde sayılanların dışında kalan diğer sermaye yedeklerinin izlendiği hesaptır.²⁰⁶

Devralma suretiyle gerçekleştirilen işletme birleşmelerinde, devralan işletme ortaklarının taahhütlerinden daha az bir varlıkla birleşmeye iştirak etmeleri halinde taahhütleriyle getirdikleri daha az varlık arasındaki farkın izlendiği hesaptır.

Bu fark tutarı 131 02 Devralan İşletme Ortaklarından Alacaklar yardımcı hesabıyla 131 ORTAKLARDAN ALACAKLAR hesabına borç kaydedilirken, 529 DİĞER SERMAYE YEDEKLERİ hesabına alacak kaydedilir.

Bu hesaptan ayrıca, devralan işletme ortaklarının taahhüt etmiş oldukları varlıktan daha fazla bir varlıkla birleşmeye katılmaları halinde de yararlanılabilir.

Böyle bir durumda 131 01 Devrolan şirket Ortaklarından Alacaklar yardımcı hesabı yardımıyla da 131 ORTAKLARDAN ALACAKLAR hesabı borçlandırılırken, 529 DİĞER SERMAYE YEDEKLERİ hesabı alacaklandırılır. (Bu hesaplara yazılacak olan tutar özel bir hesaplamayı gerektirir.)

Bu hesapta oluşan tutarın sermayeye ilavesi veya başka amaçlarla kullanılması halinde bu hesap borçlandırılır.

540 YASAL YEDEKLER

Kanun hükümleri uyarınca ayrılmış bulunan yedeklerin gösterildiği hesaptır. Yedekler faaliyet yılı karından mahsup edilmek suretiyle bu hesaplara alacak kaydedilir.²⁰⁷

²⁰⁶ Mehmet Civan, **Finansal Muhasebe**, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Basımevi, 2002, s. 331.

²⁰⁷ Kışal, **Tekdüzen Hesap Sistemi ve Çözümlü Muhasebe Problemleri**, s. 188.

590 DÖNEM NET KÂRI

Şirketin vergiden sonraki dönem net kârının izlendiği hesaptır. 690 Dönem Kârı veya Zararı hesabı alacak kalanından (dönem ticari kârından) vergi kanunu gereğince hesaplanan vergi karşılığı ayrıldıktan sonra kalanın izlendiği 692 Dönem Net Kârı veya Zararı hesabının alacak kalanının izlendiği hesaptır.²⁰⁸

591 DÖNEM NET ZARARI

Şirketin dönem net zararının izlendiği hesaptır. Dönem sonu 692 Dönem Net Kârı veya Zararı hesabı borç kalanı bu hesabın borcuna kaydedilir.²⁰⁹

600 YURTIÇİ SARIŞLAR

Yurtiçindeki gerçek ve tüzel kişilere satılan mal ve hizmetler karşılığında alınan ya da tahakkuk ettirilen toplam değerlerin izlendiği hesaptır. Satış gerçekleştiğinde hasılat tutarı ile bu hesaba alacak kaydedilir.²¹⁰

621 SATILAN TİCARİ MALLAR MALİYETİ

Herhangi bir değişikliğe tabi olmadan satılmak amacıyla alınan ticari mallar ve benzeri kalemlerin maliyetlerini kapsayan hesaptır. Satılan ticari malların maliyet tutarı '153- Ticari Mallar Hesabı'na alacak, bu hesaba borç olarak kaydedilir.²¹¹

²⁰⁸ Dokur, Kaygusuz, a.g.e., s. 302.

²⁰⁹ Dokur, Kaygusuz, a.g.e., s. 303.

²¹⁰ Kışalı, **Tekdüzen Hesap Sistemi ve Çözümlü Muhasebe Problemleri**, s. 192.

²¹¹ Kışalı, **Tekdüzen Hesap Sistemi ve Çözümlü Muhasebe Problemleri**, s. 195.

679 DİĞER OLAĞANDIŞI GELİR VE KÂRLAR

Yukarıdaki hesaplara alınmayan, diğer tüm arızı gelir ve kârlar bu hesaba alacak kaydedilir. Hesap genel olarak, sabit varlık satış kârı, sayım ve tesellüm fazlalıkları gelirleri, sigorta hasar tazminat gelirleri, yatırım teşvik sübvansiyonları, iştirak ve bağlı şirket hisse devir kârları, irat kaydedilen teminatlar ve depozitoları kapsamaktadır.²¹²

690 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI

Dönem sonunda, sonuç hesapları olan 600 ile 689 da yer alan gelir ve gider hesapları bu hesaba devredilerek kapatılır. Gelir hesapları bu hesabın alacağına, gider hesapları ise borcuna devredilir. Bu hesabın bakiyesi Vergiden Önceki Dönem Kârı veya Zararını gösterir.

Bu hesap, 691 Numaralı Dönem Kârı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıkları (-) Hesabı'na devredilerek kapatılır.²¹³

3.1 Birleşme İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

İşletme Birleşmelerine ilişkin Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS 3) işletme birleşmelerinde uyulması gerekli kuralları ortaya koymuştur. Bu standardın uygulanmasını sağlamak amacıyla işletme birleşmelerinin muhasebeleştirme yöntemini ortaya koyan 35 No'lu tebliğ Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu Tarafından hazırlanmış ve 12/31/2005 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir.

Tebliğe göre, işletme birleşmelerinin muhasebeleştirilmesinde satın alma yöntemi uygulanmak zorundadır.

²¹² Kışalı, Erden, Işıklılar, a.g.e., s. 237.

²¹³ Kışalı, Erden, Işıklılar, a.g.e., s. 312.

Satın alma yöntemi birleşme işleminde edinen olarak tanımlanan birleşen işletmenin bakış açısını yansıtmaktadır. Edinen taraf karşı tarafın net varlıklarını satın almaktadır. Edinen işletme edinilen işletme tarafından daha önce muhasebeleştirilmemiş olanlar da dahil olmak üzere elde edilen varlık, üstlenilen yükümlülük ve koşullu yükümlülüklerini muhasebeleştirmek zorundadır. Edinen işletmenin varlık ve yükümlülüklerinin değerlendirme esası birleşme işlemlerinden etkilenmemektedir. Edinen işletme bu birleşme işleminden doğan ek varlıklar ve yükümlülükleri de muhasebeleştirmez. Çünkü bunlar işletme birleşmesine konu olmamaktadırlar.²¹⁴

3.2 Satın Alma Yönteminin Uygulanması

Satın alma yönteminin uygulanmasında bazı adımları içermektedir. Bu adımlar şunlardır.²¹⁵

1. Bir Edinen İşletmenin Belirlenmesi: Tüm birleşme işlemlerinde edinen işletmenin belirlenmesi gerekmektedir. Edinen işletme birleşme ile birleşmeye taraf olan, diğer teşebbüsler üzerinde kontrolü elde eden taraftır.

Satın alma yöntemi birleşme işleminde edinen işletmenin bakış açısını yansıtmasından dolayı işleme taraf olanlardan biri edinen işletme olarak varsayılmaktadır.

2. İşletme Birleşmesi Maliyetinin Belirlenmesi: Edinen şirketin kontrolünü elde etmek için işlem tarihinde yapılan değişim ile elden çıkarılan varlıklar, gerçekleşen veya üstlenilen yükümlülükler ile edinen şirket tarafından ihraç edilen özkaynağa dayalı araçlar gerçeğe uygun değerleri ile birleşmeyle doğrudan bağlantılı olarak oluşan giderler dahil olarak ölçmelidir.

²¹⁴ TFRS 3, 35 No'lu Tebliğ, md. 15.

²¹⁵ TFRS 3, 35 No'lu Tebliğ, md. 15-37.

3. Birleşme Tarihinde şirket Birleşmesi Maliyetinin Edinilen Varlıklar ve Üstlenilen Yükümlülükler ile Koşullu Yükümlülükler Dağıtılması : Şirket birleşmesi sözleşmesi gelecekte ortaya çıkacak olaylara bağlı olarak maliyetin düzeltilebileceğini öngören hükümler içerebilir.

Bu düzeltmenin muhtemel olması ve değerinin tespit edilebilmesi durumunda, edinen işletme birleşme tarihinde birleşme maliyetine göre bu düzeltmeyi dahil etmelidir.

3.3 Bir Şahıs Şirketinin Diğer Bir Şahıs Şirketiyle Birleşmesine İlişkin Uygulama

3.3.1 Kolektif Şirketlerin Aynı Türden Diğer Bir Şirketle Birleşmesi

Türk Ticaret Kanunu'na göre, ikinci bölümde belirtildiği gibi, bir kolektif şirket aynı türden sayılan diğer bir şirketle birleşebilir. Buna göre; adi komandit şirketler, kolektif şirketler doğal olarak aynı türden sayılmaktadırlar.

Birleşme olgusu iki şekilde gerçekleşebilmektedir. Birinci yol, iki ya da daha fazla şirket tasfiye edilerek yeni bir kolektif şirket kurulabilir. İkinci yol olarak da, birleşecek şirketlerden biri tasfiye edilerek sözleşmede belirtilen esaslara göre varlık ve borçlarını diğer bir kolektif şirkete devrederek birleşme yoluna gidebilmektedir.²¹⁶

²¹⁶ Ataman, a.g.e., s.311.

ÖRNEK UYGULAMA:

Örneğin geliştirilmesinde Ataman a.g.e. 312-315'den yararlanılmıştır.

HY ve CN Kollektif şirketleri çalışmalarına son vererek yeni bir HN Kollektif Şirketi kurmaya karar vermişlerdir.

HY Kolektif Şirketinin tasfiyeden önceki bilançosu aşağıdadır.

(HY) Kolektif Şirketi
/..../.... Tarihli Bilançosu
 (000)

AKTİF (VARLIKLAR)		PASİF (KAYNAKLAR)	
KASA	1.320.000	BORÇ SENETLERİ	11.000.000
BANKALAR	2.200.000	SERMAYE	16.500.000
ALICILAR	7.700.000	DÖNEM NET KÂRI	440.000
TİCARİ MALLAR	14.400.000		
DEMİRBAŞLAR	2.200.000		
BİRİKMİŞ AMOR.	(880.000)		
AKTİF TOPLAMI	27.940.000	PASİF TOPLAMI	27.940.000

H ve Y'nin sermaye ve kâr payları ½ oranındadır. Yeni kurulan HN Kolektif Şirketi,

- Malları 10.780.000.000 TL'na

- Demirbaşları 4.400.000.000 TL'na

- Diğer İktisadi kıymetleri bilanço da gözüken değerleri üzerinden kabul etmiştir.

H ve Y'nin yeni kurulan şirketteki sermaye payları 7.700.000.000 er TL'dir.

CN Kollektif Şirketinin Tasfiyeden önceki bilançosu aşağıdaki gibidir.

CN Kollektif Şirketi

..../..../.... Tarihli Bilançosu

AKTİF (VARLIKLAR)		PASİF (KAYNAKLAR)	
KASA	910.000	SATICILAR	27.100.000
ALACAK SENET.	18.200.000	SERMAYE	34.000.000
ALICILAR	780.000	DÖNEM NET ZARARI	(3.250.000)
TİCARİ MALLAR	26.000.000		
BİNALAR	9.100.000		
DEMİRBAŞLAR	2.860.000		
AKTİF TOPLAMI	57.850.000	PASİF TOPLAMI	57.850.000

C ve N ortaklarının sermaye ve kâr payları eşittir. Yeni kurulan HN Kolektif Şirketi,

-Malları 14.170.000.000

-Binaları 16.900.000.000

-Demirbaşları 2.140.000.000

- Diğer iktisadi kıymetleri bilançoda yeralan değerler üzerinden kabul etmiştir.

- C ve N'nin yeni kurulan şirketteki payları 13.000.000.000 er TL'dir.

Bu verilere göre yeni şirketin kuruluşuna ilişkin muhasebe kayıtları şöyle olacaktır.

-----/..../....-----	
501 ÖDENMEMİŞ SERMAYE	41.400.000.000
501 01 (H) 7.700.000.000	
501 02 (Y) 7.700.000.000	
501 03 (C) 13.000.000.00	
501 04 (N) 13.000.000.00	
500 SERMAYE	41.400.000.000

Ortakların sermaye taahhütleri

----- / -----

----- / -----	
100 KASA	1.320.000.000
100 01 Nakit Kasası	
102 BANKALAR	2.200.000.000
102 01 (A) Bankası	
120 ALICILAR	7.700.000.000
153 TİCARİ MALLAR	10.780.000.000
255 DEMİRBAŞLAR	4.400.000.000
321 BORÇ SENETLERİ	11.000.000.000
501 ÖDENMEMİŞ SERMAYE	15.400.000.000
501 01 (H) 7.700.000	
501 02 (Y) 7.700.000	

Ortak H VE Y'nin sermaye taahhütlerini yerine getirmeleri

----- / -----	
----- / -----	
100 KASA	910.000.000
100 01 Nakit Kasası	
121 ALACAK SENETLERİ	18.200.000.000
120 ALICILAR	780.000.000
153 TİCARİ MALLAR	14.170.000.000
255 DEMİRBAŞLAR	2.140.000.000
252 BİNALAR	16.600.000.000
320 SATICILAR	27.100.000.000
501 ÖDENMEMİŞ SERMAYE	26.000.000.000
501 01 (C) 13.000.000.000	
501 02 (N) 13.000.000.000	

Ortak C ve N'nin taahhütlerini yerine getirmeleri

----- / -----

3.4 Bir Sermaye Şirketinin Diğer Bir Sermaye Şirketiyle Birleşmesine İlişkin Uygulama

Türk Ticaret Kanunu'nun 452. Maddesi hükümlerine göre; Birden çok anonim şirket birleşerek yeni bir anonim şirketi kurma kararı alabilir. Bu durumdaki birleşmede yeni kurulacak anonim şirket tarafından, diğer anonim şirketlerin bilançosunun aktif ve pasif değerleri alınmaktadır. Buradaki önemli özellik devralınan şirketlerin tasfiye olmadan tüm mevcutları, alacakları, sermayesi ve borçlarıyla yeni kurulan şirkete geçmeleridir. Burada yapılacak işlemlerde bir anonim şirketin kuruluş işlemleri ve bir anonim şirketin diğer bir anonim şirket tarafından devralınmasında uygulanan kuralların uygulanmasıdır.²¹⁷

Bu kurallar şunlardır;

1. Noterden tasdikli birleşme sözleşmesi yapılır. Sözleşmenin içeriğinde, şirketlerin birleştikleri yeni anonim şirketinin esas sermayesinin düzenlendiği, tüm payların taahhüt edildiği, birleşen şirketlerin sahip oldukları iktisadi varlıkları ve borçları, sermaye olarak yeni şirkete koydukları ve yeni şirketin gerekli organlarının oluşturulduğu belirtilmektedir.
2. Birleşme sözleşmesi birleşen şirketlerden her birinin genel kurulları tarafından onaylanmaktadır.
3. Birleşme sözleşmesi onaylandıktan sonra, yeni şirketin kuruluşu tamamlanarak tescil ve ilan olunmaktadır.
4. Tescilden sonra eski dağılan şirketlerin ortaklarına hisse senetleri karşılığında birleşme sözleşmesi gereğince yeni şirketin hisse senetleri verilmektedir.

Birleşme sırasında devredilen iktisadi kıymetlerin bilanço değerinden farklı bir değerle devredilmesi durumunda oluşan kâr, KVK'nın 18. maddesi'ne göre "birleşme kârı" olarak vergilendirilmektedir.

²¹⁷ Çaldağ, ag.e., ss. 506.

ÖRNEK UYGULAMA:

Bu örneğin geliştirilmesinde Çaldağ a.g.e 507-517'den yararlanılmıştır.

KARA ve DENİZ Anonim Şirketleri birleşerek KARADENİZ Anonim Şirketi'ni kurmaya karar vermişlerdir.

KARA ve DENİZ Anonim Şirketleri Birleşme Sözleşmesi'nde belirtilen koşullar üzerinden sahip oldukları iktisadi kıymetleri devredeceklerdir. Kurulacak Karadeniz Anonim Şirketinin ana sözleşmesinde, şirketin esas sermayesi 44.200.000 TL. olarak belirlenmiş olup, 10.000 TL. nominal değerli 4.420 adet hisse senedinden oluşmaktadır.

Ortakların sermaye taahhütleri birbirine eşittir.

Kara Anonim Şirketi'nin
10/31/2004 Tarihli Bilançosu

AKTİF (VARLIKLAR)		PASİF (KAYNAKLAR)	
KASA	3.200.000	SATICILAR	6.000.000
BANKALAR	4.200.000	SERMAYE	20.000.000
ALICILAR	6.000.000	YASAL YEDEKLER	3.400.000
TİCARİ MALLAR	7.200.000	DÖNEM NET ZARARI	(2.800.000)
BİNALAR	6.600.000		
BİRİK. AMORTİS.	(600.000)		
AKTİF TOPLAMI	26.600.000	PASİF TOPLAMI	26.600.000

Birleşme Sözleşmesine Göre Devir Koşulları

Kasa	Bilanço değeri ile
Bankalar	Bilanço değeri ile
Alıcılar	Bilanço değeri ile
Ticari Mallar	8.000.000 TL.
Binalar	9.000.000 TL.
Saticılara Borçlar	Bilanço değeri ile değerlendirilecektir.

Deniz Anonim Şirketi'nin
10/31/2004 Tarihli Bilançosu

AKTİF (VARLIKLAR)		PASİF (KAYNAKLAR)	
KASA	1.400.000	SATICILAR	2.400.000
BANKALAR	4.000.000	SERMAYE	12.000.000
ALICILAR	5.400.000	YASAL YEDEKLER	4.000.000
TİCARİ MALLAR	7.000.000	DÖNEM NET KÂRI	2.800.000
DEMİRBAŞLAR	4.200.000		
BİRİK. AMORTİS.	(800.000)		
AKTİF TOPLAMI	21.200.000	PASİF TOPLAMI	21.200.000

Birleşme Sözleşmesine Göre Devir Koşulları

Kasa	Bilanço değeri ile
Bankalar	Bilanço değeri ile
Alıcılar	Bilanço değeri ile
Ticari Mallar	Bilanço değeri ile
Demirbaşlar	3.600.000 TL.
Satıcılara Borçlar	Bilanço değeri ile yeni kurulan şirkete devredileceklerdir.

Uygulamalar:

1. Kara AŞ'nin devir değerinin hesaplanması,
2. Kara AŞ'nin Karadeniz AŞ'ye iştirakine ait tasfiye kayıtlarının yevmiye defteri üzerinde gösterilmesi,
3. Deniz AŞ'nin devir değerinin hesaplanması,
4. Deniz AŞ'nin devirle ilgili yevmiye kayıtları,
5. Yeni kurulan KARADENİZ AŞ'nin yevmiye kayıtları,
6. Yeni Kurulan KARADENİZ AŞ'nin kuruluş bilançosu.

1. KARA AŞ'nin Devir Değerinin Hesaplanması:

Kayıtlara geçirilmeden önce şirketin devir koşullarına göre öz sermayesi belirlenmelidir. Bulunan öz sermayeye göre "Birleşme Kâr veya Zararı" saptanmalıdır.

Kasa	3.200.000
Bankalar	4.200.000
Alıcılar	6.000.000
Ticari Mallar	8.000.000
Binalar	9.000.000
Varlıklar Toplamı	30.400.000
Satıcılar	(6.000.000)
Öz Sermaye	24.400.000

Şirketin Bilançosuna Göre Öz Sermaye:

Kasa	3.200.000
Bankalar	4.200.000
Alıcılar	6.000.000
Ticari Mallar	7.200.000
Binalar	6.600.000
Varlıklar Toplamı	27.200.000
Birikmiş Amortismanlar	(600.000)
Net Varlık Toplamı	26.600.000
Devir Varlık Toplamı	30.400.000
Bilançodaki Net Varlık Toplamı	26.600.000
Birleşme Kârı	3.800.000

2. Kara Anonim Şirketi'nin Devirle İlgili Yevmiye Kayıtları:

-----12/24/2004-----		
100 KASA HESABI	3.200.000	
102 BANKALAR HES.	4.200.000	
120 ALICILAR HES.	6.000.000	
153 TİCARİ MALLAR HES.	7.200.000	
252 BİNALAR HES.	6.600.000	
591 DÖNEM NET ZARARI HES.	2.800.000	
257 BİRİKMiŞ AMORT. HES.		600.000
320 SATICILAR HES.		6.000.000
500 SERMAYE HES.		20.000.000
540 YASAL YEDEKLER HES.		3.400.000
Yeni kurulan KARADENİZ AŞ'ye devir nedeniyle hesapların açılış		
----- / -----		
----- / -----		
127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR HES.	13.400.000	
100 KASA HES.		3.200.000
102 BANKALAR HES.		4.200.000
120 ALICILAR HES.		6.000.000
Hazır değerlerin ve alacakların devri nedeniyle		
----- / -----		
127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR HES.	8.000.000	
600 YURTIÇİ SATIŞLAR HES.		8.000.000
Ticari malların bilanço değerinden daha düşük Bir değerle devri nedeniyle		
----- / -----		
621 SAT. TİCARİ MAL. MALİYETİ HES.	7.200.000	
153 TİCARİ MALLAR HES.		7.200.000
Devredilen ticari malların maliyet kaydı		
----- / -----		

----- / -----		
127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR HES.	9.000.000	
257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR HES.	600.000	
252 BİNALAR HES.		6.600.000
679 DİĞER OLAĞANDIŞI GELİR VE KÂRLAR HES.		3.000.000
Binaların bilanço net değerinden daha yüksek Bir değerle devri nedeniyle		
----- / -----		
320 SATICILAR HES.	6.000.000	
329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR HES.		6.000.000
Borçların devri nedeniyle		
----- / -----		
600 YURTİÇİ SATIŞLAR	8.000.000	
679 DİĞER OL. DIŞI GEL. VE KÂR HES.	3.000.000	
690 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI HES.		11.000.000
Devir anında oluşan gelirlerin dönem kârı veya zararı hesabına devri nedeniyle		
----- / -----		
----- / -----		
690 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI HES.	7.200.000	
621 SAT. TİC. MAL. MALİYETİ HES.		7.200.000
Devir anında oluşan giderlerin dönem kârı veya zararı hesabına devri nedeniyle		
----- / -----		
690 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI HES.	3.800.000	
590 DÖNEM NET KÂRI HES.		3.800.000
Birleşme kârının bilançoaya aktarılması		
----- / -----		

----- / -----	
500 SERMAYE HES.	20.000.000
540 YASAL YEDEKLER HES.	3.400.000
590 DÖNEM NET KÂRI HES.	3.800.000
590.02 Birleşme Kârı	
331 ORTAKLARA BORÇ. HES.	27.200.000
Devir nedeniyle özkaynakların ortaklara paylaşılması	
----- / -----	
131 ORTAKLARDAN ALACAKLAR HES.	2.800.000
591 DÖNEM NET ZAR. HES.	2.800.000
Devir nedeniyle zararın ortaklara paylaşılması	
----- / -----	
329 DİĞER TİC. BORÇ. HES.	6.000.000
331 ORT. BORÇLAR HES.	27.200.000
127 DİĞER TİC. ALAC. HES.	30.400.000
131 ORTAK. ALAC. HES.	2.800.000
Devirli birleşmenin tamamlanması nedeniyle alacak ve borç hesaplarının kapatılması	
----- / -----	

3. DENİZ Anonim Şirketi'nin Devir Değerinin Hesaplanması

Kayıtlar yapılmadan önce, şirketin devir koşullarına göre öz sermayesi ve buna bağlı olarak "Birleşme kâr veya zararı saptanmalıdır.

Kasa	1.400.000
Bankalar	4.000.000
Alıcılar	5.400.000
Ticari Mallar	7.000.000
Demirbaşlar	3.600.000
Varlıklar Toplamı	21.400.00
Borçlar (Satıcılar)	2.400.000
Öz Sermaye	19.000.000

Şirketin Bilançosuna Göre Özsermayesi:

Kasa	1.400.000
Bankalar	4.000.000
Alıcılar	5.400.000
Ticari Mallar	7.000.000
Demirbaşlar	4.200.000
Varlıklar Toplamı	22.000.000
Birikmiş Amortismanlar	(800.000)
Net Varlık Toplamı	21.200.000
Devir Varlık Toplamı	21.400.000
Bilançodaki Net Varlık Toplamı	21.200.000
Birleşme Kârı	200.000

4. DENİZ Anonim Şirketi'nin Devirle İlgili Yevmiye Kayıtları:

-----24.12.2004-----		
100 KASA HESABI	1.400.000	
102 BANKALAR HES.	4.000.000	
120 ALICILAR HES.	5.400.000	
153 TİCARİ MAL HES.	7.000.000	
255 DEMİRBAŞLAR HES.	4.200.000	
500 SERMAYE HES.		12.000.000
540 YASAL YEDEKLER HES.		4.000.000
257 BİRİK. AMORTİSMAN HES.		800.000
590 DÖNEM NET KÂRI HES.		2.800.000
320 SATICILAR HES.		2.400.000
Yeni kurulan KARADENİZ Anonim Şirketi'ne		
Devir nedeniyle hesapların açılışı		
----- / -----		
127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR HES.	10.800.000	
100 KASA HES.		1.400.000
102 BANKALAR HES.		4.000.000
121 ALACAK SENETLERİ HES.		5.400.000
Hazır değerlerin ve alacakların bilanço		
değerleriyle devri nedeniyle		
----- / -----		
127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR HES.	7.000.000	
600 YURTİÇİ SATIŞLAR HES.		7.000.000
Ticari malların bilanço değeri ile devri		
nedeniyle		
----- / -----		
621 SAT. TİCARİ MAL. MALİYETİ HES.	7.000.000	
153 TİCARİ MALLAR HES.		7.000.000
Devredilen ticari malların maliyet kaydı		
----- / -----		

-----/-----		
127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR HES.	3.600.000	
257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR HES.	800.000	
255 DEMİRBAŞLAR HES.		4.200.000
679 DİĞ. OL. DIŞI GEL. VE KÂRLAR HES.		200.000
Demirbaşların bilanço net değerinin üzerinde bir değere devri nedeniyle		
----- / -----		
320 SATICILAR HES	2.400.000	
329 DİĞ. TİCARİ BORÇLAR HES.		2.400.000
Borçların devri nedeniyle		
----- / -----		
600 YURTİÇİ SATIŞLAR HES.	7.000.000	
679 DİĞ. OL. DIŞI GEL. VE KÂR. HES.	200.000	
690 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI HES.		7.200.000
Devir anında oluşan gelirlerin dönem kârı veya zararı hesabına devri nedeniyle		
----- / -----		
690 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI HES.	7.000.000	
621 SAT. TİC. MAL. MALİYETİ HES.		7.000.000
Devir anında oluşan giderlerin dönem kârı veya zararı hesabına devri nedeniyle		
----- / -----		
690 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI HES.	200.000	
590 DÖNEM NET KÂRI HES.		200.000
590.02. Birleşme Kârı		
Kârın bilançoya aktarılması		
----- / -----		

----- / -----	
500 SERMAYE HES.	12.000.000
540 YASAL YEDEKLER HES.	4.000.000
590 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI HES.	3.000.000
590.01. Dönem Net Kârı : 2.800.000	
590.02. Birleşme Kârı : 200.000	
331 ORTAKLARA BORÇLAR HES.	19.000.000
Özkaynak unsurlarının ortaklara aktarılması nedeniyle	
----- / -----	
329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR HES.	2.400.000
331 ORTAKLARA BORÇLAR HES.	19.000.000
127 DİĞ. TİC. ALAC. HES.	21.400.000
Devrin tamamlanması nedeniyle alacak ve borç hesaplarının mahsubu	
----- / -----	

5. Yeni Kurulan KARADENİZ Anonim Şirketi'nin Yevmiye Kayıtları

-----24/12/2004-----	
501 ÖDENMEMİŞ SERMAYE HES.	44.200.000
500 SERMAYE HES.	44.200.000
Ortakların sermaye taahhüdünde bulunmaları	
----- / -----	
100 KASA HES.	3.200.000
102 BANKALAR HES.	4.200.000
120 ALICILAR HES.	6.000.000
153 TİCARİ MALLAR HES.	8.000.000
252 BİNALAR HES.	9.000.000
320 SATICILAR HES.	6.000.000
501 ÖDENMEMİŞ SERMAYE HES.	22.100.000
331 ORTAKLARA BORÇLAR HES.	2.300.000
331.01. Ort. C. : 2.300.000	
Ortak KARA AŞ'nin KARADENİZ AŞ'deki taahhüdünü varlık ve borçlarını devrederek yerine getirmesi	
----- / -----	

----- / -----	
100 KASA HES.	1.400.000
102 BANKALAR HES.	4.000.000
120 ALICILAR	5.400.000
153 TİCARİ MALLAR	7.000.000
255 DEMİRBAŞLAR	3.600.000
131 ORTAKLARDAN ALACAKLAR HES.	3.100.000
320 SATICILAR HES	2.400.000
501 ÖDENMEMİŞ SERMAYE	22.100.000
501.02. Ort. DENİZ AŞ	22.100.000
Ortak DENİZ AŞ'nin KARADENİZ AŞ'deki Sermaye taahhüdünü varlık ve borçlarını devrederek kısmen yerine getirmesi	
----- / -----	

6. KARADENİZ AŞ'nin Kuruluş Bilançosunun Düzenlenmesi

KARADENİZ Anonim Şirketi'nin
24/12/2004.Tarihli Kuruluş Bilançosu

AKTİF (VARLIKLAR)		PASİF (KAYNAKLAR)	
KASA	4.600.000	SATICILAR	8.400.000
BANKALAR	8.200.000	ORTAK. BORÇLAR	2.300.000
ALICILAR	11.400.000	SERMAYE	44.200.000
ORTAK. ALACAK.	3.100.000		
TİCARİ MALLAR	15.000.000		
BİNALAR	9.000.000		
DEMİRBAŞLAR	3.600.000		
AKTİF TOPLAM	54.900.000	PASİF TOPLAM	54.900.000

3.5 Devir'e İlişkin Uygulamalar

3.5.1 Bir Sermaye Şirketinin Diğer Bir Sermaye Şirketi Tarafından Devralınması

Örnek Uygulama:

(ABC) Anonim Şirketi (DEF) Anonim Şirketini bilançodaki aktif ve pasif değerleri üzerinden devralmıştır.

(ABC) A.Ş. bu nedenle sermayesini artırma kararı almış ve C tertip hisse senetlerini çıkarmıştır. Hisse senetlerinin nominal değeri 15 000 000 TL'dir. (ABC) AŞ'i bu hisselerden 32.400.000 adet bastırmıştır.

(DEF) Anonim Şirketi Devir Öncesi

10/31/2004 Tarihli Bilançosu

AKTİF (VARLIKLAR)		PASİF (KAYNAKLAR)	
KASA	5.400.000	DİĞER TİCARİ BORÇ.	7.800.000
BANKALAR	7.500.000	SERMAYE	30.000.000
KAMU K.TAHSEN. B.	5.100.000	YASAL YEDEKLER	2.400.000
ALACAK SENETLERİ	7.200.000		
TİCARİ MALLAR	12.900.000		
TESİS, MAK. Ve CİH.	3.900.000		
BİR. AMORTİSMAN.	(1.800.000)		
AKTİF TOPLAM	40.200.000	PASİF TOPLAM	40.200.000

Devir Koşulları:

Bütün varlıklar ve borçlar bilançoda yer alan değerler üzerinden devredilecektir.

DEF AŞ ortaklarına ihraç edilen hisse senetlerinden 32.400 adet verilmiştir.

-----12/31/2004-----		
100 KASA HES.		5.400.000
100 01 Nakit Kasası		
102 BANKALAR HES.		7.500.000
102 01 (A) Bankası		
112 KAMU KES. TAH. SEN. VE BONO.		5.100.000
121 ALACAK SENETLERİ HES.		7.200.000
153 TİCARİ MAL HES.		12.900.000
253 TESİS MAK. VE CİHAZ. HES.		3.900.000
500 SERMAYE HES.		30.000.000
540 YASAL YEDEKLER HES.		2.400.000
257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR HES.		1.800.000
329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR HES.		7.800.000
ABC AŞ'ye devir nedeniyle hesapların açılışı		
----- / -----		
134 DEVRALAN KURUMDAN AL. HES.		32.400.000
134 01 (ABC) A.Ş. Hisse Senetleri		
257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR HES.		1.800.000
329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR HES.		7.800.000
100 KASA HES.		5.400.000
100 01 Nakit Kasası		
102 BANKALAR HES.		7.500.000
102 02 (A) Bankası		
112 KAMU KES. TAH. SEN. VE BONO.		5.100.000
121 ALACAK SENETLERİ HES.		7.200.000
153 TİCARİ MAL HES.		12.900.000
253 TESİS MAK. VE CİHAZ. HES.		3.900.000
Varlıkların (ABC) Anonim Şirketine Devri		
----- / -----		
500 SERMAYE HES.		30.000.000
540 YASAL YEDEKLER		2.400.000
525 TASFİYE PAYLARI HES.		32.400.000
Öz sermaye dağılımı		
----- / -----		

----- / -----		
525 TASFİYE PAYLARI	32.400.000	
134 DEVRALAN KURUMDAN ALAC. HES.		32.400.000
Tasfiye payı karşılığı olarak (ABC) AŞ tarafından hisse senetlerinin teslimi		
----- / -----		

3.5.2 Ferdi İşletmelerin Sermaye Şirketleri Tarafından Devralınması

Gelir Vergisi Kanunu'nun 81/2 maddesi gereğince, kazancı bilanço esasına göre tespit edilen ferdi bir işletmenin bilançosunun bir sermaye şirketine aktif ve pasifiyle bütün halinde devrolunması, devralan şirketin bilançosuna aynen geçirilmesi ve devredilen ferdi bir işletmenin sahip veya sahiplerinin şirketten devir bilançosuna göre hesaplanan özsermaye tutarında ortaklık payı alması halinde değer artış kazancı hesaplanmaz ve vergileme yapılmaz.

Ferdi işletmenin aynen devir alınacak aktif ve pasifi, gerçek aktif ve pasiflerden oluşması gerekmektedir. Örneğin, ferdi işletmenin sahibinin şahsi hesabının alacak bakiyesinin sermaye şirketinin bilançosuna dahil edilmesi söz konusu olamamaktadır. Ferdi işletmedeki, kanunen kabul edilmeyen giderler gibi, fiktif aktifler de sermaye şirketine devredilememektedir.²¹⁸

Devir, hesap döneminin içinde bir tarihte gerçekleştirildiği takdirde mahkemeye müracaat tarihi itibarıyla bir ara bilanço düzenlenmesi gerekmektedir. Örneğin, ara bilanço, 20.06.2006 tarihi itibarıyla düzenlenmişse, bu tarih itibarıyla envanter ve değerlendirme işlemlerinin yapılıp işletmenin gerçek finansal durumunun belirlenerek 01.01.2006-20.06.2006 devresi k3arı veya zararı, devirde özsermaye unsuru olarak tutulmalıdır.

Ferdi bir işletmenin sermaye şirketi tarafından devralınması durumunda, varlığı sona eren ferdi işletmenin sahiplerine sermaye şirketi tarafından pay verildiğinden, ferdi işletme sahipleri sermaye şirketinin sahibi olmaktadır.

²¹⁸ Ataman, a.g.e., s. 329.

Örnek Uygulama:

ABC Adi Şirketi DEF Anonim Şirketine devrolunacaktır. ABC Adi Şirketinin devir bilançosu aşağıdaki gibidir.

(ABC) Adi Şirketi
10/31/2005 Tarihli Tasfiye Sonu Bilançosu

AKTİF (VARLIKLAR)		PASİF (KAYNAKLAR)	
KASA	450.000	SERMAYE	9.750.000
BANKALAR	3.750.000	SATICILAR	1.950.000
TİCARİ MAL	2.250.000	DÖNEM NET KARI	3.900.000
ALACAK SENETLERİ	600.000		
ORTAKLARDAN ALA.	150.000		
BİNALAR	1.950.000		
TESİS MAK. VE CİH.	7.500.000		
ŞÜP. TİC. ALACAKLAR	300.000		
ŞÜP. TİC. ALAC. KARŞ.	(300.000)		
BİRİKMİŞ AMORTİS.	(1.050.000)		
AKTİF TOPLAM	15.650.000	PASİF TOPLAM	15.650.000

Aktif Toplamı	15.600.000
Gerçek Olmayan Aktifler (Ortak. Alacak)	- 150.000
Gerçek Aktif	15.450.000
Satıcılar	- 1.950.000
Özsermaye	13.500.000

Devir bilançosunda yer alan gerçek olmayan aktiflerin ve pasif unsurların devirde göz önüne alınmaması gerekmektedir. Çünkü, aktifte borçlu görünen ortak aynen devir edildiği durumda sermaye şirketinden daha fazla pay alması durumu ortaya çıkmaktadır.

ABC Adi Şirketinin Kayıtları

-----10/31/2005-----

100 KASA HES.	450.000	
100 01 Nakit Kasası		
102 BANKALAR HES.	3.750.000	
102 01 (A) Bankası		
121 ALACAK SENETLERİ	600.000	
121 01 Cüzdandaki Alacak Senetleri		
128 ŞÜPHELİ TİC. ALACAKLAR HES.	300.000	
131 ORTAKLARDAN ALACAKLAR HE.	150.000	
153 TİCARİ MALLAR HES.	2.250.000	
252 BİNALAR HES.	1.950.000	
253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR HES.	7.500.000	
320 SATICILAR		1.950.000
500 SERMAYE		9.750.000
257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR HES.	1.050.000	
129 ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR KAR.		300.000
590 DÖNEM NET KÂRI HES.		3.900.000

DEF AŞ'ye devir nedeniyle hesapların açılış

----- / -----

100 KASA HES.	150.000	
100 01 Nakit Kasası		
131 ORTAKLARDAN ALACAKLAR HES.		150.000

Ortak (A) dan yapılan tahsilat nedeni ile

----- / -----

----- / -----	
320 SATICILAR HES.	1.950.000
257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR HES.	1.050.000
257 05 Binalar Birikmiş Amortismanı	450.000
257 06 Tesis M. ve Cih. Bir. Amortis.	600.000
134 DEVRALAN KURUMDAN ALAC. HES.	13.650.000
134 01 (DEF) A.Ş. Hisse Senetleri	
100 KASA HES.	600.000
100 01 Nakit Kasası	
102 BANKALAR HES.	3.750.000
100 02 (A) Bankası	
121 ALACAK SENETLERİ HES.	
121 01 Cüzdandaki Alacak Senetleri	
153 TİCARİ MALLAR HES.	2.250.000
252 BİNALAR HES.	1.950.000
253 TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR HES.	7.500.000
DEF AŞ'ye iktisadi kıymetlerin devri nedeni ile	
----- / -----	
129 ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAK. KAR. HES.	300.000
128 ŞÜPHELİ TİC. ALACAK. HES.	300.000
Şüpheli alacak ve karşılığının kapatılması nedeni ile	
----- / -----	
500 SERMAYE HES.	9.750.000
590 DÖNEM NET KÂRI HES.	3.900.000
525 TASFİYE PAYLARI HES.	13.650.000
Özvarlık tespiti nedeni ile	
----- / -----	
525 TASFİYE PAYLARI HES.	13.650.000
134 DEVRALAN KURUMDAN ALAC HES.	13.650.000
134 01 (DEF) A.Ş. Hisse Senetleri	
Devir sonrası özsermaye payı karşılığı olarak	
Alınan 1000 TL nominal değerli 13.650	
adet hisse senedi	
----- / -----	

(DEF) Anonim Şirketi Kayıtları:

----- 10/31/2005 -----		
524 İHRAÇ EDİLEN HİSSE SENET. HES.	13.650.000	
524 01 Çıkarılan Hisse Senetleri		
500 SERMAYE HES.		13.650.000
13650 adet * 1000 TL nominal değerinde hisse senedi ihracı		
----- / -----		
501 ÖDENMEMİŞ SERMAYE HES.	13.650.000	
501 01 (ABC) Adi Şirketi		
524 İHRAÇ EDİLEN HİSSE SEN. HES.		13.650.000
524 01 Çıkarılan Hisse Senetleri		
Çıkarılan hisse senetleri taahhüdü		
----- / -----		
102 BANKALAR HES.	1.087.500	
102 04 (B) Bankası Bloke Paralar		
501 ÖDENMEMİŞ SERMAYE HES.		1.087.500
501 01 (ABC) Adi Şirketi		
Nakdi varlıkların % 25'inin ödenmesi		
----- / -----		
102 BANKALAR HES.	1.087.500	
102 01 (B) Bankası		
102 BANKALAR HES.		1.087.500
102 04 (B) Bankası Bloke Paralar		
Blokajın çözümü nedeni ile		
----- / -----		

----- / -----	
100 KASA HES.	450.000
100 01 Nakit Kasası	
102 BANKALAR HES.	2.812.500
102 01 (...) Bankası	
121 ALACAK SENETLERİ	600.000
121 01 Cüzdandaki Alacak Senetleri	
153 TİCARİ MALLAR HES.	2.250.000
252 BİNALAR HES.	1.500.000
253 TESİS , MAKİNE VE CİHAZLAR HES.	6.900.000
320 SATICILAR HES.	1.300.000
501 ÖDENMEMİŞ SERMAYE	12.562.500
501 01 (ABC) Adi Şirketi	

Adi şirketin (Ferdi işletme) taahhüdünü yerine getirmesi nedeni ile

----- / -----

Şahıs işletmesinde olumsuz sermaye unsuru olan cari hesabın AŞ'ye devredilmesi durumunda şahıs işletmesinin ortağı fazla pay almış olacaktır. Zira sermaye koyma borcunu yerine getirmeden pay almış olacaktır. (ödenmemiş sermaye) bu nedenle borçlu ortak borcunu ferdi işletmeye ya yatıracak ya da borç, devir anında kârdan düşülecektir.

SONUÇ

Hızlı teknolojik gelişmeler, artan rekabet, genişleyen ve büyüyen pazarlar, küreselleşme gibi olgular şirketlerin büyümeye yönelik stratejilerini belirlemede önemli etkenler olarak ortaya çıkmışlardır.

Küreselleşme sonucunda sermaye hareketlerinde önemli artışlar yaşanmıştır ve günümüzde yaşanmaya devam etmektedir. Diğer taraftan şirketler bir çok yeni pazara ulaşma imkânına kavuşmuşlardır. Bu durum şirketlerin ürün çeşitlendirmesi, üretim artışı, yeni pazarlarda faaliyet, nitelikli işgücü gibi gereksinimleri ortaya çıkarmıştır. Şirketler bu olgulara uyum sağlayabilmek için çeşitli büyüme stratejilerine yönelmişlerdir.

Büyüme, günümüz ekonomik gelişmeleri karşısında çoğu kez bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun nedeni, bir yandan artan rekabetçi piyasa koşullarına uyum sağlamak olmaktadır bazen de kârlı fırsatları değerlendirmek olabilmektedir.

Büyüme için şirketler çeşitli alternatiflere sahip bulunmaktadırlar. Bunlar içsel yollar (sermaye artırımına gitmek) ve dışsal yollar (birleşme, devralma ,ortak girişim gibi) olarak iki ana sınıfa ayrılabilir. Günümüz ekonomi dünyasında dışsal büyüme yolları şirketler açısından daha avantajlı olarak görülmektedir.

Günümüz ekonomik koşullarında şirketler sonuçlarının daha kısa sürede alınabilen şirket birleşmeleri yolunu tercih etmektedirler. Şirket birleşmelerinin temel amacı da şirket değerini artırmaktır.

Şirket birleşmelerinde şirket değerinin tespiti ve birleşme işlemleri önem arz etmektedir. Bu çalışmada şirket birleşmelerinin muhasebeleştirilmesi ayrıntılı olarak ele alınmaya çalışılmıştır.

Küreselleşme hareketleri neticesinde, tüketicilerin tercihleri arasındaki benzerlikler artmaktadır. Bu da, üretilen ürünün kalitesinde belli bir standardın sağlanmasını gerektirmektedir. Bu durum, şirketlerin birliktelik oluşturmalarında önemli bir etken olmaktadır.

Artan rekabet ortamı, tanıtım faaliyetleri maliyetlerin artmasına neden olmaktadır. Ürünler arasındaki benzerliğin arttığı durumlarda şirketlerin kendi ürünlerini daha cazip hale getirebilmeleri büyük oranda tanıtıma bağlı kalmaktadır. Gerek piyasada tanınmış bir işletme olma, gerekse başarılı reklam kampanyaları şirketleri tercih edilir hale getirmektedir. Tanıtım ve reklam faaliyetlerinin maliyetleri artırıcı etki göstermesi işletmeleri birlikteliğe götürmektedir.

Şirketlerin, konularında uzman kişilerle çalışmak istemeleri birleşmelerin diğer bir nedenidir.

Yukarıda sayılan nedenlerin yanında belki de hepsinden önemli olan sinerji olgusudur. Çalışmamızda detaylı bir şekilde anlatılan sinerji, çok basit bir ifade ile $2+2=5$ olması durumudur. Diğer bir ifade ile sinerji, bir bütünü oluşturan parçaların bir araya getirildiğinde ayrı ayrı faaliyet göstermeleri durumunda meydana getirecekleri değerlerin toplamından daha büyük bir değer ortaya çıkarmaları durumudur.

Ayrıca aynı işkolunda birleşen şirketler pazara daha fazla hâkim olma imkanı elde etmektedirler ve bunun getirdiği fırsatlardan yararlanmak imkânını elde etmektedirler.

Şirketler faaliyetleri dışındaki alanlardaki şirketlerle de birleşme yoluna gitmektedirler. Bunun ana nedeni, işletmenin faaliyet gösterdiği ana sektördeki olumsuzluklardan çok fazla etkilenmemesini sağlamaktır.

Ülkemizde şirket birleşme ve devralmaları ile ilgili yasal düzenlemeler ilgili kanunların içerisinde yer almaktadır. Türk Ticaret Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, Sermaye Piyasası Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu, Rekabetin Korunması Hakkında Kanun, Katma Değer Vergisi, Bankalar Kanunu ve ilgili tebliğlerde işletme birleşme ve devralmaları düzenlenmiştir.

Ülkemizde şirket birleşmeleri hususunda hukuki açıdan tam bir birlikten söz edilemez. TTK ve KVK arasında birleşmeler hususunda farklılıklar görülmektedir. TTK birleşmeyi tasfiyesiz infisah, KVK ise birleşmeyi tasfiye hükmünde kabul etmiştir.

Şirket birleşmeleri hususunda Türk Vergi Mevzuatı ve Avrupa Birliği Birleşme Yönergesi arasında da farklılıklar bulunmaktadır. TTK ve AB Birleşme Yönergesi birleşme işlemlerini tasfiyesiz sona ermek olarak kabul etmiş, buna karşın KVK birleşmeyi tasfiye hükmünde saymıştır.

AB Birleşme Yönergesi ile, birleşme işlemleri için sağlanan vergi erteleme birleşme işlemleri olarak tanımlanan tüm işlemlere uygulanırken, KVK birleşmeyi vergili ve vergisiz olarak iki şekilde düzenlemiştir. Yönergenin amacı, üye ülkeler arasındaki yeniden yapılanma işlemlerinin önündeki engelleri kaldırmak iken, KVK vergilemeyi ön plana çıkarmıştır.

Yasal düzenlemeler, birleşme ve devralma hareketlerini engelleyecek ölçüde katı değildir. Birleşme ve devralma faaliyetlerinde öngörülen bürokrasi yeni şirket kurulması sırasında izlenen prosedürden çok da farklı değildir.

Yasal düzenlemeler incelendiğinde genel olarak çok güçlü bir biçimde şirket birleşmelerini teşvik ettiğini söylemek güçtür.

Ülkemizdeki şirket birleşmelerinin Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri'nden daha düşük hacim ve miktarda olmasının nedeni hukuksal değil, daha çok ekonomik yapı ve işletme yönetim yapıları ile ilgilidir.

Tüm dünyada Şirket birleşmeleri ve devralmalar artarak devam etmektedir. Ülkemizin içerisinde bulunduğu ekonomik s¼recin bir gereği olarak Şirket birleşmeleri ve devirleri çoĐalarak ¼nem kazanacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

ALTUĞ, Osman, AYBOĞA, Hanifi, **Örneklerle Uygulamalı Şirket Kuruluşları**, İstanbul: Evrim Yayınevi, Motif Basım, 1996

ALPUGAN, Oktay ve Diğerleri, **İşletme Ekonomisi ve Yönetimi**, 5. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1997.

ATAMAN, Ümit, **Şirketler Muhasebesi**, 4. Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2000

AKAY, Hüseyin, **İşletme Birleşmeleri ve Muhasebesi**, İstanbul: Yayımlı Matbaası, 1997

AKGÜÇ, Öztin, **Finansal Yönetim**, Genişletilmiş 6. Baskı, İstanbul: Muhasebe Enstitüsü Yayını No: 63, 1994

AYDIN, Nurhan, **İşletmelerin Birleşmesinde Finansal Analiz ve Bir Uygulama Örneği**, Ankara: TOBB Yayın, 1990

BAŞ, İ. Melih, “**Şirket Birleşmelerine Finansal Bir Bakış: Özellikle Birleşmeler**”, Verimlilik Dergisi, Ankara, Ocak 1990

BERK, Niyazi, **Finansal Yönetim**, 6. Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2002

ÇALDAĞ, Yurdakul, **Şirketler Muhasebesi**, (KVK., GVK., TTK., SPK. Muhasebe Kayıtları) 3. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi, 2003

CİVAN, Mehmet, EKŞİ, İbrahim Halil, “**Kobi’lerde Yeniden Yapılanma ve Bu Bağlamda Şirket Birleşmeleri ile İlgili Bir Uygulama**”, 1. Orta Anadolu Kongresi, Ankara: T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Kosgeb (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme Dairesi Başkanlığı), 2001

CİVAN, Mehmet, **Finansal Muhasebe**, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Basımevi, 2002

COYLE, Brian, **Corporate Finance Mergers & Acquisitions**, United Kingdom: Cib Publishing, 2000

DOĞANAY, İsmail, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, I. Cilt, 4. Bası, İstanbul: Beta Basım Yayım, 2004

DOKUR, Şükrü, **Finansal Muhasebe**, İstanbul: Alfa Aktüel, Bayrak Matbaacılık, 2005

ERDAMAR, Cengiz, BASIK, Feryal Orhon, **Finansal Muhasebe ve Tekdüzen Muhasebe sistemi**, İstanbul: Dönence Basım ve Yayım Hizmetleri, 2003

ERİŞ, Gönen, “**Açıklamalı-İçtihatlı, En Son Değişikliklerle Birlikte TTK.**”, **Ticari İşletme ve Şirketler**, 3. Baskı, I. Cilt, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2004

ERTÜRK, İsmail, “**Şirket Evlilikleri**”, Sermaye Piyasası Dergisi, Sayı:90, 1986

FOSTER, George, **Financial Statement Analys**, New Jersey: Printice Hall, 1986

GÖKBEL ALTINIRMAK, Serpil ‘**Birleşmelerde Başarı ve Başarısızlık**’, Şirket Birleşmeleri, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2004

GÖKBEL, Doğan, ‘**Farklı Ülke Şirketleri Arasındaki Birleşmelerin Türk Hukukundaki Vergisel Sonuçlarının Avrupa Birliği ile Karşılaştırılması**’, Şirket Birleşmeleri, I. Baskı, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2004.

KENDİGELEN, Abuzer, **Ticaret Kürsüsünde Onbeş Yıl, Makalelerim**, İstanbul: Beta Yayınları, 2001

KESKİNOĞLU, Suat, **Genel İşletme Ekonomisi Dersleri**, Eskişehir: E.İ.T.İ.A. Yayın No:61, 1961

KİPER, Osman, **Uygulamada Ticaret Şirketleri**, İstanbul: Beta Yayın, 1995

KİSHALI, Yunus, **Tekdüzen Hesap Sistemi ve Çözümlü Muhasebe Problemleri**, 3. Bası, İstanbul: Beta Basım, 2003

KİSHALI, Yunus, ERDEN, Selman Aziz, IŞIKLILAR Sadi, **Finansal Muhasebe**, Güncelleştirilmiş 3. Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2002

KİSHALI, Yunus, IŞIKLILAR, Sadi, **Genel Muhasebe**,1. Bası, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1998

MUCUK, İsmet, **Modern İşletmecilik**, Yenilenmiş 14. Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2003

MUTLU, Esin (Can), **Uluslararası İşletmecilik**, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1999

MÜFTÜOĞLU, M. Tamer, **İşletme İktisadı**, Ankara: Turhan Kitabevi, 1998

ODAK, Sabri, “**Limited Şirketlerde Devir ve Birleşme**”, Mali Çözüm, Sayı: 70, 2005

ÖRTEN, Remzi, YANIK, Zeki, **İşletme Seçme Yazılar**, Ankara: Gazi Üniversitesi İİBF Yayınları, No:2003/6, Hazar Reklam Matbaacılık, 2003

POROY, Reha, TEKİNALP, Ünal, ÇAMOĞLU, Ersin, **Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku**, Güncelleştirilmiş 6. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1995

PULAŞLI, Hasan, **Şirketler Hukuku**, 2. Baskı, Konya: Mimoza Yayıncılık, 1995

SEVİLENGÜL, Orhan, **Tekdüzen Muhasebe Sistemi ile Uyumlu Genel Muhasebe**, 7. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi, 1998

TANYILMAZ, Kurtar ‘**Sanayi Şirketlerinde Birleşmeler ve Satın almalar**’, Şirket Birleşmeleri, İstanbul: Alfa Basım Yayım, 2004

T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, “**2005 Yılı Uluslararası Doğrudan Yatırımlar Raporu**”, Mayıs 2006

T.C. Merkez Bankası, Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Avrupa Birliği İle İlişkiler Müdürlüğü, “**Birleşme ve Edinimler**”, 10 Kasım 1999

TURAN Başak, YILMAZ, Sibel, “**Avrupa Birliği’nde İşletme Birleşme ve satın Almalarının Hisse Senedi Fiyatı Üzerindeki etkileri**”,VII. Ulusal Finans Sempozyumu Bildiriler, Avrupa Birliği’ne Giriş Sürecinde Finans Sektörü ve Reel Sektör, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme fakültesi Yayın No: 284, Dönence Basım ve Yayım Hizmetleri, 2003

TUTAR, Hasan, **İşletme Yönetimi**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005

TÜKENMEZ, Mine ve diğerleri, **Muhasebe Sistemi Uygulama Tebliğine Göre; Finansal yönetim**, İzmir: Vizyon Yayınları, 1999

TÜRK, H. Sami, **Ticaret Ortaklıklarının Birleşmesinde Nevilerinin Aynı Olması Koşulu**, Ankara: A.Ü. Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 186, 1987.

ÜLGEN, Hayri, MİRZE, S. Kadri, **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, 2. Basım, İstanbul: Literatür Yayınları, 2004

YASAMAN, Hamdi, **Anonim Ortaklıkların Birleşmesi**, Ankara: Ankara Üniversitesi Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 205, 1987

YARARLANILAN KANUN ve TEBLİĞLER

Türk Ticaret Kanunu

Kurumlar Vergisi Kanunu

Rekabetin Korunması Hakkında Kanun

Sermaye Piyasası Kanunu

Gelir Vergisi Kanunu

Katma Değer Vergisi Kanunu

1997/1 Rekabet Kurulundan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devralmalar hakkındaki Tebliğ

1997/1, 1997/2, 1997/6 Sayılı Tebliğleri Yürürlükten Kaldıran 2006/2 Sayılı Tebliğ

YARARLANILAN DİĞER KAYNAKLAR

www.tcmb.gov.tr

www.spk.gov.tr

www.hazine.gov.tr

www.tbb.org.tr

Radikal Gazetesi, 23.01.2007.

ÖZGEÇMİŞ

Hüseyin CİN 1975 yılında Trabzon'da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini yine Trabzon'da tamamladı. 1998 yılında Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi bölümüne girdi ve 2003 yılında bu bölümden mezun oldu. 2003-2004 öğrenim yılında Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim, Muhasebe-Finansman Programında Yüksek Lisans Yapmaya başladı. Halen Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe-Finansman Programı öğrencisidir.